

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII Scriitorilor din Republica Socialistă România

Redacția : Iași, Palatul Culturii, tel. 16242

DUMITRU IGNEA — redactor șef
ANDI ANDRIEȘ — redactor șef adjunct
HORIA ZILIERU — secretar de redacție

ANUL II
SERIE NOUĂ

6

Mai
1971

CUPRINS

- 3 **Lucian Valea** : Puiul, Absențe, Metamorfoză, Dans
- 5 **Camil Baltazar** : Slavă omului
- 6 **Mircea Popovici** : Diorama, Licențe emotive, Gamă armonică
- 8 **Ștefan Oprea** : Dubla asasinare a Marthei N. (piesă polițistă în trei acte)
- 35 **Haralmbie Țugui** : Vobiscum, Fetele luminii, Clastru, Spre sfârșit
- 38 **Marta Bărbulescu** : Cuvîntul meu, Știu culoarea cuvintelor
- 39 **Ion Hurjui** : Legea poetului
- 42 **Ion Pupa** : Sfârșit, Urechea porcului, De-a războiul
- 46 **Ion Burcă** : Patria, Strada
- 47 **EMISFERE**
Bestiarum : **Peter Huchel** (R. D. G.) : Rîndunica, **Antonio Machado** (Spania) : Barza, **Artur Lundkvist** (Suedia) : Coto-fana, **Günter Eich** (R. F. G.) : Zi cu gaițe, **Kurt Marti** (Elveția) : Inima ariciului, **Gabriela Mistral** (Chile) : Opt căței, **Rene Char** (Franța) : Taurul, **Antun Soljan** (Iugoslavia) : Gazelă (în românește de Petre Stoica)
- 52 **CENTENARUL NICOLAE IORGA**
M. Iordache : Vocația de polemist a lui Nicolae Iorga
- 59 **CRONICA LITERARĂ**
Daniel Dimitriu : Radu Cârneli „Grădina în formă de vis”.
Petre Stoica : „O casetă cu șerpi”

Ion Istrati : Mircea Radu Iacoban „Lumea într-o picătură”
Aura Pană : Ioanid Romanescu „Poeme”, Vasile Constan-
tinescu „La țărnuț clipei”

69 **SINTEZE**

Simion Bărbulescu : Vitalismul estetic — Constantin Cio-
praga

74 **MIȘCAREA IDEILOR**

I. D. Zamfirescu : Eroul lui Kafka și devansarea realității

77 **COMENTarii**

Ștefan Giosu : O analiză subtilă a „Istoriei ieroglifice”

80 **DIN COLECȚIILE MUZEULUI DE LITERATURĂ — IASI**

Ion Arhip : O prietenie sinceră : N. Tonitza — Cezar Petrescu

84 **CĂRȚI**

Al. I. Friduș : Dan Tărchilă „Io, Mircea Voievod”

Al. Coman : Dana Dumitriu „Migrații”

Gheorghe Andrei : Ion Lăncrănjan „Vuietul”

S. Bălănescu : Leonida Teodorescu „Frunze galbene pe aco-
perișul ud”

Mihai Tatulici : Alexandru Deal „Lașii”

Gh. A. : Corneliu Șerban „Lirice”

G. Eftimie : Constantin Clonaru „Metamorfoze”

I. Dumitran : Elena Alice Podoleanu „Imposibila evadare”

M. T. : Lucia Vlad, Elena Slave „Ce limbi se vorbesc pe
glob”

92 **REVISTA REVISTELOR**

Mihai Matei : „Vatra” 1/1971, „Steaua” 1/1971, „Amfiteatru”
4/1971, „Alma Mater” 4/1971

D. Irimia : „Poétique”

Andreas Rados : „Sovremenost”

LUCIAN VALEA

Puiul

În cuib de bazalt lingă cer,
Penele albe-i erau și el fără seamăn de sprinten —
Semne de soartă purta în pliscu-i de fier
Și aur din lună-i lucea în ghiare și-n pinten.

Fiare și oameni — totuna — tremurau prin păduri
Febră cumplită măcina și pietre și plante...
Ci el tinjea de dor după vechi diamante
Cu teamă-ngropate-n rărunchii evilor suri.

Cîteodată și astăzi un vînt îi stîrnește penajul
Dar tot întîrzie semnul temut al Marelui Sbor.
Așteaptă aicea de cîte milenii mesajul
Să-nfrunte cumplitul albastru printr-o spărtură de nor?

Absențe

În iarba unde ți s-au prelins lacrimile,
am găsit un izvor continuîndu-ți plînsul.

Aerul prin care au răsuflat cuvintele tale
de dragoste, e plin de nostalgice păsări.

Lîngă colina unde mi-ai spus te-am iubit
a crescut un plop neliniștit ca și tine.

Dar nici izvorul, nici păsările, nici plopul
nu știu să-mi spună unde ești.

Umblu prin noapte căutîndu-te, întrebînd. . .

Cerul dilată asupra mea pupile de aur.

Metamorfoză

Eu cred că bărbații se trag din copaci
Frunzișul însă li s-a scuturat prin timp
Și nu le-a mai rămas decît părul frumos
Și sprincenele ca niște cuiburi.
Eu cred că bărbații erau odată statornici,
De-aceea au astăzi brațe puternice
Și cînd își îmbrățișează femeile
Gestul are ceva din siguranța copacilor
Care strîng cu rădăcinile pămîntul. . .

Dans

Părul a-nceput să te-acopere-ncet
Ca o catifea subțire de umbre
Și cum se scurgea către glezne, păreai
Un trunchi de salcie, de sus pînă jos,
Înfășurat în scoarțe sonore.

Cînd brațele au prins să se miște, rotund
Căutîndu-ți imaginea, prin transparența odăii,
Fiecare deget se preschimba într-un bot de ren umed,
Adulmecînd propria ta frumusețe,
Zvelt arcuită sub licheni și sub alge

CAMIL BALTAZAR

Slavă omului

O, cit de baladesc,
In plasma-i cotidiană,
E ramul omenesc!
Și creastă și icoană,

De îl desăvîrșesc
In piatră și culoare.
Inaripată pană,
Fă versul ca să zboare,

Nu-n evoluții plane,—
Viraj către eterul, —
Care să tălmăcească
Diurnul și misterul,

Azurul ca și fierul
Din mlada omenească,
Din care ride cerul
Cu fața lui domnească.

Diorama

Seara fumegă prin parcuri tentaculari
Dospind livida primăvară netencuită pe zid
Și cerul siniliu ca-n stilourile cu albastru royal
Timpuriu decupează-arabescul crengilor de oxid.

Amanți hibernali potrivit pasul ca sechestrele
Reiau transhumanța andante pe stradă
In anotimpul de polen și clorofilă tempera
Cînd pomii ies pe geam și trec serial la paradă.

Urcă seva-n ascensoare etajele, nivelele
La capătul imperfectei iubiri dintre gîză și floare,
Lăcrimînd pe-orizontul plușului ierbii nesățioase
Unde microscopice scene de gen se asortează după culoare.

De sus orașul aidoma claviaturilor de fildeș
In amurg își acordă sonor epiderma nemaivăzută;
Aburesc urzicile și luna din grădinile tentaculare
Trece peste noapte-n sandalele de plută.

Licențe emotive

Iubind, sîntem forme-n așteptarea mișcării
La nunțile albe, ca șervețelele de masă
Și sărut uitat pe buza paharelor goale.

Tari ca simburii măslinelor verzi
In suflet purtăm perle de adîncuri, ovale
Ce le trecem sub ochi, drept tristețe.

Și perifrastica noastră iubire-ncepută
Între oțetari și siropuri de lavandă,
Odihnește-n căptușeala îmbrățișărilor răzlețe.

Iubind, sîntem forme pentru celălalt tărîm
Și lumea noastră botanică se oprește
Ziua-n fitilul florilor de artificiu;

Se-aud violoncele și cari de buturugă,
Ronțăind vremea sub deal de rumeguș.
Sîntem două vrăbii pe treapta unui imens edificiu.

Gamă armonică

Să fii anotimp fără neliniști
Viață necurmată, tăcerea sonoră ?
Mă înconjură peste brîu,
Ultima oră.

Uitasem pe sus necioplitele stele
Minus una rămasă pe pleoape
Lîngă ora stingheră,
Aproape.

Resfir blindețea, picurata amiază
Și-ndelung frumusețea ta oarecare ;
Pașii—mi sînt vătuiți,
De plecare.

Urîtul predat, veșnicia senină
Oglindită-n adîncul ochilor lac.
De mă-ntorc,
Ce-am să fac ?

Mîna-ntinsă pe-ailaltă răscruce
De alint, de descînt.
Prea tîrziu,
Nu mai sînt !

ȘTEFAN OPREA

DUBLA ASASINARE A MARTHEI N.

Piesă polițistă în trei acte

Personajele: Marie-Jeanne, Radu, Ștef, Laura, Cheran, Grasul, Barna, Livia, Căpitanul, Martha

ACTUL I

Cortina se ridică descoperind un spațiu întunecat. Un sput luminează apoi un bărbat și o femeie într-o îmbrățișare pasionată. Cineva coboară o scară pășind prudent. Două lovituri de pistol; după prima, cade bărbatul, după a doua — femeia. Abia când le vedem căzând, ne dăm seama că erau două manechine. Un ris bărbătesc le subliniază căderea, apoi lumina inundă brusc încăperea. Bărbatul care râde stă într-un fotoliu cu o sticlă în mână și cu un pahar. Cel care a tras coboară scara:

RADU: Ei, ce zici, bătrîne, ți-a plăcut?
ȘTEF: Mizerabil, mă, mizerabil, ai dat în mintea copiilor.

RADU: Dar ce dracu vrei să fac! Mă plictisesc de moarte. Ai avut o idee de-a dreptul idioată când ne-ai adus aici. „Hai-deți, băieți, cu mine; știu o cabană singuratică în munți“.

ȘTEF: N-ai să spui că nu-i drăguță și nu-i singuratică!

RADU: Ei și? Stăm aici de-o săptămână și crăp de plictiseală, plesnesc, mă desfac, mă dizolv. Trag cu pistolul de plute în aceste manechine nenorocite.

ȘTEF (toarnă în pahar): Fii băiat isteț și-ntoarce-o pe băutură. Bea și ai puținică răbdare; o zi—două și pe urmă te asigur că ai să-mi mulțumești.

RADU: Ba cred că am să te bat măr, dacă în cel mult două zile nu rezolvi problema vremii. Oprești ploile, scoți soare de unde știi, usuci potecile și ne scoți la aer că altfel mucegăim aici, prindem iz de lemn vechi în cabana asta dărăpănată. Ne-am înțeles, domnu...? (îl ia de bărbie).

ȘTEF (peste mână): Ia laba!

RADU: Poftim? Laba zici?! Micuțule, mi se pare că ți s-a făcut dor de tăvăleală (gata să se încaiere, jumătate în glumă, jumătate în serios). Ia păzea, păzea! (îl

apucă și cu o mișcare scurtă îl pune jos).
Ți-a plăcut? Laba ai zis, da? Eu am labe, da?

ȘTEF (gîfîind, sub el): Du-te, mă, dracului, că mă sufoci! Dă-mi drumul, n-auzi!

RADU: Dacă juri că de azi înainte n-ai să-mi mai spui decît nene, nene Radu

ȘTEF: Du-te mă, că ești un mucus față de mine.

RADU (insistînd): Nene sau te țin răstignit pînă vin imbecilii ăia, care cred că s-au rătăcit.

ȘTEF: Ia, mă, genunchiul de pe pieptul meu, n-auzi! Hai că mă scoți din sărite. Dacă ies de-aici, zob te fac, să știi.

RADU: Auziți-l pe viteaz! Oameni buni, luați-mă de pe el că mă omoară? Nene, n-auzi, nene!

ȘTEF: Nene, poftim, dacă ții la ideea asta timpită.

RADU: Jură că n-ai să-mi spui altfel niciodată.

ȘTEF: Pe ochii mei, na.

RADU: Pe ochi? Ce să fac eu cu ochii tăi spălăciți! Jură pe altceva, pe...

ȘTEF (o zvîcnitură bine executată și schimbă situația în favoarea lui): Aha, pui de căteia, am ochi spălăciți, ai? Să-ți spun nene, ai? Ei lasă că-ți arăt eu ție (scoate un briceag de buzunar, îl deschide și-l ridică, dar cînd să-l lovească, în prag apare Laura care țipă formidabil).

LAURA: Ștef, ce-i faci!

ȘTEF (se ridică, strînge liniștit cuțitul): Am vrut să-l omor puțin. Scoală, potaie, și sărută mina salvatoarei tale. Și altădată n-o mai fă pe viteazul dacă te știi neîndeminatic.

RADU (nu-i convine gluma, totuși se duce să-i sărute mîna fetei): Am să plătesc, bătrîne, să știi. La mine nu rămîne nimic neplătit. Cînd ai să te aștepți mai puțin am să-ți plătesc.

ȘTEF: Ei, hai, că ești caraghios; doar n-ai s-o iei în serios.

RADU: Ba foarte în serios. Nu-mi place să știe cineva jujits-uri mai perfecte ca mine. Unde dracu le-ai învățat? (îl privește lung, bănuitor).

ȘTEF: La grădinița cu orar redus. Laura, nu-l lua în serios, azi e foarte prost dispus.

LAURA: Sper să avem prilejul unei destinderi.

RADU: Zău? Ați găsit ceva? Vreun imbecil ca și cel de ieri?

LAURA: Mai rău. Dar ăsta pare a avea simțul umorului; garantez că ne vom distra teribil.

ȘTEF: Atunci să pregătim totul.

RADU: Eu m-am plictisit, nu mai joc; sîntem oameni în toată firea și umblăm cu prostii copilărești. Cică joc ă la Durrenmatt.

ȘTEF: Nu găsesc deloc că sînt prostii copilărești. Ba chiar mie îmi plac; sînt jocuri distractive, inteligente și destul de aproape de meseria noastră. Mîine-poi-mîine ești judecător sau avocat. Jocurile astea, pe care azi le facem din lipsă de altceva, din plictiseală sau din prostie — hai să zic și eu ca tine — pot fi, dacă le iei în serios, o foarte bună practică. Așa că pregătește-te de proces. Ce rînd ai azi?

RADU: Procuror.

ȘTEF: Perfect. Domnule procuror... pregătești-vă rechizitoriul. (Laurei): Unde-i imbecilul?

LAURA: Îl ține Cheran la beci, cică să-l introducă în atmosferă. Bietul om se crede la un tribunal adevărat.

ȘTEF: Foarte bine. Vă propun să fim cît mai serioși cu puțință. (se uită pe un grafic prins în perete) Eu ce sînt astăzi? A, avocatul apărării. (lui Radu) Vom sta față în față, domnule procuror. Să vă țineți tare, voi duela cu măiestrie. Laura, tu ești judecătoria pentru azi? (pe grafic).

LAURA: Eu.

ȘTEF: Ei, gata? Îl chemăm?

RADU: Stai, mă, stai că nu mi-a venit nici o idee. Ce acuzație îi aducem imbecilului?

ȘTEF: Caută, fă o problemă, nu-i mare lucru (îi toarnă un pahar, își ia și lui) Poftim, inspiră-te.

RADU (bea): Dar să mă ia dracu dacă mai accept alt joc. ăsta e ultimul, halt!

ȘTEF: Depinde.

RADU: Depinde? Adică de ce depinde?!

ȘTEF: De ceva. Taină!

LAURA: Depinde de vreme. Dacă ploaia nu se oprește, va trebui să jucăm și mîine, poate și poimîine (între timp și-a aranjat un fel de robă de judecător — improvizată, firește, cum sînt și ale bărbăților) Mie îmi face plăcere.

RADU: Zău?

LAURA: Pe cuvînt!

RADU: Naiba să vă înțeleagă, dar eu sînt sătul de tribunal din timpul anului. Numai cînd aud cuvîntul tribunal (îmbracă roba), mi se umplu nările, de mucagai rece și înecăcios, de miros de picioare nespălate și vîd în fața ochilor culoarele acelea nesfîrșite, cenușii, cu geamuri înguste și murdare, cu bănci oribile pe care stau înșirate niște figuri stranii, dumnezeu știe cine sînt, dar parcă-s me-

reu aceleași, nemișcate așteptînd acolo de o veșnicie, habar n-am ce, habar n-am pe cine, poate moartea, poate dreptatea, poate adevărul, poate altă veșnicie și toate astea trebuie să le vină de la unul ca mine sau ca tine sau ca ea. Pe dracu, mă ia groaza!

ȘTEF: Pe mine mă ia groaza cînd mă gîndesc că va trebui totuși să fii jurist și încă unul bun, după cîte semne se arată. Gîndurile astea sînt niște prostioare pe care ni le spui probabil în glumă. Mai bine spune-ne care-i problema pentru astăzi. Ce ai de gînd să-i pui în cîrcă imbecilului care va fi adus aici? Ai inventat ceva?

RADU: Nimic; am să improvizez pe loc, în funcție de nutra lui.

ȘTEF (Laura îl ajută să se îmbrace): Dar trebuie să știi cam ce am să spun în apărare (o sărută pe față).

RADU: Te descurci tu; ai doar și judecătorul de partea ta. Sărutați-vă în ciuda mea.

ȘTEF: Te supără?

RADU: Mă călcați pe nervi. Mare imprudentă ai făcut că ai adus-o aici; singura femeie între trei gălgani pofticioși... în creierul munților, unde numai caprele sînt de genul feminin. Hm, ce zici, nu-i periculos?!

LAURA: Ce naiba are azi!

ȘTEF: Il mănîncă spinarea.

RADU: Nu vrei să mă scarpini?

ȘTEF: Ba cred că după proces am să te țesal puțin, cu țesala cea mare, ca pe armăsarii de soi.

LAURA: Ștef!

RADU: Lasă-l, puicuțo, lasă-l să se lăude; așa fac toți berbanții cînd se află de față o fufă simandicoasă...

ȘTEF: În mod normal ar trebui să te plesnesc; nu știu exact de ce mă abțin, dar sînt bucuros c-o pot face.

RADU: Nu știi de ce? Să-ți spun eu: de frică.

ȘTEF (îl privește lung): Probabil.

LAURA: Eu nu mai suport (dezbracă și aruncă roba), nu vă mai suport, parcă a aruncat cineva sticlă pisată între voi.

CHERAN (din ușă): Mă fraților, dar mai stau mult cu imbecilul la răcoare?

ȘTEF: Adu-l, hai! Laura, ia-ți locul (cîteva clipe liniște; toți trei se pregătesc pentru proces).

RADU (scrie ceva pe o hîrtie și o pune pe masa Laurei): Subiectul.

LAURA: (ciocănel în masă): Să fie introdus inculpatul!

Este introdus un tip gras, speriat, dezorientat; o mutră de bonom, roșcovan ca un bețiv și, vom vedea, guraliv ca un papagal. Cheran l-a îmbrăcat într-o pijamă cu dungi și i-a scris cu cărbune un număr pe spate. Acum îl împinge cu greu înăuntru.

CHERAN: Aceasta este bestia, domnule procuror. L-am urmărit o zi și patru nopți, dar am reușit să pun mina pe el abia astnoapte la orele 14 post meridian.

GRASUL: Nu-i adevărat; m-a prins azi spre seară. Dar pe sufletul meu că habar n-am despre ce-i vorba. Trebuie să fie o greșeală domnule... doamnă judecător. Trebuie să fie o greșeală, pentru că eu niciodată...

CHERAN (îi astupă gura cu palma): Ți-am mai spus, micuțule, că doamna judecător nu-i dispusă să asculte pălăvrăgeala ta. Așteaptă să fii întrebat (îl împinge pe un scaun).

LAURA: Inculpat, ridică-te! Numele, și pronumele, domiciliul, data nașterii, situația civilă și militară, funcția...

GRASUL: Eu niciodată, stîmă doamnă...

ȘTEF: Domnișoară!

GRASUL: Scuzați! Eu niciodată, stîmă domnișoară judecător, dar absolut niciodată în viața mea nu am avut a face cu justiția; sînt un cetățean liniștit, cu oarecare funcție, cu oarecare situație, cu oarecare onoare, nu?... cu soție, cu copii...

CHERAN: Cu amantă, nu?

GRASUL: Poftim?!

CHERAN: Nu te fă că nu știi!

ȘTEF: Domnișoară judecător, protestez; clientul meu... — (Grasului) știți că am fost numit din oficiu apărătorul dv., domnule, bazați-vă pe serviciile mele — (judecătoarei)... clientului meu i se aduc acuzații de imoralitate care n-au nici o legătură cu chestiunea de bază pentru care se află aici.

RADU: Pardon, stimate coleg, dar chestiunea de bază e tocmai cea a imoralității care a condus la crimă.

GRASUL: Cum?! Ce?!

LAURA: Acuzatul s-a răspundă mai întîi la întrebările care i s-au pus.

GRASUL (topit, derutat, speriat): Da, mă numesc Haralambie Ochișor, domiciliat în Ghindăușani, strada Plopilor 64. Născut în anul 1927, octombrie 21. Satisfăcut stagiul militar la infanterie cu grad de soldat — (scuză) nu s-a putut mai mult. Căsătorit. Un copil.

CHERAN: Nu s-a putut mai mult.

GRASUL (ride, dar la „ciocănelul“ Laurei redevine serios): De meserie achizitor la O.R.T.F.L. Dar nici vorbă nu poate fi de amante, că m-am ferit ca de foc, deși în meseria mea așa fi putut contracta...

CHERAN: Achiziționa!

GRASUL: Poftiți? A, da (ride forțat), așa fi putut achiziționa destule, că ocazii de aventuri amoroase, ca să le zic așa — se găsesc fără prea multă dificultate. Dar eu nici măcar...

LAURA (ciocănel): Mulțumesc de răspuns! Haralambie Ochișor (se ridică în picioare și odată cu ea și ceilalți) ești acuzat că în ziua de 12 iulie a.c. aflindu-te în casa numitei... (se prefacă că nu înțelege numele scris pe hirtie)... cum o cheamă pe amanta dumitale?

GRASUL (luat înainte, își divulgă secretul): Zavasta Ciocirlan (își dă seama și-și acopere gura cu palma).

LAURA: Exact. Deci aflindu-te în casa numitei Zavasta Ciocirlan, în stare de ebrietate, ai lovit-o în cap cu cleștele de foc, producându-i moartea.

GRASUL (cruce): Ferească dumnezeu! Eu s-o lovesc în cap pe Zavasta la care țin ca la sufletul meu?! Eu s-o omor?! E o greșeală (aproape fericit), e o confuzie! V-am spus că m-ați luat drept altcineva.

RADU: Onorată curte, se pare că ne aflăm în fața unui om extrem de periculos...

GRASUL: Eu periculos?! Doamne...

LAURA: Nu întrerupe!

RADU: ...în fața unui viciat, a unui individ care și-a pierdut contururile de om, degenerând într-un mecanism acționat de alcool și instincte primitive. Crima pe care a săvârșit-o a fost rezultatul firesc al unei vieți imorale la periferia societății, punctul culminant al unei serii de ticăloșii...

GRASUL (care a reacționat violent la fiece acuză, fiind cu greu potolit de Cheran): Oprește-te, domnule! Ce înșiri dumneata acolo, domnule?! Dacă vorbele pe care le spui se referă la mine, oprește-te! Nu suport, nu permit! E o gravă eroare!

LAURA (autoritară): Liniște! Acuzat, îți atrag atenția că-ți agravezi situația. Liniște!

GRASUL: Nici o liniște! Nu vreau s-aud de liniște! (lui Ștef) Domnule, ai spus că ești apărătorul meu; de ce taci? De ce-i lași să mă ponegrească în halul ăsta?! De ce nu spui nimic? N-am comis nici o crimă, Zavasta mea e sănătoasă tun, n-am omorât pe nimeni.

RADU: Dacă onorata curte îmi permite, îi voi aminti acestui individ împrejurările exacte în care a comis crima și dacă nici atunci nu-și va recunoaște ticăloșia, vom căuta metode mai convingătoare.

GRASUL: Ce metode?! Să nu care cumva să puneți să mă tortureze că nu suport. Și pe urmă veți greși cumplit pentru că sint nevinovat și voi cere să mi se facă dreptate și să fiu răzbunat.

RADU: Inchipuiți-vă, onorat auditoriu, o noapte în care poți tăia bezna cu cuțitul. E foarte tirziu. Toată lumea s-a culcat, numai la Zavasta Ciocirlan, în strada... (se prefacă că nu poate citi numele străzii) ... Cum se numește strada, domnule?

GRASUL (repede): Arcașului 14.

RADU: Exact; numai la Zavasta Ciocirlan, în strada Arcașului 14, arde lumina. Haralambie Ochișor trece pe-acolo. Zavasta îl știa plecat pentru mai multe zile.

GRASUL: Așa-i meseria, plec uneori și pentru o săptămână.

RADU: Recunoști.

GRASUL (aprobare cu capul).

RADU: Așadar, vine de pe teren înainte de termen și în loc să tragă acasă ca omul cinstit, se duce direct la amantă. Vede lumină, bate, dar nu i se deschide. Îl încolțește un gând urit. Bate din nou și tot nu i se deschide. Sparge ușa și reușește să zărească un bărbat sărind pe fereastra din spate. Se apropie de ea cu pași mășurați. O fulgeră cu privirea. Ea tremură. El se apropie. Ea încearcă să țipe, dar nu mai are glas. El se apropie... **GRASUL**: Extraordinar! Cine m-o fi urmărit?!

RADU: El se apropie, apucă vâtraiul și-o trăznește în cap...

GRASUL (urlă): Nu! Nu-i adevărat!

LAURA: Negi totul, acuzat?

GRASUL: Nu. Nu neg decât povestea cu vâtraiul. În rest e adevărat, așa s-a petrecut, dar de vâtrai nici vorbă. Zavasta are încălzire centrală; de unde vâtrai?!

LAURA (schimb de priviri cu ceilalți): Atunci cu ce ai lovit-o?

GRASUL: N-am lovit-o cu nimic. Dimpotrivă, ea m-a pălmuit și mi-a strigat în față că sint un mojie și-un ingrat, că după ce o neglijez plecând săptămâni întregi pe teren — după achiziții, ce vreți! — după ce nu mă ocup de ea în măsura cerințelor, mai am și pretenții și-i mai fac și scene. Am stat și m-am gândit bine și-am înțeles c-avea dreptate; am rugat-o să mă ierte, am plîns și ea m-a iertat. Draga de ea!

Cum v-ați inchipui că aș fi putut s-o lovesc, doamne ferește!

RADU: Zici că ai plins?

GRASUL: Pe cuvânt.

RADU (celorlalți, pufnind în ris): Ei nu, că așa nu se poate. Eu unul nu mai rezist, ducă-se dracului și proces și tot. E delicios; propun să-l iertăm.

GRASUL: Mulțumesc, domnule, foarte mulțumesc. Nici nu se putea să fie altfel; în viața mea n-am ucis un pui de găină.

ȘTEF: Ești foarte draguț, bătrine, vino să te sărut! (il sărută pe frunte), Și cite palme zici că ți-a dat?

GRASUL: Cred că patru, dar nu contează, o palmă de-a ei e ca mingiiera unei petale de trandafir.

ȘTEF: Vă rog să-l sărutați cu toții! (celorlalți se execută).

GRASUL (încântat): Vă mulțumesc foarte mult. V-am spus că nu sînt eu acela? Nici nu se putea să nu se descopere adevărul adevărat. Sînteți foarte amabili. Drept să vă spun intrasem la idee.

ȘTEF: Nu-i așa?

GRASUL: Pe cuvînt, credeam că trăiesc un coșmar. Dar spuneți-mi și mie: de fapt ce-a fost asta?

RADU: Efectul ploii, bătrine.

GRASUL: Adică?

RADU: Adică plouă și noi ne jucăm de-a tribunalul ca să nu crăpăm de plictiseală.

GRASUL: A fost un joc? (o clipă nedumerit, iar cînd realizează, izbucnește într-un ris teribil) Formidabil, formidabil! (gîlgăie de ris, apoi se oprește deodată foarte serios). Dar de Zavasta de unde ați știut?

LAURA: Dumneata singur ne-ai spus.

GRASUL (își amintește greu): A, eu v-am spus, într-adevăr (ride) Formidabil joc. Stați să vă sărut (ii ia pe rînd) vă rog să mă includeți și pe mine în onorata curte. Joc și eu...

RADU (bea și îi toarnă și Grasului): În regulă; ești primit. (paharul). Pentru jocul următor.

GRASUL: Sînteți formidabili, pe cuvînt!

Lumina se stinge brusc și prin beznă se aud clar, de afară, pașii cuiva, care se apropie de ușă, încearcă s-o deschidă, apoi se îndepărtează alergînd. Imediat se reaprinde lumina. Toți sînt încremeniți.

LAURA: Ce-a fost asta?! Ștef, ce-a fost?!

ȘTEF: Nu-nțeleg. Cine a putut fi? E noapte, beznă, prin apropiere nu-i nici o casă, nici țipenie de om.

CHERAN: Atunci ai cui au fost pașii? I-ați auzit, nu?

ȘTEF: Foarte clar.

GRASUL (în panică): Domnilor, unde mă aflu? Ce se petrece aici? Cine sînteți voi? (disperat, strigă) De ce m-ați adus aici? Ce vreți de la mine?!

RADU: Termină, domnule cu întrebările! (celorlalți). Sincer să fiu, mă îngrijorează mai puțin pașii, care ar fi putut fi ai unui trecător, ai unui om rătăcit. Lumina mă îngrijorează; cine a stins lumina? Contoarul e pe culoar, iar pașii s-au întors de la ușă; înseamnă că cel care a stins lumina se află înăuntru.

Se strîng toți în mijlocul încăperii, cu ochii spre ușă. Cei îmbrăcați cu robe le dezbracă.

ȘTEF: Propun să cercetăm; sîntem atîția bărbați, ce dracu!

GRASUL: Vin cu dumneata, tinere. Odată, în armată, am imobilizat doi spărgători care au furat efecte din magazia companiei.

LAURA: Să nu mă lăsați singură!

ȘTEF: Vino, prietene! (lui Cheran). Tu cercetează cu de-amănuntul camerele de sus și podul. Radu, rămii cu Laura! La nevoie folosește-te de pistolul tău cu pocnitori (ies).

RADU: Eu cred că n-a fost decît o iluzie.

LAURA: Dar am auzit foarte clar: pașii s-au apropiat cu prudență și s-au îndepărtat în fugă; nici vorbă de iluzie. Și-apoi lumina?!...

RADU: Lumina se putea atinge și singură.

LAURA: Ce idee, ce idee timpită să venim aici în creierul munților, în singurătatea asta sălbatică! Radu, dă-mi ceva să beau, ceva tare, altfel simt că leșin.

RADU: Ei asta-i acum, doar nu sîntem la operetă. Poftim, bea și abține-te. Ce să fac cu o femeie leșinată?! Și pe urmă n-ar fi păcat să irosești atît de stupid singura clipă dintr-o săptămînă în care am tot așteptat momentul să fiu singur cu tine!

LAURA: Zău? De ce?!

RADU: De ce? Iată o întrebare dezarmantă. Acum nu-ți mai pot spune nimic. Deși aș fi vrut, deși mi-am pregătit un discurs întreg...

LAURA: Ai vrut să-mi faci o declarație? Așa, pur și simplu, fără să te temi c-ai putea fi ridicol?! Radu, dar n-ai observat oare că-l iubesc pe Ștef?

RADU (enervat, atins): Ba am observat, că doar nu-s idiot.

LAURA : Și-atunci ?

RADU : Aș fi fost în stare să-ți spun niște lucruri extraordinare și să-ți creez momente foarte frumoase de dragul unui singur sărut. Mă lași să te sărut, Laura ? (e foarte aproape de ea). Te rog !

LAURA : Ce ciudată privire ai ! (el o îmbrățișează) Fii cuminte !

RADU (o sărută, în timp ce cu o mână caută șalterul și stinge lumina. Liniște. Și dintr-o dată scara care vine de sus scârție sub pași rari și grei. Cineva îndreaptă o lanternă spre cei doi care se desprind din îmbrățișare speriați).

LAURA : Cine-i ? !

CHERAN (cu voce schimbată) : Fantômas !

RADU (aprinde lumina) : Imbecilule !

CHERAN (rîde) : Recunoaște că v-am speriat rău de tot.

RADU : Ai găsit și momentul cel mai potrivit. Intotdeauna cazi tu exact cînd nu trebuie.

LAURA : Ba ai venit la timp, Cherane, îți mulțumesc ; pe mine m-ai scos dintr-o situație dificilă, iar pe dumnealui l-ai împiedicat să fie ridicol.

CHERAN : Și ce merit pentru asta ?

LAURA : Ți-am spus : mulțumesc.

CHERAN (spre ea) : Cam puțin, nu crezi ?

ȘTEF (intră urmat de Grasu) : Iluzie acustică, fraților ; nici țipenie de om prin împrejurimi. Poate să fi fost un ciine sau o căprioară sau un urs. Sintem oameni în toată firea și intrăm la idee dintr-o nimica toată.

GRASUL : Eu cînd eram militar am intrat o dată la idee tot așa dintr-o chestie asemănătoare. Dar știți, absolut asemănătoare. Numai că eram singur... (observă că nimeni nu-l ascultă) Mda...

RADU : Ei, propun să ne culcăm. După o zi atît de palpitantă.

GRASUL : Pot să risc o întrebare ?

ȘTEF : Te rog.

GRASUL : Eu unde aș putea pune capul ?

ȘTEF : Cherane, ia-l sus, cu tine. (Grasului). Dar să știi, bătrîne, că asta ori sforăie ori ce mama focului.

GRASUL : Nu face nimic ; am să mă străduiesc să fiu și eu la înălțimea cerințelor. Mă pricep. Am cîștigat o dată și-un concurs. Eram în deplasare cu niște prieteni și ne-am luat la întrecere. Pe bază de înregistrare ; am pus un magnetofon în camera fiecăruia, pe rînd. Cînd a fost rîndul meu, s-a spart diafragma microfonului. Așa că vezi mata... (urcă în camera de sus, cu Cheran).

LAURA : Noapte bună, copii ! (iese în stînga).

ȘTEF : Noapte bună, iubito ! (își pregătește canapeaua) Ești supărat pe ea ?

RADU : Nu, de ce-aș fi. E-o fată minunată. Și te iubește.

ȘTEF : Cred că mă iubește foarte mult. Și-i păcat.

RADU : Cum adică-i păcat ? !

ȘTEF : Ei, vorbe, hai să ne culcăm ; sint tare obosit, deși n-am făcut nimic toată ziua. Noapte bună !

RADU : Noapte bună ! (semiîntunerice).

ȘTEF (după un timp) : Idioată vreme ; mă dor formidabil genunchii din cauza umezelii.

RADU : Îmbătrînești.

ȘTEF (după alt timp) : Știi că am început să-ți dau dreptate ; ploaia asta mă scoate și pe mine din sărite. Dacă o mai ține așa, în două-trei zile plecăm. Ce zici ?

RADU (somonoros) : Imhi...

ȘTEF : Încercăm pe litoral. Poate prindem o rază de soare. Vii cu noi ? Hm ? Doar n-ai și adormit ! Formidabil, ce înseamnă să fii om sănătos și echilibrat ! (se ridică și încearcă să se asigure dacă Radu doarme într-adevăr) Radu ! Bravo ție, mă ! (în vîrfurile picioarelor, se furișează spre camera Laurei. Bate încet în ușă !) Laura ! (repetă, ușa se deschide și el intră).

RADU (imediat) : Fir-ai să fii ! Reumatismul, ai ? (merge și ascultă la ușă, apoi se asigură că și cei de sus sînt la locul lor, se îmbracă repede scotocește prin sertare de unde scoate niște obiecte, le pune în buzunar și se îndreaptă în vîrfurile picioarelor spre ieșire. Cînd să pună mîna pe clanță, în capul scărilor apare Grasu).

GRASUL : Am uitat un lucru esențial. De obicei nu mă culc înainte de... Sper că pricepi... Unde-i ?

RADU (surprins și chiar speriat în prima clipă) : Cine ?

GRASUL : Cum cine ? Toaleta. Nu ți-am spus ? M-am culcat fără să... înțelegi ? O singură dată în viață mi s-a mai întimplat să mă culc fără să... Crezi că am închis vreun ochi ? Și situația era de-așa natură că nici nu puteam merge la toaletă.

RADU : Formidabil ! Dar dumneata ai trecut prin întîmplări cumplete în viață. Desigur și asta ți s-a întimplat tot în armată. **GRASUL** (privindu-l lung) : Am impresia că mă iei peste picior. Și eu cînd sint luat peste picior... La urma urmei, dacă prezența mea vă deranjează... deși voi m-ați adus aici, că eu imi vedeam de treburile mele...

RADU : Apropo : toaleta e imediat în spațele casei. Ocolești prin stînga.

GRASUL : Mulțumesc (iese luind și umbrela de ploaie care atîrnă într-un cui lîngă ușa).

RADU : Imbecil ! (renunță să mai plece. Se apucă să aranjeze cele două manechine în poziția de la început : îmbrățișate. Între timp, Grasul se întoarce, lasă umbrela și urcă scările).

GRASUL : Noapte bună !

RADU (n-a terminat aranjarea manechinilor) : Noapte bună !...

GRASUL (după doi pași) : Dar ce le faci ?

RADU (nervos) : Îi învăț cîte ceva despre viață.

GRASUL : Aa ! (după alți doi pași, vrea iar să întrebe ceva).

RADU (a terminat aranjarea manechinilor) : Noapte bună, noapte bună ! Vezi să nu spargi diafragma microfonului.

GRASUL (numai o secundă surprins) : Poftim ? ! A, bună, bună !

RADU (singur ; își încrucișează brațele și privește lung la cele două manechine, apoi se retrage cîțiva pași, scoate pistolul, ocheste și trage, dar nu se aude decît țâcănitul cocoșului). **Fir-ai a dracului de răblă !** (îl repară și ocheste ușa de la camera Laurei, cînd trage însă, rezultatul e același. Aruncă pistolul. Își pune un pahar de coniac, bea stînd în picioare în mijlocul scenei, urmărind parcă o idee. Sus se aud pași, iar din camera Laurei vine zgomot de mobile mutate ; se baricadează ușa. Radu privește în ambele direcții zîmbind. Bea iar, apoi, hotărît parcă dintr-o dată, își ia o haină de ploaie și iese prudent.

Scena în întuneric complet, cîteva momente, apoi începe să se facă ziuă. Radu și Ștef sînt culcați pe locurile lor de parcă nu s-au mișcat de aseară.

ȘTEF (se trezește primul și aruncă o pernă în Radu) : Scoală, bătrîne, că ți-o fi de-aseară. Ce-mi place la tine, mă, e că poți dormi fără grijă. M-am trezit astă noapte de nu știu cîte ori și tu dormeai dus ; ești de invidiat, zău.

RADU (ca și cum l-ar crede) : Da de ce te-ai trezit ?

ȘTEF : Naiba știe... Ba, o dată știu de ce : am auzit iar pașii aceia. Știi că a venit iar cineva pînă la ușa ?

RADU (întinzîndu-se) : Aș, ți s-a părut.

ȘTEF : Nu, nu. Sînt absolut sigur. Au fost pași foarte ușori, de om prudent, dar eu am ureche fină ; pot să jur că au fost pași de femeie.

RADU : Clar, înseamnă că în camera de-alături umbla Laura ; n-o fi avut nici

ea somn, cine știe (îl privește lung). Te-o fi așteptat, dar tu nimic, parcă-ai fi de lemn.

ȘTEF : Vezi-ți, mă, de treabă, ce-ți închipui ! ?

RADU : Nu-mi închipui nimic, glumeam, cum glumeai și tu cu pașii de astnoapte.

ȘTEF : Ei, dar chiar mă enervezi cu încăpăținarea asta de a nu crede. Ce dracu, sînt copil ? !

RADU : Atunci sînt sigur că a fost vreun animal ceva.

ȘTEF : Un animal care încearcă ușa ? !

CHERAN (coborînd scara) : Mneața, băieți ! Cum ați dormit ? Omul meu m-a tăiat la sforăit. A trebuit să mă mut în verandă ; imposibil să rezisti alături de el.

GRASUL (în urma lui) : V-am avertizat doar că o dată am spart diafragma unui microfon. Bună dimineața, domnule procuror, bună dimineața domnule avocat al apărării ! Aveți cuvîntul meu de funcționar cinstit — cinstit și cu planu-ndeplinit — aveți cuvîntul meu că m-a chinuit un singur vis de cu seară pînă-n zori : se făcea că o omorisem pe Zavasta și că voi mă judecați. Dar ce judecată ! Dumnealui, procurorul, mă acuza ce mă acuza și-o dată începea cu pupăturile și dă-i și dă-i, din acuzație în acuzație și din pupătură în pupătură pînă mă trezeam learcă de sudoare. Și nu apucam să ațipesc bine, că mă lua în primire domnul avocat al apărării. Și dă-i și dă-i, și apără-l și pupă-l ca mai înainte. Dar ce pledoarie dumnezeule, ce pledoarie. Că vinovat să fi fost și curtea mă scotea basma curată ; s-au mai văzut cazuri. Țin minte o dată...

ȘTEF : În armată, desigur...

GRASUL : Exact, de unde știi ?

ȘTEF : Nu știu, bănuiesc.

GRASUL (bănuitor) : Nu se poate, știți prea multe despre mine (îngrijorat). De unde știți atîtea despre mine ?

LAURA (intră cu o tavă cu cești) : Bună dimineața, băieți ; gata cafeaua !

RADU : La țanc, Laura, altfel nu știu cum mai opream moara.

GRASUL (atins) : Ce moară ? !

RADU : O moară. (Laura le-a împărțit cafelele și toți beau liniștiți).

CHERAN : Azi ce mama dracului mai facem ? !

ȘTEF : Să sperăm că o să iasă soarele.

CHERAN : Nici vorbă, am studiat cerul : a stat ploaia dar de soare nici vorbă. N-o să putem ieși din casă.

RADU : Propun să plecăm.

CHERAN (repede) : De acord. Într-un ceas ne-am făcut bagaje și adio munte !

M-am săturat de-aşa vacanţă. M-apuc să impachetez ?

GRASUL : Şi eu ce fac ? Rămin singur ? Mai staţi măcar o zi... Sînt sigur că mine va fi frumos. Faceţi-mi hatîrul : mi-aţi promis că mă primiţi şi pe mine în joc ; poate avem ocazie să mai jucăm un proces. Țin foarte mult să asist la un proces. Nu vă mai spun că aş avea o plăcere deosebită să fac şi eu parte din completul de judecată. N-am avut ocazia niciodată... ŞTEF : Zău ? Ei da'cum de n-ai avut norocul ! ?

GRASUL : Eu niciodată n-am noroc... Am fost propus cîndva, demult, să merg la o şcoală de procurori, dar n-au avut pe cine pune în locul meu, achizitor la O.R.T.L.F. ; n-au găsit unul, vorba ceea : cîstit şi cu planu-ndeplinit. Aşa că a plecat altcineva, unul de la „Igiena”.

RADU : Şi ai pierdut singura ocazie care ai avut-o ?

GRASUL : Da, domnule. Aşa că ştiţi ce vă rog ? Haideţi să ne mai jucăm o dată ! (serios). Da'să nu mai fiu eu în boxă.

RADU : Dar cine să fie ? N-avem pe altcineva.

GRASUL : Mă duc eu să caut pe cineva. Poate am noroc să găsesc.

ŞTEF : Du-te, bătrîne, poate ai noroc.

GRASUL (bucuros) : Trebuie să am şi eu o dată noroc (spre ieşire). Dar nu-mi faceţi iar o farsă !

RADU : Se poate, tocmai dumitale ! Du-te şi să ai succes ! (Grasul iese bucuros). Hai, Cherane, să te fac o tablă. Dar să te ții bine că am nişte draci (urcă amîndoi scara). Ieri cit ai rămas dator ?

CHERAN : Două sticle.

RADU : Azi ai să pierzi patru.

CHERAN : Vedem noi (dispar sus).

LAURA (după un timp lung de tăcere în care l-a studiat pe Ştef ; acesta stă cu ochii într-o carte ; este însă evident că nu citeşte) : Interesantă ?

ŞTEF : Ce ? A, sigur că da, palpitantă.

LAURA : Atunci întoarce-o.

ŞTEF : Încercam să citesc pe dos.

LAURA : S-au cam complicat lucrurile.

ŞTEF : Aşa se pare. În orice caz mă bucur că de data aceasta nu eu sînt de vină.

LAURA : Aşa spui întotdeauna. Cînd lucrurile ajung într-un punct critic, ai grijă să precizezi că nu tu eşti de vină. De fiecare dată vina o port eu.

ŞTEF : Se înţelege ; de vreme ce vina fundamentală îţi aparţine, toate cele care decurg din ea se unesc firesc împotriva ta.

LAURA : Ştef, într-o zi are să-ţi pară foarte rău ; vine întotdeauna o zi cînd ne pare rău pentru toate.

ŞTEF : Eah, teorii, nu suport teoriile. Mai bine căutai argumente să-l convingi că e periculos pentru el să se încapăţineze pe o asemenea poziţie ; e foarte periculos.

LAURA : Crezi că n-am încercat, Ştef ? Crezi că nu i-am spus ?

ŞTEF : Işi asumă riscuri mari. Iar ție îţi atrag atenţia foarte serios : că dacă nu acceptă situaţia aşa cum este şi nu procedează în consecinţă, atunci...

LAURA (îngrijorată) : Atunci ce, Ştef ? Ce ai de gînd ? Ce vrei să faci ?

ŞTEF : (aruncă nervos cartea) : Ştii foarte bine şi nu-mi mai pune atîtea întrebări. Ți-am mai spus că nu suport întrebările ; am răspuns la atîtea întrebări în viaţa asta a mea meschină şi stupidă, încît nu le mai suport. Te-am mai rugat...

LAURA (îngă el) : Iartă-mă, iubite : ştiam, dar te-am văzut foarte hotărît şi nu înţelegeam ce vrei. Am vrut să mă lămuresc, iartă-mă. A început să-mi fie frică, Ştef. Nu ştiu de ce, dar mi-e foarte frică. Simt că mă cuprinde un fel de răceală, tot trupul mi-e străbătut de săgeţi de gheaţă. Ştef, fă ceva să nu-mi mai fie frig.

ŞTEF (în braţe) : Ei, hai-hai, nu fi prostuţă. O să iasă bine şi de data aceasta, fii liniştită.

LAURA : Bine, Ştef bine (îl sărută) ... Să sperăm. Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără tine (îmbrăţişare strînsă). Hai să plecăm de aici, iubitul.

ŞTEF : După ce rezolvăm totul. Trebuie să mai facem o încercare. Hai, curaj ! Pe urmă plecăm.

GRASUL (între împingînd din urmă o femeie tînără, roşcată, bine îmbrăcată, fără bagaj, doar cu o poşetă). Iată, domnule procuror am prins un infractor. Pardon, o infractoare.

ŞTEF : Oo, dar ce infractoare !

MARIE-JEANNE (foarte serioasă, energică) : Vreau să ştiu, dar imediat, cine sinteţi voi şi mai ales acest bătăran care m-a apucat şi m-a tîrît aici fără voia mea. Am să protestez la organele în drept !

ŞTEF : Pofţiţi, domnişoară... Domnişoară sau doamnă ?

MARIE-JEANNE : Doamnă.

ŞTEF : Omagii. Pofţiţi, stimată doamnă, protestaţi. În faţa dumneavoastră se află un procuror. (spre Laura). Şi un avocat. Iar dacă vreţi şi un judecător, vă facem rost imediat (strigă). Radu !

RADU (în capul scării): Oo! (se privește foarte lung, într-o tăcere nefirească, punctată doar de o muzică încordată). Doamnă! (se înclină). Sint încântat (coboară, fiecare pas fiind marcat de muzică. Când ajunge jos, o mai privește o dată lung): Sint încântat!

MARIE-JEANNE: Atunci poate ai să fii măcar dumneata drăguț să-mi spui ce farsă mi se joacă.

RADU (după un schimb de priviri cu ceilalți): Farsă? Nici vorbă, doamna mea. Tot ce se petrece aici și tot ce se va mai petrece este și va fi în serios. Foarte în serios. Farsele se fac între prieteni, ori dumneata ne ești complet străină.

CHERAN (a apărut în capul scării; la vederea fetei are o tresărire, apoi vrea să se întoarcă sus).

ȘTEF: Cheran, coboară, dragă, să-ncepem odată!

CHERAN: Imediat, șefule, numai să-mi iau chitara. (dispare sus, revine imediat, cu chitara, sprinten, fredonând). Sint gata, șefule.

ȘTEF: El e marțorul.

CHERAN (se înclină spre Marie-Jeanne ciupind strunele chitarei): Jur că voi spune adevărul și numai adevărul, așa să-mi ajute Dumnezeu!

MARIE-JEANNE (încă uluită, nu pricepe ce se întâmplă): Adevărul despre ce?!

CHERAN (aspru): Cum despre ce? Despre faptele dumitale.

MARIE-JEANNE (mascându-și îngrijorarea): Mă rog... Toată povestea asta mi se pare caraghioasă și de prost gust. Dar, mă rog, dacă... Eu oricum nu pricep nimic...

GRASUL (care tot timpul a urmărit cu mare satisfacție, frecându-și palmele de plăcere): Ai să pricepi imediat. Ai numai puținică răbdare. (către Ștef care, ca și Radu și Laura, își îmbracă roba). Eu cu ce mă ocup?

ȘTEF: Privitor.

GRASUL (dezamăgit): Numai atât.

CHERAN: Ce-i puțin? (acompaniindu-se la chitară). Privitor ca la teatru tu în lume să te-nchipui; joace unul și pe patru totuși tu (accent) ghici-vei chipu-i.

GRASUL: Ce vrei să spui?!

CHERAN: Că cine tace și privește, multe poate pricepe. E drept că pentru asta ar fi necesar și un grăunte de... (își ciocănește fruntea).

GRASUL: Dați-mi, fraților, și mie o misiune! N-a fost așa vorba?

ȘTEF: Roagă-te de domnul Judecător să te ia asesor.

GRASUL (spre Radu): Domnule judecător...

RADU: Bine, dar mai întâi relatează în fața curții cum ai pus mina pe infractoare.

GLASUL (fericit): Da, cu plăcere. Mai ales că a fost o strategie formidabilă. Că o dată, în armată, am mai avut ocazia — nu știu dacă v-am spus — să prind doi infractori deodată, așa că în chestia strategiei am experiență. M-am urcat frumuseșel într-un copac și-am început pinda. Stau cit stau și nimic. Incepusem să intru la idee cind deodată parcă aud niște pași ușori, ușori ca de căprioară. Crenguțele uscate trosneau discret sub niște picioare delicate (privire spre picioarele Marie-Jeannei). Imi încordez atenția, adu-mec și deodată zăresc ceva roșu, ca o flăcără. Ce credeți că era?

ȘTEF: Ei?

GRASUL: Căpușorul dumneaei. O vedeam cum se apropie; inima imi bătea cumplit. Și cind a fost lângă copacul în care mă aflam, zdup! drept lângă ea.

CHERAN: Ai băgat-o în sperietii.

GRASUL: N-am avut impresia. Altă femeie ar fi țipat să-și rupă baierile pieptului, dar ea nimic. Adică nimic e un fel de-a spune, pentru că s-a întors ca o sfirlează și m-a pocnit în plex de-am văzut albastru.

CHERAN: Formidabil! Bravo, fetițo!

GRASUL: Și cum stăteam eu indoit de durere, mi-a mai șters un genunchi peste nas și a rupt-o la fugă. Dar eu, om cu experiență, cum v-am spus; din două sărituri am ajuns-o, am apucat-o de amindouă miinile, i le-am răsucit la spate și i-am zis: stai, puicuțo, că a mea ești! Și-acu iacă-tă-o (lui Radu) Mă primiți asesor?

RADU: Pofțiți.

ȘTEF: Dacă acuzata are ceva de spus înainte de a trece la fondul chestiunii.

MARIE-JEANNE: Vreau să mi se explice ce se petrece aici. Cine sinteți și ce vreți de la mine. Altfel închid gura și nu scot o vorbă.

LAURA: Clienta mea are dreptate. Să i se explice în ce situație se află.

MARIE-JEANNE: Ce înseamnă expresia asta: „clienta mea”?

LAURA: Sint apărătoarea dv., doamnă. Vă rog să aveți încredere...

MARIE-JEANNE: Nu-ți permit să fii apărătoarea mea. De cine și de ce să mă aperi?!

ȘTEF: Liniștești-vă, doamnă și ascultați: sințeti acuzată de crimă.

MARIE-JEANNE (sare în picioare): De crimă? Cum de crimă?! Vă atrag atenția că nu permit; mergeți prea departe cu gluma...

ȘTEF: Domnule judecător, poftiți.

RADU: Aștept ca acuzata să se potolească.

CHERAN: (o forțează să se așeze): Nu-i bine să te-aprinzi așa, fetițo! Liniștește-te!

RADU: Din piesele aflate la dosar reiese că numita... cum vă numiți.

MARIE-JEANNE: Marie-Jeanne Demetriad.

RADU: ...Că numita Marie-Jeanne Demetriad este autoarea crimei ce s-a făcut astă noapte la vila din apropiere.

MARIE-JEANNE (în picioare furioasă, dar și foarte îngrijorată, ca și cum ar fi încolțită pentru niște fapte pe care le considera necunoscute de nimeni. Cheran o forțează să se așeze).

RADU: Cercetările au stabilit următoarele: La trei kilometri de aici se află vila profesorului Barna. Dar nu e o vilă oarecare, iar profesorul nu-i un profesor oarecare. Acolo e de fapt un laborator de cercetări științifice, iar Barna e un savant. Sau mai precis era un savant, pentru că această doamnă elegantă și drăguță l-a ucis astă noapte (mișcare la Marie-Jeanne). De ce l-a ucis? vă veți întreba. Simplu, ca să-i sustragă lucrările. Ce să facă cu ele? Asta urmează să stabilim acum, aici. Faptele s-au petrecut în felul următor: încăperea centrală a laboratorului, cabinetul lui Barna are o fereastră largă spre verandă. În verandă, deși e destul de sus, se poate ajunge relativ ușor, mai ales dacă ești de meserie (Marie-Jeanne a scos un creion și desenează nervoasă). Criminalul, în speță doamna Marie-Jeanne Demetriad, a pătruns pe fereastră, noaptea, cind nimeni nu se afla în cabinet, și a început să fotografieze documentele. Profesorul, auzind zgomot, a venit să vadă ce se întâmplă. Doamna l-a așteptat ascunsă după ușă, l-a apucat frumos pe la spate și l-a zugrumat, fără să producă nici cea mai mică gălăgie. Elegant, curat, sigur...

CHERAN: Bravo, fetițo! Calificare înaltă, nu-i așa?

RADU: Acestea sint faptele. Să căutăm acum cauzele. Ce are de spus acuzata?

MARIE-JEANNE (în picioare): Rămân la ideea formulată inițial; e o farsă. Dar nu pricep de ce vreți să mi-o jucați tocmai mie. Ori am nimerit într-o casă de nebuni (îi privește pe rînd îngrijorată. Grasul își freacă miinile de plăcere; jocul îl încîntă teribil).

ȘTEF: Dar de fapt unde vroiai să nimeresti? Ce căutai, o femeie singură, pe munte?

MARIE-JEANNE: Mă duceam la vilă. Am acolo o soră; asistenta profesorului Barna, e sora mea.

ȘTEF: Deci îl cunoșteai pe profesor, știai unde este vila și probabil știai și ce cercetări efectuează.

MARIE-JEANNE: Nu, asta nu știam; nu mă pricep deloc în științe și nici nu mă interesează. Mă duceam pur și simplu la sora mea. M-a prins însă acest uragutan (Grasul își freacă palmele) și m-a adus aici. Și acum că știți tot, vă rog să încetați cirul și să mă lăsați să plec. (Se aude un helicopter. Marie-Jeanne ascultă încordată, apoi aleargă spre ușă). Vreau să plec imediat de aici.

ȘTEF: A venit helicopterul să te ia. Mișunea a fost îndeplinită, se urcă doamna în helicopter și pa! Numai că noi nu sintem proștii și nici nebunii care ne crezi.

MARIE-JEANNE: Lăsați-mă să plec. Trebuie să ajung la sora mea.

CHERAN: Dacă onorata curte îmi permite, (ascultă helicopterul care trece iar foarte aproape) dacă onorata curte îmi permite, aș conduce-o pe această doamnă pînă la vilă; să vedem dacă spune adevărul. Ar fi absolut necesar pentru continuarea dezbaterilor.

GRASUL: Am o idee: să nu-i lăsăm să plece. Ar putea fi complici și ne lasă cu buzele umflate.

ȘTEF: Inteligentă observație.

GRASUL (frecîndu-și palmele): Am mai întîlnit o dată un caz absolut identic.

CHERAN: Caraghiosule, după ce te primim în joc, îți arăți colții, ai? Ai idei, o faci pe Sherlock Holmes-ul!

MARIE-JEANNE: Cum adică l-ați primit în joc? Adică toată povestea asta e un joc?

LAURA: Dar ce credeai?

GRASUL: Nu, vă rog, lăsați-mi mie plăcerea. (Marie-Jeannei) Stimată duduie,

sper că sînteți o femeie cu simțul umorului. Vă aflați în mijlocul celui mai elegant joc pentru oameni mari. Ieri am pățit și eu exact ce ați pățit dv. acum. Numai că eu m-am lăsat antrenat ca un prost. La mata am admirat detașarea și disprețul cu care ne-ai privit tot timpul; ne-ai socotit nebuni. Ei bine, nu sîntem nebuni, sîntem niște oameni pe care vremea îi obligă să stea în casă și care pentru a nu crăpa de plictiseală...

MARIE-JEANNE: Vasăzică un joc (îi privește pe toți cu un fel de nedumerire amestecată cu teamă). Interesant.

ȘTEF: Sper că ți-a plăcut. (toarnă de băut și-i dă un pahar).

MARIE-JEANNE (după un timp izbucnește într-un rîs dezlănțuit, cam forțat și cam isteric, în care se strecoară discret nuanțele unui plîns interior sau ale unei frici ascunse). **Extraordinar!**

GRASUL (o acompaniază): Nu-i așa?

CHERAN (cîntă de dans): Vă invit la destindere. Toată lumea dansează!

RADU: Imi permiteți? (o ia la dans pe Marie-Jeanne. Dansează și se privește lung).

MARIE JEANNE: Vei fi un judecător excelent. Ești inventiv și perspicace.

RADU: Ți-a plăcut cum te-am forfecat?

MARIE-JEANNE: Teribil. Am asistat și eu o dată la un proces. Vreau să spun la unul adevărat. Era un judecător bătrîn și gras, dar grozav de inventiv și de perspicace. Adineaori mă gîndeam că tot așa vei ajunge și dumneata.

RADU: Adică bătrîn și gras.

MARIE-JEANNE: Inventiv și perspicace am vrut să spun.

RADU: Mulțumesc.

GRASUL (făcîndu-și curaj): Dansați, duduie Laura? (lui Ștef) Sper că permiteți (dansează).

ȘTEF (S-a trîntit pe o canapea, bea și fumează).

CAPITANUL (intră, se oprește în ușă, un timp liniște, apoi): Bună ziua, domnilor și doamnelor (înaintează cîțiva pași, îi privește foarte cercetător pe toți, apoi măsoară cu privirea încăperea). Scara asta unde duce?

ȘTEF (ironic): Ca orice scară, și scara asta duce în sus.

CAPITANUL (simte ironia): A, în sus? Mulțumesc (vrea să urce).

ȘTEF: Dacă nu sînt indiscret și dacă imi este îngăduit să pun întrebări per-

soanelor care intră aici, cine ești dumneata, domnule?!

CAPITANUL (prezentîndu-se): Căpitan Ovidiu Morărescu, de la contrainformații.

TOȚI: Oo!

ȘTEF: Imi pare bine. Și... cu ce vă putem fi de folos?

CAPITANUL: Dmnilor și doamnelor, trebuie să vă anunț lucruri neplăcute.

RADU: Este exact ceea ce ne lipsea nouă acum.

CAPITANUL: Regret foarte mult, dar... situația e de așa natură... Știți poate că la vreo trei kilometri de aici se află o vilă, adică, mai exact, un laborator de cercetări științifice.

MARIE-JEANNE (lui Radu): Incepe iar povestea?

RADU: Nu, nu, e altceva.

CAPITANUL: Ei bine, astă noapte, acolo a fost ucis un om și fotografiate documente ultrasecrete.

CHERAN: Bună! Ai stat undeva ascuns și-ai ascultat jocul nostru.

CAPITANUL: Vă atrag foarte serios atenția că nu e vorba de nici o glumă. Asistenta profesorului Barna a fost găsită moartă în laborator...

MARIE-JEANNE (îtipă formidabil): Martha!

CAPITANUL: O cunoașteți, domnișoară?

MARIE-JEANNE: Era sora mea (plîns nervos).

CAPITANUL: Imi pare foarte rău. Condoleanțe (celorlalți). Cercetînd muntele, oamenii mei au găsit o parașută ascunsă în frunzar. Legătura între această parașută și crima de la vilă este, sper, la puterea de înțelegere a oricui.

LAURA: După cite imi dau seama, toate aceste fapte, dacă s-au petrecut, sînt foarte grave și, cumva, secrete, nu? Atunci nu pricep de ce dumneata ni le spui nouă. Noi sîntem un grup de studenți veniți aici să ne petrecem vacanța... Ce legătură...

CAPITANUL: Legătura este următoarea, stimată duduie; că de la vila cu pricina pînă aici este o singură cale de acces, una singură, rețineți. Iar de aici pînă jos, în orașel, două. Nici o altă posibilitate de circulație pe acest munte nu există. Faptul este absolut sigur, verificat milimetric. Pe cele două căi de circulație de jos pînă aici am urcat eu și oamenii mei. N-am întîlnit pe nimeni. Nici măcar o urmă. Și doar am pornit

din oraș la numai un sfert de ceas după comiterea crimei, timp în care nici un om, oricât de iute de picior, n-ar fi putut ajunge în oraș. Muntele l-am cercetat metru cu metru. Nimeni. Rămine o singură soluție; cred că o presupuneți.

RADU: Aș, perspicacitatea ne lipsește cu desăvîrșire.

GRASUL: O dată, în armată, am întîlnit o situație absolut identică...

CĂPITANUL (peste): Imi pare rău că nu sesizați gravitatea faptelor (se retrage în ușă parcă pentru a împiedica pe

cineva să iasă) Domnilor și doamnelor, trebuie să vă anunț concluzia mea.

ȘTEF: Mă rog, s-o auzim.

CĂPITANUL: Nu mai există nici un dubiu, dar absolut nici unul: criminalul se află aici! (pauză lungă în care se privesc între ei de parcă abia acum au realizat gravitatea faptului). Și nu va ieși de aici decît împreună cu mine. Din această clipă nimeni nu părăsește casa și nimeni nu intră. Vă atrag atenția să fiți prudenți; casa e foarte bine păzită. În caz de iese cineva, tragem fără avertisment (salută și iese).

Cortina, repede

ACTUL II

La vilă. Cabinetul profesorului, în beznă. Se deschide încet fereastra din spre verandă și cineva cercetează încăperea cu o lanternă, apoi, prudent, sare înăuntru. Se apropie de birou, trage sertare, caută febril, scoate niște hîrtii și începe să le fotografieze. Se aud pași care se apropie. Cel dinăuntru se retrage după ușă și așteaptă. Pașii se opresc, în fața ușii. O clipă liniște tensionată. Apoi se aude cheia și ușa se deschide încet. Prin întuneric se ghicește o femeie în halat alb. Înaintează cîțiva pași, iar cel de după ușă îi sare în spate și o apucă de git.

CĂPITANUL: Stop! Lumina! (se aprinde lumina. În scenă se află Căpitanul, profesorul Barna, Femeia și Bărbatul care fac reconstituirea. Jos, pe dușumea, e desenată cu cretă poziția în care a fost găsită victima) Ai sărit prea devreme. Trebuia s-o mai lași cîțiva pași să ajungă la semn (desenul de pe dușumea) Dar nu mai reluăm, a fost destul de bine. Cred că aceasta este varianta definitivă. Aveți vreo părere, domnule profesor?

BARNA (foarte tulburat, pare că nici nu asistă la cele ce se petrec. Stă într-un fotoliu cu pipa uitată în mînă. Întrebarea Căpitanului îl readuce...): Poftim? Nu, nu, nici una.

CĂPITANUL: Dumneavoastră, doamnă? (Femeia care a participat la reconstituire e soția profesorului, Livia).

LIVIA: Nu, nu mă pricep.

CĂPITANUL: Atunci vă mulțumesc pentru ajutor; aș vrea să rămîn cu domnul profesor. Nu plecați însă prea departe, voi avea nevoie de dumneavoastră (semn cu capul bărbatului și acesta o însoțește).

CĂPITANUL (aprinde un chibrit pentru pipa profesorului): Vasăzică nu aveți nici o părere. Nici măcar o bănuială, cît de mică, o presupunere, un capăt de fir cît de neînsemnat? Ne-ar fi de mare ajutor.

BARNA (impasibil, în continuare): Regret, domnul meu, dar nici măcar nu mi-e clar ce s-a întîmplat. Sînt uluit pur și simplu și nu pricep nimic.

CĂPITANUL: Ați muncit mult la lucrarea asta?

BARNA: Hm? Nu, nu prea mult: o viață (zîmbește amar) Ce-i o viață, la urma-urmei! Nici nu știu cînd a trecut. Eah, nu mai are importanță, dacă tot a trecut degeaba.

CĂPITANUL: Mi-aș îngădui să vă sugerez să aveți încredere. Il vom prinde pe făptaș.

BARNA (zîmbește): Și ce-o să rezolvăm cu asta?

CĂPITANUL: Îi vom lua filmele.

BARNA: Și Martha?

CĂPITANUL: Ați ținut mult la ea?

BARNA: Nu, nu-i asta termenul. E ceva mai complicat; ea făcea, cumva, parte din mine. Nu știu dacă sînt suficient de clar. Să nu-ți închipui altceva! Ea era un fel de al doilea eu al meu. Crezi că e posibil așa ceva?

CĂPITANUL : Nu-mi dau seama exact... cred că s-ar putea.

BARNA : Douăzeci de ani a stat în același loc, în dreapta mea. Ziua și noaptea.

CĂPITANUL : Când v-ați căsătorit cu... ?

BARNA : Cu Livia ? Acum cinci ani. A fost un capriciu ; să nu le amestecăm.

CĂPITANUL :: Și pînă la căsătoria asta...

BARNA (il privește lung) : Am impresia că, foarte delicat, ai început să mă anchetezi. Să știi că dacă o iei pe panta asta, nu mai avem ce vorbi.

CĂPITANUL : Vă rog să mă iertați, domnule profesor, n-am avut nici o clipă intenția să vă jignesc. Dar sînt sigur că înțelegeți... situația de față impune clarificarea unor chestiuni.

BARNA : Îți atrag atenția că ai pornit pe un drum greșit. În legătură cu Martha am spus tot pentru cine știe să înțeleagă.

CĂPITANUL : Am înțeles tot ce-ați spus și nu insist. Ceea ce am vrut să vă întreb n-o privește pe ea. Aș avea nevoie să știu dacă ați mai avut sau dacă mai aveți pe cineva apropiat, vreo rudă, vreo prietenă, știu eu...

BARNA (il privește lung, evident deranjat, iritat) : Da, am o soție. Ai văzut-o.

CĂPITANUL : În afară de ea.

BARNA (strimtorat) : Sper că nu sînt obligat să răspund.

CĂPITANUL : Mă rog. Am să vă spun de ce vă întreb.

BARNA : Nu sînt curios.

CĂPITANUL : Totuși.. Imi cer o mie de scuze, dar meseria mă obligă...

BARNA : Nu te mai scuza, spune !

CĂPITANUL : Vă întreb pentru că astă noapte ați primit o vizită.

BARNA (in picioare) : Ce insinuezi ?

CĂPITANUL : Ați fost foarte imprudent, domnule profesor. N-ați aruncat țigara din scrumieră.

BARNA : Țigara din scrumieră ? Am fumat-o eu (își privește jenat pipa în timp ce Căpitanul zimbește) Fumez uneori și țigară.

CĂPITANUL : A fumat-o o femeie ; avea ruș de buze.

BARNA : Zău ? Atunci trebuie s-o fi fumat Livia

CĂPITANUL : Am cercetat, nu e rușul ei. Nici țigara pe care o obișnuiește doamna.

BARNA (incurcat) : Cum văd, vrei să mă bagi la strimtoare. Nu pricep ce sens are. Doar nu-ți închipui că sînt vinovat pentru moartea Marthei și pentru furtul propriilor mele lucrări !

CĂPITANUL : Departate de mine o asemenea bănuială. Dacă vă întreb e numai pentru a stabili adevărul și a da de urma vinovatului.

BARNA : Și crezi că vinovatul a trecut aseară pe la mine ?

CĂPITANUL : Nu cred nimic înainte de a dovedi.

BARNA : Deci mă bănuie !

CĂPITANUL : Cum să vă spun ca să nu vă jignesc ! Ca să ajungi la rezultatul dorit, cea mai mică urmă poate fi revelatoare.

BARNA : Uite ce, tinere, spune-mi-o cînstit : crezi că am o legătură directă cu crima, nu-i așa ?

CĂPITANUL : Unele indicii...

BARNA : Ei bine, asta e prea mult. (spre ușă) Sînt un om prea bine crescut ca să te invit afară și de aceea ies eu. Cînd te hotărăști să-mi ceri scuze mă găsești jos, în sufragerie (iesc indignat).

CĂPITANUL : Domnule profesor... Fiar-ar să fie, n-am pic de tact. (printr-o ușă Bărbatului) : Roag-o pe doamna să vină... (peste o clipă intră Livia) Vă rog să luați loc.

LIVIA : Mulțumesc. Credeam că ați lămurit lucrurile cu soțul meu.

CĂPITANUL : Aproape. Au mai rămas mici amănunte. Sper să aveți amabilitatea...

LIVIA : Vă stau la dispoziție : tot ce știu...

CĂPITANUL : Mulțumesc, doamnă. O țigară ?

LIVIA : Nu, nu le schimb (scoate de-ale ei. Căpitanul îi oferă foc).

CĂPITANUL : Niciodată ?

LIVIA : Ce niciodată ? A, țigările ; nu, niciodată.

CĂPITANUL : La dv. pe noptieră era, azi dimineață, un pachet „Diplomat“.

LIVIA (incurcată) : Diplomat ? A, da, le terminasem pe ale mele și mi-a împrumutat Martha un pachet din ale ei, dar n-am putut fuma decît una sau două. Tușesc dacă le schimb.

CĂPITANUL : Curios. În pachet mai erau trei țigări. Înseamnă că ați fumat șapte-sprezece.

LIVIA (enervată) : Și la urma urmei ce importanță are ? Oî fi fumat șaptesprezece.

CĂPITANUL : V-am enervat, îmi dau seama. Vă rog să mă scuzați. Vreau să știu totuși exact, al cui era pachetul.

LIVIA : V-am spus.

CĂPITANUL : Din păcate nu-i adevărat ; avea amprentele unui bărbat. Cine este bărbatul ? Afit vreau să știu dela dv.

LIVIA (în picioare) : Ești obraznic, domnule. Am să-i spun soțului meu că insinuezi...

CĂPITANUL : Din păcate va trebui să-i spun eu, doamnă. Înafară de cazul că îmi dați numele care mă interesează.

LIVIA : Nu știu despre ce vorbești.

CĂPITANUL : Ba știți, doamnă, știți foarte bine că astă noapte, la dv. în dormitor, a fost un bărbat.

LIVIA (indignată) : Nu-ți permit.

CĂPITANUL : Numele lui, doamnă !

BARNA (intrînd) : Te rog să mă scuzi, tinere m-am aprins adineaori.

CĂPITANUL : Nu face nimic, domnule profesor, sint obișnuit.

BARNA : Livia, dar tu ce faci aici ? (Căpitanului) Sper că nu o anchezezi și pe ea.

CĂPITANUL : Nu, stăteam așa, de vorbă. Vă spuneam adineaori că, în asemenea cazuri orice sugestie poate fi utilă.

BARNA : Desigur, desigur. Du-te, Livia, vreau să vorbesc cu Căpitanul între patru ochi.

LIVIA : Nu mă duc nicăieri. Vorbește-i, nu te jena de mine.

BARNA : Dar nu e treaba ta aici, hoi du-te !

CĂPITANUL : Lăsați-o să rămînă, cred că e mai bine.

BARNA : Atunci nu văd cum am putea...

CĂPITANUL : O să ne descurcăm, domnule profesor. Imi cer scuze dinainte, că voi fi poate brutal, dar trebuie să intrăm mai în miezul lucrurilor. Intrucît dv. nu vreți să mă ajutați, profit de prezența dv. și a soției dv. și vă voi spune că atita vreme cit refuzați să-mi dați datele de care am nevoie, vă consider părtași la crimă.

BARNA : Ce spui ? Ce spui ? !

CĂPITANUL : Mă obligați, domnule profesor, să forțez lucrurile ; mă obligați. Și dv. și doamna. Pentru că trebuie să vă spun că și dumneaei a avut vizitatori astă noapte.

BARNA : Domnule mă uimești ! Livia, ce spune omul acesta ? Ce vizitatori ? De cine vorbește ?

CĂPITANUL : Pe doamna a vizitat-o astă noapte un bărbat. Am dovezi. (ei) Nu numai pachetul de țigări ; urmele de pe covor și de pe pervazul ferestrei. Nu-i așa c-a intrat pe fereastră, doamnă ?

LIVIA (învînsă, evident, dar continuînd să nege) : Nu știu despre ce vorbești.

BARNA : Tinere, întreci măsura. Dumneata te afli aici ca să anchezezi un caz de crimă, nu ca să-mi acuzi soția de adulter. Nu-ți permit...

CĂPITANUL : Dar n-o acuz de adulter, domnule profesor, o acuz de participare la crimă. Sau cel puțin de tănuire. (Livia se aruncă într-un fotoliu și plinge nervos).

BARNA : Acum îmi pot permite să te dau afară ! Domnule, ieși afară din casa mea !

CĂPITANUL : Regret, dar n-am să mă pot supune. Mai am să vă spun o vorbă.

Precizez : sub provizoratul unei eventuale mărturisiri a dv. Domnule profesor, am toate motivele să cred că între vizitatoarea dv. de astă noapte și uciderea Marthei este o strînsă legătură.

BARNA : Deci mă acuzi și pe mine ? De participare sau de tănuire ?

CĂPITANUL : E tot una.

BARNA : Uite ce, căpitane : eu am pierdut astă noapte tot ce am avut ; munca mea de-o viață și o ființă care era parte integrantă din mine, din creierul meu, din gîndurile mele. Ce preț crezi dumneata că mai au pentru mine cele pe care cu nerușinare mi le arunci în obraz, mie și soției mele ? ! Hai, du-te și vezi-ți de treabă. Du-te și lasă-mă în pace ! Livia, vino fetițo, omul acesta nu-i în toate mințile. (o ia de mijloc și vrea să iasă cu ea).

CĂPITANUL (caută o soluție) : Domnule profesor, numai cîteva momente vă rog să mai rămîneți. Vedeți, mi-am dat seama ce efect neplăcut a avut asupra dv. și a doamnei, mai ales, acuzațiile mele. Onestitatea mă obligă să vă spun din nou că ele sint provizorii și mi-am asumat riscul formulării lor. Cînd inovații vor fi dovedite — și voi fi fericit dacă nici dv., nici doamna nu veți avea nici o legătură cu ei — deci cînd inovații vor fi dovedite, veți avea dreptul să cereți destituirea mea pentru acuzațiile care vi le aduc. Vedeți așadar că dacă risc afit, înseamnă că lucrurile sint foarte grave. Documentele care au fost filmate sint de o covîrșitoare importanță, știți asta ; ele depășesc aspectul — să-i zicem ... afectiv — al pierderii unei munci de-o viață și ating sfera intereselor statului. Fac apel, de aceea, la dv., la cetățeanul responsabil care cred

că sinteți și vă rog să mă ajutați. Insist mai întâi s-o convingeți pe doamna să mărturisească cine a vizitat-o astă noapte. **BARNA** (meditație, apoi fără s-o privească pe Livia, jenat evident): Livia, hai să clarificăm această chestiune.

LIVIA: Doar n-ai să crezi ce spune!

BARNA: Să zicem că așa crede.

LIVIA: Să zicem că ai crede? (incisivă). Bine, să zicem. Ai avea să-mi reproșezi ceva?

BARNA: Întrebarea mă uimește! Este de o cutezanță... Sau, în sfârșit, de o lipsă de pudoare...

LIVIA: Consideri poate că n-aș avea dreptul la anumite libertăți?

BARNA: Livia, nu știu dacă asta este tonul și vocabularul cel mai potrivit, în condițiile...

LIVIA: Este exact ce trebuie. Voi doi vreți să știți dacă eu am un iubit și cine anume este. Mi-ai spus-o în față, căpitane, fără să ții seama cât de profund mă jignești. Și stimatul meu soț se aliniază la această părere a dumitale și e gata să-mi arunce noroi în față, deși știe bine că anumite date îi anulează orice drept și că ar trebui să vorbească mai curînd despre altceva...

BARNA: Ce date, ce date?!

LIVIA: Ce date? Chiar nu știi?! Domnul face pe naivul sau n-are deloc memorie. E vorba de două cifre. Știi care, căpitane? 68 și 28.

CĂPITANUL (politicos): Stimată doamnă, vă rog să trecem la ale noastre.

LIVIA: Ce înseamnă, ale noastre? Ale mele acestea sînt, căpitane: 68 și 28. 68 și 28. Cifrele acestea îmi urlă în cap, îmi implintă cuțite în inimă, mă sufocă.

BARNA: Dintotdeauna femeia a fost ingrată, știi asta, prietene? Dintotdeauna. O alegi să-ți fie căldura sufletului și ea devine spin otrăvitor; o cauți ani în șir și cînd o găsești, ea te face să regreti tălpile pe care ți le-ai tocit căutînd-o; uneori o scoți din noroi (accent și privire) și-o ridici pe pedestale de lumină și ea face totul ca să se întoarcă de unde a purces (gest: „asta-i“).

LIVIA: Dacă-ți inchipui că viața mea alături de dumneata se poate numi salvare din noroi și înălțare pe pedestale de lumină, înseamnă că ți-ai pierdut total simțul realității și al umorului.

BARNA: N-ai avut nimic și-acum ai tot ce-ți dorești.

LIVIA: Am, într-adevăr; am de mincare cît vreau și ce vreau. Am devenit chiar o alintată, Căpitane, o răsfățată a bucătă-

resei, eu care am crescut cu fasole și cu paste făinoase. Mulțumesc, iubite soț, pentru belșugul alimentară pe care mi-l asiguri. Am zeci de rochii, una mai elegantă decît alta; cînd ies în lume, sînt invidiată, mă poartă prin străluciri, pe la recepții elegante și strălucitoare, pe mine care n-am cunoscut decît petrecerile de la Joia tinerețului. Vezi, căpitane, ce ingrată sînt? Am toate acestea, el mi le-a oferit cu generozitate. Dar știi cu ce preț?

BARNA: Fără nici un preț.

LIVIA: Cu preț mare, cu preț uriaș. Cu prețul fericirii mele. Cu prețul compromisului moral, cu prețul jertfirii dragostei și a tinereții. A vrut să facă din mine a doua Martha; pentru partea afectivă, bineînțeles. Martha umplea golul din zona științifică a personalității lui, eu trebuia să umplu golul din zona psihică și golul din pat. Martha trebuia să-l mențină pe soclul său de savant, eu trebuia să-i creez o aureolă de sensibilitate și vitalitate. Pe Martha a ucis-o; eu n-am să mă las ucisă.

BARNA (mascînd): Ești insurat, prietene? **CĂPITANUL**: Nu, încă nu.

BARNA: Și ce aștepti? Însoară-te, nu vezi ce surprize plăcute îți oferă căsnicia?! Viața conjugală e sfera în care personalitatea femeii se manifestă cel mai deplin. Nu pierde ocazia, însoară-te!

LIVIA: Nu evita discuția.

BARNA: Discutam despre ceva? Despre ce? A, despre Martha. Biata Martha, a fost ucisă. Mi-a fost cea mai apropiată colaboratoare pe care am avut-o vreodată. Era foarte capabilă.

LIVIA: Era mai capabilă ca tine. Te depășise demult.

BARNA: Dar eu am format-o; ea s-a considerat întotdeauna eleva mea.

LIVIA: Asta nu-ți dădea dreptul s-o ții 20 de ani asistentă. I-ai frînt zborul, i-ai acoperit personalitatea cu umbra ta străvezie, ai înăbușit-o.

BARNA: Nu-i deloc adevărat. Martha n-ar fi putut lucra fără mine. Imi împrumutase stilul de muncă, ritmul, felul de a gândi, avea chiar gesturile mele, intonația mea. Ea se uitase pe sine; se credea parte din mine, așa cum eu simt că ea este cuprinsă în ființa mea, în capacitatea mea de gîndire.

LIVIA: Este cel mai monstruos sistem de a distruge personalitatea unui om. Trebuie să recunoști, dar să ieși în public să re-

cunoști, că în ultimii ani tu nu mai contai în acest cuplu, că nu mai aveai capacitatea de a gândi, că ea era totul, că ea făcea totul, că din tine nu mai rămăsese decât gesturile, contururile pe care ea le umplea cu inteligență și cu judecăți de valoare...

BARNA : Și totuși eu...

LIVIA : Da, și totuși tu semnai lucrările, ea rămânând mereu a doua, mereu în urma ta, scutiera, purtătoarea de cap a domnului profesor.

BARNA : Livia, e foarte grav ce spui !

LIVIA : Da, da, e foarte grav ce spun. Dar în același timp e foarte adevărat. Te-ai înfășurat într-o mantie strălucitoare pe care ea ți-a țesut-o. Am urmărit foarte atentă munca voastră din ultimii cinci ani și-am înțeles perfect că din tine nu mai rămăsese decât un foarte mare simbul de egoism și de lășitate...

BARNA : Livia, întreci măsura !

LIVIA : De lășitate, da ! Pentru că ce altceva decât lășitate e să nu-l lași pe om să se afirme când îl vezi în stare s-o facă, chiar dacă se afirmă umbrindu-te pe tine ? ! Ce altceva decât lășitate și egoism feroce e să te împăunezi cu rezultatele muncii altuia, să profiți de împrejurarea că tu ai o funcție care-ți îngăduie să-l ții în umbră pe cel mai bun ca tine ? !

BARNA : Ea n-a vrut niciodată să aibă mai mult decât a avut și a fost întotdeauna fericită că a putut lucra cu mine.

LIVIA : Pentru că nu avea altă soluție. Dar te-ai aplecat vreodată asupra suflului ei ? Ai stat vreodată de vorbă cu ea despre idealurile ei, despre... ?

BARNA (scos din fire) : Am stat, de unde știi că n-am stat ? Avea un suflet ales, mi-am dat seama, iar idealul ei era știința și a socotit întotdeauna că și-l realizează lucrînd împreună cu mine.

LIVIA : Căpitanul te-a acuzat adineori de crimă. Nu știu dacă ai făptuit-o. Nu știu dacă ai ucis-o pe Martha. Dar te acuz că ai oprit ascensiunea unui eminent om de știință. Pentru asta ar trebui să-l acuzi, căpitane. Moartea fizică a Marthei e mai puțin importantă. El a ucis personalitatea acestei femei.

CĂPITANUL : Chestiunea mă depășește. Vă rog să ne menținem în cadrul faptelor care privesc moartea fizică a persoanei și furtul documentelor. Așadar, s-o luăm de la capăt. Domnule profesor, care sînt ipotezele dv. ?

BARNA (prostit, ramolit dintr-o dată de parcă ar fi fost aruncat într-o baie fierbinte care l-a opărit) : Ipotezele mele (rîde). Ipotezele mele ? Martha, care sînt ipotezele mele ? ! (ieșind). Martha, formulația te rog ipotezele mele !

— Cortina —

ACTUL III

Din nou la cabană ; ca și la sfîrșitul primului act, toți se află adunați în încăperea centrală.

Fiecare e îngrijorat de noua situație. Radu și Grasul joacă șah, Cheran, ca de obicei, stă jos, rezemat de o canapea, cu capul pe spate și fredonează plictisit, acompaniindu-se la chitară. Laura și Ștef — împreună (el indiferent, ea speriată și posesivă). Marie-Jeanne se leagănă într-un scaun balansoar, fumează și din cînd în cînd bea.

RADU (răstoarnă cutia de șah) : Are cineva idee cit o să mai stăm aici în atmosfera asta de menajerie fără ieșire ? (nu-i răspunde nimeni ; îl privesc numai. Grasul adună piesele. Cheran cîntă). N-aveți impresia că acest căpitan și-a bătut joc de noi ? Stăm de azi dimi-

neață ca niște imbecili sechestrați aici, închiși ca-ntr-o cușcă de circ. E circ tot ce se petrece, nu vă dați seama ? ! Ride de noi.

GRASUL : La urma-urmei nici nu știm dacă e într-adevăr căpitan. S-a gândit cineva să-l legitimizeze ?

CHERAN : Adevărat, nu ne-am gândit. Dacă nu-i căpitan ?

ȘTEF : Este, nu fiți timpiți !

RADU : Eu ies ; s-ar putea ca afară să nu fie nimeni (spre ușă).

LAURA : Radu !..

ȘTEF : Te îngrijorează soarta Jui ? ! De cînd ? Du-te domnule ; tot trebuie să încerce cineva.

GRASUL : Încearcă !

RADU (iese, dar imediat se aud împușcături și revine repede) ; Aștia-s nebuni !

ȘTEF: E, te-ai convins? Ia loc și calmează-te.

RADU: Dar ce vor, ce vor imbecilii! Dacă ne acuză de crimă, de ce nu vin să ne ancheteze?

ȘTEF: Caută și el o soluție. În meseria lor răbdarea și meditația contează foarte mult. Așa că meditează oamenii, gîndesc.

RADU: Să-i ia dracul! Eu unul m-am săturat, nu mai suport tensiunea asta de șoarece pîndit de pisică. Haideți să-l dibuim noi pe criminal și să i-l azvîlim căpitanului pe fereastră. (nimeni nu se arată încîntat de propunere; toți îl privesc lung și muștrător). Nu vreți. Atunci am să-l caut singur, îl dibui eu pe cel vinovat (îi cercetează pe rînd cu privirea) chiar de-ar fi cel mai mare actor din lume. (Se oprește o clipă asupra Graslui ridică degetul să-l arate, dar renunță imediat) Ești prea prostănac ca să poți fi tu. (După ce îi cîntărește pe Cheran și pe Marie-Jeanne, se oprește îndelung la Ștef) Tu ești. (Ștef nu reacționează). Te-am dibuit, nu-i așa? Prea ai o privire care ascunde ceva, prea o faci pe liniștitul și pe indiferentul ca să nu-mi dau seama că joci teatru, că te ascunzi după o mască; dar joci prost amice, ești un actor de mîna a șaptea. Hai, sus în două labe și recunoaște că tu ai făcut isprava de la vilă! **ȘTEF** (se ridică și vine spre el foarte liniștit): Dacă mă rogi așa frumos, nu-mi rămîne decît să... (îl lovește în plex, Radu se îndoia, apoi își revine și se încaieră. Ștef nimerește iar dedesubt).

RADU: Ți-ai dovedit vinovăția, imbecilule! Să-l cheme cineva pe căpitan, enigma s-a dezlegat.

GRASUL: Aș zice să nu ne pripim; să chibzuim mai adînc.

RADU: Lucrurile sînt limpezi. Și-or să devină și mai limpezi cînd vă voi spune că astă noapte domnul n-a dormit în cameră cu mine ca de obicei.

CHERAN: O, ce interesant! (fredonează).

GRASUL: Dar unde a dormit, mă rog?

RADU: Întrebarea care trebuie pusă e dacă a dormit și eu mă îndoiesc foarte tare; s-a dus în camera Laurei și s-au baricadat acolo.

CHERAN: Atunci e clar: n-a dormit.

RADU: Nu vi se pare curios că tocmai astă noapte a dispărut din cameră? De ce tocmai astă noapte?

CHERAN: Adevărat. (lui Ștef) De ce dragă, tocmai astă noapte?!

ȘTEF: Nu vă permit să vă amestecați în treburile mele. Scurt. Mă privește de ce m-am dus în camera prietenei mele.

RADU: Dar parcă nu erați chiar așa de... avansați.

ȘTEF: E treaba noastră cit de avansați sîntem.

RADU: Dacă recunoaște și domnișoara...

LAURA: Recunosc. Și vă rog să nu vă amestecați.

RADU: Pardon! Regret cele spuse. Înseamnă că trebuie să ne îndreptăm atenția în altă parte (caută iar, apoi își lovește fruntea cu plama) Ia stați! Adică de ce să căutăm pe altcineva?!

(tare) Vă acuz pe amîndoi. Ați baricadat ușa. De ce ați baricadat ușa?

LAURA: (încolțită) N-am baricadat

nici o ușă, de ce-am fi făcut-o?!

RADU: Chipurile ca să nu vă deranjăm

amorul. Dar de fapt ați șters-o pe fereastră. Posibil, Cherane?

CHERAN: Foarte posibil.

ȘTEF (ride): Prostii, ferestrele au

niște gratii ca de pușcărie.

RADU: Verifică, Cherane!

CHERAN: Imediat, șefule (trece dincolo și peste cîteva clipe se întoarce ascunzînd ceva la spate) Adevărat,

șefule, gratii de pușcărie.

RADU: Atunci ne aflăm în eroare.

CHERAN: Ba deloc (arată obiectul

ascuns: o gratie) Asta era foarte superficial prinsă.

RADU: Oo!

CHERAN: Nici o îndoială: criminalii

au ieșit pe fereastră și după ispravă s-au întors tot pe-acolo.

RADU: Domnilor, chestiunea s-a limpezit. Stimabile, acum pricep eu de ce

ai insistat atît să venim aici. Mata

aveai un plan complicat și ai vrut să

ne folosești drept paravan. Dar ai luctrat prost, amice, extrem de prost. Cheran, cheamă căpitanul!

ȘTEF: Nu vă pripiți. Recunosc, dar

nu vă pripiți. Așteptați să vă explic.

LAURA (speriată): Ștef, nu!

ȘTEF (peste): Recunosc că astă noapte

am ieșit pe fereastră eu și Laura.

GRASUL: (îi strînge mîna lui Radu): Felicitări, Holmes. Trăiască psihologia.

Ai procedat clasic; analiza psihologică, acuzarea directă, intimidarea inamicu-

lui, apoi, la momentul cel mai potrivit, pac! arunci în luptă faptele și-l stringi pe adversar cu ușa. Clasic, bravo!

ȘTEF (enervat): Spune-i acestui papagal să tacă o dată că-l string de gît!

GRASUL (fuga la locul lui): Ai fi în stare; după ce-ai comis o crimă, a doua e floare la ureche.

ȘTEF (se abține greu și continuă): Recunosc, am spus, că eu și Laura am ieșit azi noapte pe fereastră. Și recunosc că ne-am dus la vilă.

LAURA: Ștef, nu! (celorlalți) Nu-i adevărat, minte, își bate joc de voi, nu-l credeți! Din cauza nervilor spune toate astea; nu mai poate suporta starea asta de șobolan în cursă.

ȘTEF (foarte calm): Laura, termină cu tîmpeniile, altfel... (celorlalți). Deci ne-am dus la vilă. Pentru asta am venit aici, ca să ne ducem la vilă într-o noapte. (tare) Dar nu ca să ucidem pe cineva! Și nu ca să fotografiem documente! Am venit să lămurim o problemă ceva mai complicată (foarte tare) De viață!

RADU: O problemă de viață. Și ați lămurit-o cu prețul unei vieți.

ȘTEF: Prostii! A fost o simplă intimplare...

GRASUL: Frumoasă întimplare!

ȘTEF: ...O coincidență stupidă. Ne-am dus la vilă pentru...

LAURA: Eu nu mai suport! Vreau să plec imediat (aleargă spre ușă, iese, dar înapoi, că silesc să intre înapoi).

ȘTEF (ironic): Vă rog s-o înțelegeți; se jenează. E vorba de ea, (tare) de onoarea ei și a tatălui ei. Poate n-ați știut; domnișoara e fiica onorabilului profesor, a ilustrului cercetător de la vilă. Nu-i așa că n-ați știut? Mă bucur că vă pot spune ceva nou.

LAURA (disperată): Minte, inventează, își bate joc de voi! Ștef, dacă nu încetezi, totul se va termina între noi.

ȘTEF: Nu-mi pasă, trebuie să-mi apăr pielea. Nu vezi c-am ajuns la marginea prăpastiei! Am să vă spun tot, domnilor, fiți fără grijă. Nu-mi pasă ce-o să urmeze. Ziceam deci că domnișoara e fiica profesorului de la vilă. Dar nu așa... o fiică obișnuită, nu... Ceva cu totul special. E o fiică...

LAURA (în culmea disperării): Ștef, dacă nu termini îmi implint acest cuțit în inimă!

ȘTEF: Aș, ești destul de lasă ca să n-o faci; te cunosc. (celorlalți) O să vă convingeți că n-o face. Dar ce ziceam? A, că domnișoara e fîca din flori a domnului profesor.

LAURA: (lasă cuțitul să-i alunece din mină și se aruncă, în hohote pe o canapea): Lașule, mizerabile, profitor ordinar!

ȘTEF: Da, o chestiune din tinerețe, pe cît de veche, pe atît de... (caută cuvîntul și cînd îl găsește îl spune cu reală plăcere)... compromițătoare. Așa că astă noapte, neșind că acolo se va petrece ceea ce s-a petrecut, ne-am dus puțin în vizită la papa. Hm, nu prea a fost amabil cu mine. Cu ea da, a fost chiar afectuos; dar numai atît. Parale nu i-a dat. Așa e firea lui; nu prea dă. Dragoste paternă da, cită vrei, face risipă chiar, dar parale nu. Și vă dați seama că noi ne-am dus după parale.

LAURA: Ți-a dat destul, mizerabile, ți-a dat cît ai vrut. L-ai șantajat în modul cel mai josnic. Parazitule, trăiești de trei ani pe spinarea bietului bătrîn.

ȘTEF: Eu? Eu trăiesc pe spinarea lui sau tu. Mie sau ție îți plătește?! Pentru că nu v-am spus, domnilor, nu v-am spus că domnișoara mă plătește pentru dragostea pe care i-o ofer. Mă plătește destul de bine, recunosc, dar prețul e mare pentru că dragostea e dublată de tăcere (ride). Ne iubim în tăcere, cum ar spune poetul. Și știți de ce tăcem? Pentru că nu știm exact, adică eu nu știu exact, nu sînt sigur vreau să spun dacă băiețelul... a, nu v-am spus că este și-un copil? Scuzați-mă! Da, este și-un copil căruia nu i se cunoaște cu exactitate decît mama... Așa... Și pentru toate astea a trebuit să-i facem o vizită profesorului; noaptea, ca hoții, ca să nu ne vadă colaboratorii domniei sale. De, obraz subțire, nu? (Laura plînge înăbușit).

RADU (complet derutat): Acum... trebuie să ne cerem scuze... e clar că...

LAURA: (răzbunătoare): Nu-i clar nimic. Acum cînd am fost călcată în picioare, cînd știu că de la acest om... de la acest om pe care l-am iubit...

ȘTEF: Și-ai să-l mai iubești, știu eu; doar nu-i prima dată cînd ni se întîmplă asemenea scene...

LAURA: Vreau să spun că el ar putea fi criminalul. Pentru că nu am fost tot

timpul împreună. Cel puțin o jumătate de oră a umblat singur prin vilă; tata, văzându-se șantajat, l-a dat afară și abia după o jumătate de ceas ne-am revăzut și ne-am întors aici. Deci avea timp s-o omoare pe femeia aceea și să fotografieze documentele.

ȘTEF: Prostii! Am stat tot timpul în grădină să mă liniștesc, căci mă scosese din fire bătrînul.

RADU: Înseamnă că din tot ce-am vorbit nu putem trage nici o concluzie sigură. Ștef ar putea fi autorul crimei. Dar s-ar putea și să nu fie. Vom reveni, dar deocamdată să mai căutăm. La urma-urmei de ce n-ai fi dumneata?!

GRASUL (uluit): Eu? Cum să fiu eu?! Dar eu n-am ucis în viața mea un pui de găină. Cum o să fiu eu criminalul? Lasă glumele, domnule, că mă bagi în spital!

RADU: Ai ieșit sau n-ai ieșit ast'noapte din casă?

GRASUL: Am ieșit, dar pentru cu totul altceva, știu doar, nu te-am întrebat unde e... toaleta.

RADU: Ba da, dar ai lipsit cam mult; aș zice chiar anormal de mult.

GRASUL: Maximum un sfert de oră, hai o jumătate; fiecare stă cit...

RADU: Ai lipsit suficient ca să fi putut trage o fugă pînă la vilă, să faci isprava și să te întorci. Eu n-am cronometrat; poate că ai lipsit o oră întreagă.

GRASUL: Pe viața mea, pe sufletul meu, doar eram în pijama...

RADU: Asta nu contează. Cherane, tu dormi în cameră cu el, cit a lipsit?

CHERAN: Nu dorm în cameră cu el că sforăie cumplit; m-am mutat în verandă. Dinspre mine putea să lipsească și toată noaptea.

RADU: Amice, faptele te acuză.

GRASUL: Dar de ce nu te-ar acuza pe dumneata?! Cînd am coborît eu scara, nu erai gata de plecare? Unde te duceai, mă rog, îmbrăcat, pus la punct?!

ȘTEF: Cum îmbrăcat? Doar te culcaseși!

RADU (încolțit): M-am trezit cînd baricadați voi ușa... și... m-am îmbrăcat așa... într-o doară, să ies la aer.

ȘTEF: Era și timp potrivit pentru asta; cînd plouă cu găleata, dumnealui iese la aer (se ridică, devenind el judecător). Să spui altora mai proști ca noi

asemenea basme. Nouă să ne spui unde ai fost.

RADU: N-am fost nicăieri (Grasului) Nu m-ai găsit în cameră cînd te-ai întors de la toaletă?

GRASUL: Ba da, dar de unde știu că, după ce m-am culcat, n-ai plecat totuși; erai îmbrăcat.

ȘTEF: E, ciripește! Ai fost la vilă?

RADU: N-am nimic de spus; n-am fost nicăieri.

ȘTEF: Ba ai să spui frumosule! (îi răsucește mina la spate) Ai făcut-o pe istețul adineori, m-ai obligat să dau pe față povestea urîtă a acestei fete și a trebuit s-o fac ca să scap de acuzația ta idioată. Și tu preținzi acum că n-ai nimic de spus. Ia zi, pușor (îi răsucește mina) zi, că nu de alta, dar s-o fi plictisit căpitanul. Spune acestor oameni cum ai procedat; învață-ne și pe noi, nu ne lăsa în ignoranță. Hai! Ai fost la vilă? (mina)

RADU (geme de durere): Am fost.

ȘTEF: Ei vezi ce simplu e! Nu puteai să recunoști de la început; m-ai obligat să te forțez. Și ce-ai făcut mata acolo, puîuțule?

RADU: Dacă-ți inchipui că am să-ți spun, te înșeli.

ȘTEF: Credeam că vrei să te destăinui, așa, pentru ușurarea sufletului; că, altfel, faptele sînt cunoscute.

RADU: Nu cunoașteți nimic!

ȘTEF: Ba da, totul. Alt acuzat nu mai poate fi. Dumnealui (Grasul) a ieșit doar pînă la toaletă; singur ai recunoscut că n-a lipsit decît un sfert de oră, maximum o jumătate. Ori în acest timp nu putea ajunge la vilă, opera ce s-a operat acolo și veni îndărăt. Cheran n-a ieșit din casă. Dmnișoara nu intră în discuție pentru că victima e sora ei și e greu să-și inchipuie cineva că poți să-ți omori sora pentru niște formule. Rămii tu. Hai, dă-i drumul și să se termine o dată carcera asta că mă sufoc.

RADU: Bine, recunosc, am fost la vilă. Și nu e prima dată cînd mă duc, am mai fost și în alte nopți. Mă întîlnesc acolo cu o femeie.

ȘTEF: A, nu, nu! Nu basme, frumosule; spune-ne adevărul!

RADU (tare): Mă întîlnesc acolo cu o femeie. E dreptul meu. Cine-mi poate interzice!

ȘTEF: Nimeni, desigur, Nimeni nu-ți interzice, dar nici nu te crede nimeni (în ușa strigă) Căpitane! Ei, căpitane! Vino, s-au lămurit lucrurile. Deștept băiat căpitanul, ne-a închis aici și ne-a lăsat să ne forfecăm singuri și să găsim adevărul.

CAPITANUL (intrind): Ei, la ce concluzie ați ajuns?

ȘTEF: (spre Radu): El e omul pe care îl cauți. Recunoaște că a fost azi noapte la vilă, dar nu vrea să spună de ce.

CAPITANUL: Poate-mi spui mie.

RADU: Am spus: mă întâlneam acolo cu o femeie.

CAPITANUL: Cu cine anume? Cum o cheamă?

RADU: Asta nu vă spun.

CAPITANUL: Ei, cum așa?

CHERAN: Are și omul un secret. Ce nu-i voie?!

CAPITANUL: În condițiile de față, nu prea.

ȘTEF: O să spună, căpitane; e suficientă recunoașterea că a fost la vilă. Restul scoți dumneata de la el. Hai, ia-l și lasă-ne să ieșim de aici.

RADU: (luat de Căpitan). Lasați-mă în pace, n-am nici o vină.

CAPITANUL (ridică o hirtie de jos, o întinde, privește): Foarte interesant. Cine a desenat asta? (o arată pe rînd la toți).

MARIE-JEANNE: Eu (ea desenează și acum. Tot timpul n-a făcut decît să fumeze, să bea și să deseneze).

CAPITANUL: Dar asta e schema crimei de la vilă. Cînd ai făcut-o domnișoară?

MARIE-JEANNE: Azi dimineață, cînd am fost adusă aici și cînd ne-am jucat de-a procesul. Am pasiunea desenului. Desenez tot ce se discută în jurul meu. Aici am desenat crima de care m-a acuzat judecătorul în jocul de azi dimineață.

CAPITANUL: Cine a fost judecătorul?

MARIE-JEANNE: El (Radu).

CAPITANUL: Lucrurile încep să se limpezească. Ai dictat această schemă după ce crima s-a produs. Deci știi cum s-au petrecut lucrurile. De unde știi?

RADU: E un simplu joc; totul e imaginat.

CAPITANUL: Frumoasă imaginație ai dacă dai soluții pentru crime.

RADU: Repet, e o simplă întîmplare.

Ne jucam de-a procesul, din plictiseală. A trebuit să inventez o acuzație. Recunosc că m-am gîndit la vilă și la oamenii de acolo.

CAPITANUL: De unde știi ce se petrece acolo?

RADU: Nu știam nimic precis; cunoșteam vag că se fac niște cercetări; mi-am zis că ar putea fi niște cercetări de foarte mare însemnătate și atunci am imaginat toată povestea. Ea a desenat-o, habar n-am de ce.

MARIE-JEANNE: V-am mai spus că am mania desenului; desenez tot ce se discută în jurul meu. Poftim!

CAPITANUL (privește bloc-notesul Mariei-Jeanne): Mda (lui Radu). M-am edificat tinere; vii cu mine.

RADU: Mai dați-mi o șansă! Vă spun cine e femeia cu care mi-am petrecut noaptea; întrebați-o și pe ea.

CAPITANUL: Numele!

RADU (rupe o hîrtie din bloc-notesul Mariei-Jeanne și scrie un nume, apoi întinde foaia Căpitanului): Numai pentru dumneata.

CAPITANUL (citește și fluieră a mirare): Să verificăm. Pînă atunci rămîne toată lumea pe loc; ca și pînă acum (iese).

ȘTEF: Ce i-ai scris pe hirtie? Ai secrete? Cum o cheamă pe femeia cu care pretinzi că te-ai întîlnit la vilă?

RADU: Ai să obosești punînd atîtea întrebări. E un secret care n-are nici o legătură cu crima.

ȘTEF: De unde știm că nu-i o strategie ca să-l îndepărtezi pe Căpitan! Fraților, să fim prudenți să nu ne facă vreo figură; cred că ar face orice ca să-și scape pielea. Propun să-l imobilizăm (spre el), dar cînd să-l apuce, în camera de sus se aude o bufnitură puternică. Toți rămîn uluiți, privînd în sus. Ce-a fost asta?

GRASUL: E cineva sus. Ar trebui să vedem cine e. Are... cineva... curaj să vadă?

CHERAN: Păi, să-nțercăm, dar așa... ne-înarmați!

LAURA: Eu zic să stăm cu toții grămadă. N-o să aibă curaj să vină, sintem atîția.

CHERAN: Cu un pistol ne poate curăța pe toți; găsește el o gaură pe unde să tragă. Mai bine să facem întuneric, să nu ne poată ochi (se lasă storurile).

ȘTEF: Fiecare să rămînă la locul lui. Cine vine cu mine?

GRASUL: Eu.

ȘTEF: Fii, domnule serios, am nevoie de un om mai sprinten.

GRASUL: Știu niște juțituri a-ntîia; am făcut și greco-romane. O dată, în armată

am prins doi infractori, mi se pare că nu v-am spus.

ȘTEF: Furau efecte din magazin companiei.

GRASUL: Exact, de unde știți?

ȘTEF: Nu știu, am bănuît. Ei, nu vine nimeni? (îl privește pe Cheran, dar acesta se face a nu pricepe, fredonează).

RADU: Vin eu.

ȘTEF: Cu dumneata nu urc; mi-ar fi greu să mă lupt cu doi; asta dacă presupun că sus e unul singur.

RADU: Mă rog.

GRASUL: Ia-mă, dom'le pe mine (își suflecă minicile și pornește înainte), n-o să-ți pară rău.

ȘTEF (după el): Mai domol, nu da buzna așa, că ți-o plesni un glonte între ochi. (urcă amândoi prudenți; cei de jos îi urmăresc cu suflul la gură. Oclipă e o liniște de mormânt, apoi o bufnitură puternică, urmată de altele mai mărunte. Pași care aleargă, apoi iar liniște).

RADU: Ar trebui să mă duc după ei.

CHERAN: Pardon. Ai vrea s-o ștergi? Sau poate cel de sus e omul tău și vrei să-l ajuți. Potolește-te!

LAURA: Nu se mai aude nimic; li s-o fi întâmplat ceva.

CHERAN: Calm și luciditate. Păstrați-vă calmul și luciditatea. Nu li se poate întâmpla nimic, sint doi contra unu.

RADU: De unde știți că-i numai unu?

CHERAN: Criminalii nu umblă în turme. Sint niște insingurați, niște mari insingurați. Ei își inhibă și eul propriu de teamă să nu se trădeze față de el.

RADU: De unde ai scos-o?

CHERAN: Am citit-o într-un tratat de criminalistică. Așa că fii sigur, sus e unul singur și-mi vine greu să cred că-i poate răpune pe ai noștri.

LAURA: Dar dacă-i va răpune?

CHERAN: Inseamnă că va cobori aici să ne omoare pe cîte unul (în capul scării, unde lumina e foarte slabă, apare o lanternă, îi fixează un timp pe cei de jos ca un ochi amenințător, apoi cineva coboară metodic. Abia cînd ajunge jos ne dăm seama că e Grasul).

LAURA (foarte speriată, ridică storurile): Dar Ștef... unde e Ștef?

GRASUL: Care Ștef?... A, Ștef. E sus... n-a terminat încă problemele.

RADU: L-ați prins?

GRASUL: Pe cine?

RADU: Pe... (sus).

GRASUL: Nu era nimeni. A fost o farsă.

ȘTEF (venind de sus): Cineva dintre noi a montat totul. S-a prăbușit o masă, asta

a fost tot. Era pusă în așa fel ca la un moment dat să se prăbușească. Întrebarea e de ce a avut nevoie criminalul de asemenea bufnituri? Să ne îndrepte atenția în altă parte? A sperat că vom da cu toții năvală sus, iar el o va șterge? Nu pricep.

CĂPITANUL (intră și stă un timp tăcut privind-l pe Radu): Amice, persoana nu recunoaște nimic. N-a auzit de dumneata, nu știe cine ești.

RADU: Cum?

ȘTEF: Eram sigur, dar absolut sigur. E, căpitane, sper că am terminat carantina, nu?

CĂPITANUL: Încă nu, lucrurile nu-s clare. Îl bănuim pe dumnealui, foarte frumos, dar trebuie să-l dovedim, nu? (salută). Vom încerca să dovedim. (iese). E nevoie să vă mai atrag atenția să fiți prudenți.

ȘTEF: Culmea, dom'le, asta-i culmea! Îl apucă vinovatul de nas și el nu, că trebuie să-l dovedim. E timpit!

CHERAN: Poate că nu-i chiar timpit, dar o târăgănează prea mult. Știi cum se cheamă metoda? Fiertură psihologică. Ne lasă să-l dovedim noi pe vinovat.

ȘTEF: Bine, dar nu-și dă seama că abuzează de libertatea noastră? O fi criminalul aici, mă rog, n-au decît să și-l ia și să ne lase în pace. Țasta e sechestrul de persoană și nu știu dacă legea permite.

LAURA: Aici și acum legea e el. Dă-i pe mină criminalul cu dovezi în regulă și o să ne elibereze.

ȘTEF: Apropo, ia să reluăm noi povestea, poate găsim dovezile. (spre Radu). Unde rămăsesem? Vasăzică ai recunoscut că ai fost la vilă. Perfect. Ce-ai făcut acolo?

CHERAN: A spus omul și asta.

ȘTEF: A, da, a spus: s-a întîlnit cu o femeie. Dar ne-a ascuns cine e femeia. De ce?

CHERAN: E discret și-l apreciez pentru asta. Ca tine, să-ți strigi în gura mare amorul!

ȘTEF: Eu zic să-l forțăm să ne spună. Sau la urma-urmei, să încercăm să ghicim. Ia să vedem... Vasăzică victima nu putea să fie, era prea în vîrstă. Te pomești că e soția profesorului. Ei, ce zici? E foarte tinerică, foarte frumușică. Bătrînul, e drept că și-a cănit părul, că a făcut și un infarct de cînd s-a căsătorit cu ea, dar nu știu dacă e suficient, cum să spun... adică dacă acopere necesarul... (lui Radu). Ce părere ai? Mă săgetezi cu pri-

virea. Ei ,hai, recunoaște, se cheamă că sintem în familie ; tu cu nevastă-sa, eu cu fiică-sa ; sintem un fel de cuscari, nu ? Ea te-a ajutat să operezi, nu-i așa ? Și cine a strins-o de git pe asistentă, ea sau tu ? GRASUL (repede) : De unde știi că a fost strinsă de git ? Doar căpitanul nu ne-a spus cum a fost ucisă !...

CHERAN : Hopa, chiar de unde știi ?

ȘTEF (încurcat) : Nu știu... am spus și eu așa... dar poate că n-a fost strinsă de git... (Radu dintr-o parte și Grasul din cealaltă vin spre el cu pas măsurat, amenințatori). Doar n-o să spuneți iar că eu... S-a dovedit o dată că nu eu.,

CHERAN : Nu s-a dovedit nimic.

GRASUL : Dimpotrivă, amica dumitale a spus că s-ar putea ca tocmai dumneata să fi comis crima. Te-ai aflat singur o jumătate de ceas... Și apoi zorul acesta cu care îl acuzi pe băiat.

LAURA : Nu, este imposibil. Am spus-o așa într-un moment de disperare, dar nu poate fi el, lăsați-l în pace ! A stat tot timpul în grădină. Mi-a povestit tot ce-am vorbit cu papa, deci a stat lângă fereastră, nu putea să facă el asta.

ȘTEF : Niciodată nu-i prea târziu, Laura, să-ți revii din prostie.

LAURA : Iartă-mă, Ștef, am fost tare nenorocită, te-ai purtat cu prea multă cruzime, iartă-mă, dragule ! (îl sărută).

MARIE-JEANNE (a băut foarte mult, așa că acum este amețită bine de tot) : Bleago ! Ești o cîrpă ! (se ridică de la locul ei, merge la Cheran care fredonează încet, îi pune mîna pe strunele chitarei, oprindu-i cîntecul) : Vrei să mă ascuți o clipă ? Iartă-mă că te întrerup, cînti foarte frumos, dar ascultă-mă o clipă (liniște). Sint niște lași nenorociți. Uită-te la ei, sint galbeni ca ceara, se tem, urlă frica întrînsii ca o lupoaică, dar nu le-a fost rușine să se sfișie și să se tăvălească prin noroi unii pe alții. Nu ți-e scîrbă de ei ? (Cheran nu răspunde și nu-i va răspunde, o privește numai țintă, de jos în sus). Cînti frumos. Cîntă-mi și mie ceva (Cheran, automat, pune chitara în poziția obișnuită și face cîteva acorduri). Nu, nu, cîntă-mi ceva sfîșietor. (Cheran fredonează un cîntec cum i s-a cerut). Mulțumesc (îl sărută, apoi își ia ceva de băut, bea și...). Vă rog să fiți atenți puțin. Am să vă spun niște lucruri draguțe. Văd că voi nu sinteți în stare de așa ceva.

ȘTEF : Ai găsit și momentul potrivit pentru lucruri draguțe. Vezi-ți de treabă !

MARIE-JEANNE : Tocmai, treaba mea acum e să vă spun niște lucruri draguțe.

Să știți că or să vă facă mare plăcere. Probabil nu v-ați gîndit nici unul că eu aș putea fi persoana parașutată de care vorbea căpitanul. Vă mulțumesc pentru incredere. Intr-un fel e bine că nu v-ați gîndit ; am făcut totul ca să nu vă dați seama. Dar a venit clipa să vă mărturisesc. Eu sint persoana de care vorbea căpitanul.

GRASUL (n-o crede) : Aiurea ! Jocurile s-au terminat demult. Acum sintem „la realitate“.

MARIE-JEANNE : (enervată). Să știi că m-am plictisit grozav de multă dumitale stupidă și de glumele idioate pe care le faci.

GRASUL : Zău ? Nu-ți plac ! Cumpără-ți altul.

MARIE-JEANNE : Deci : eu sint persoana căutată. (Cheran subliniază cu acorduri de chitară).

ȘTEF : Eu te cred. N-am nici un motiv să nu te cred. Stai un moment să chem căpitanul, să audă și el.

MARIE-JEANNE : Nu-i nevoie ; este imposibil ca în această casă să nu fie instalat cel puțin un microfon. Așa că va auzi oricum.

ȘTEF : Mă rog, cum dorești. Hai, dă-i drumul ! Dar să nu fii prea patetică și să nu faci gesturi largi, ca la teatru, să mă scoți din sărite.

MARIE-JEANNE (dispreț) : Puțin imi pasă de săritele tale. (pauză). Lucrez pentru un serviciu de spionaj străin. Am fost parașutată ieri seara ; ați aflat asta de la căpitan. M-am ascuns aici la voi noaptea. Dimineață m-ați prins și m-ați readus aici, în glumă, în serios, habar n-am, dar situația mi-a convenit. Am avut misiunea să merg la vilă și să fotografiez niște documente, rezultatele unor cercetări științifice. Aveam acolo o soră, cum v-am spus. Mîna dreaptă a profesorului ; la nevoie, trebuia să profit de această împrejurare.

GRASUL : Tttt ! Palpitant ! Și cit ți se plătește o asemenea ispravă ?

ȘTEF : Taci dracului o dată !

MARIE-JEANNE : Cit mi se plătește ? Asta e important, cit mi se plătește, imbecil nenorocit ! Ei bine, am mers astă noapte la vilă ; am plecat de aici și m-am întors aici. Vreau să vă spun în treacăt că sinteți cu toții niște gură cască.

GRASUL : Adevărat, dacă nu te-am dibuit, ce mai !... Dar de simțit am simțit noi ceva. Am auzit niște pași...

ȘTEF : Păi atunci lucrurile sint clare ; să chem căpitanul.

MARIE-JEANNE : Ai răbdare, istețule, ai puținică răbdare! M-am înțors aici de la vilă fără să-mi fi realizat planul.

ȘTEF : De ce ?

MARIE-JEANNE : Dați-mi ceva de băut.

GRASUL (care are față de ea o atitudine de totală admirație) : Imediat, imediat, poftiți !.

MARIE-JEANNE (bea) : De ce ? Pentru că m-am aflat în fața celui mai dificil examen din viața mea. Și am dat în viața asta a mea destule examene dificile. Ar fi trebuit s-o ucid pe sora mea.

GRASUL : Formidabil, formidabil !

MARIE-JEANNE : Nu-i nimic formidabil, istețule. Totul e simplu, extrem de simplu. Tu ce crezi c-ai face, dacă te-ai afla față în față cu fratele tău și ar trebui să-l ucizi ? (urlă). Să-l ucizi sau să crapi tu. Ce crezi c-ai face ?

GRASUL (incurcat, apoi găsește ieșirea) : Eu n-am nici un frate.

MARIE-JEANNE : M-așteptam. N-ai pentru că nu meriți să ai.

GRASUL : La urma-urmei ce vrei de la mine ? ! Lasă-mă în pace și spuneți prostiile mai departe.

MARIE-JEANNE : Mda. Deci m-am aflat față în față cu sora mea...

Cortina foarte repede. În fața ei, Căpitănelul ascultă la un aparat de radio ultimele șapte-opt replici, atât cât trebuie pentru ca în scenă să se schimbe decorul. Apoi cortina se ridică iar și descoperă o cameră de lucru la vilă, foarte sumar mobilată și cuprinzând obiecte de specialitate, numai atât cât să sugereze că ne aflăm într-un loc unde se fac cercetări științifice. Camera e în semiîntineric și nu e nimeni. Se aude o ușă forțată, un scîrțit și Marie-Jeanne intră prudentă. Măsoară camera, apoi începe să caute prin sertare, printre cărți, prin dosare, într-un ritm precipitat. A găsit ce căuta și începe să fotografieze cu un aparat minuscul. O mișcare greșită și răstoarnă un obiect care cade pe parchet cu zgomot. Imediat se aude o ușă și intră Martha.

MARTHA : E cineva aici ? Domnule profesor, dumneavoastră sînteți ? (aprinde lumina și scoate un țipăt).

MARIE-JEANNE : Te rog, fără strigăte (are, firește, un pistol). Apropie-te ! (o recunoaște). Martha ! Tocmai tu ! (Ține pistolul asupra ei probabil fiindcă e uluită și și-a uitat gestul).

MARTHA : Doamne dumnezeule, ce vād ? ! Marie-Jeanne ! Ce-i cu tine ? Cum ai ajuns aici, ce faci aici ? De unde...

MARIE-JEANNE : Te rog nu-mi pune atîtea întrebări. Ia loc ! (tot cu pistolul spre ea). Ia loc să stăm de vorbă !

MARTHA : Nu-i nevoie, am înțeles. Marie-Jeanne, ce-ai ajuns ? Ce-ai făcut din viața ta ? !

MARIE-JEANNE : Martha, ai uitat că nu sînt o sentimentală ?

MARTHA : Nu, știu că ai fost întotdeauna un fel de mică bestie, dar nu m-am așteptat să ajungi atît de rău. Ce-a făcut din tine omul acela străin cu care te-ai măritat ?

MARIE-JEANNE : Ceea ce vezi. Ascultă-mă, Martha, n-am vreme de pierdut ; lasă-mă să te îmbrățișez — mi-a fost dor de tine — lasă-mă să te îmbrățișez și pe urmă du-te de-aici, am treabă.

MARTHA : Vrei să mă îmbrățișezi așa, cu pistolul întins ? N-ai curaj să tragi de la distanță. Trage, fetițo, ai să-mi plătești astfel că te-am crescut și că te-am iubit.

MARIE-JEANNE : Martha, te rog încă o dată, ca pe Dumnezeu te rog, du-te de-aici ! Altfel trebuie să te ucid.

MARTHA : E chiar atît de serios ? Inseamnă că ești foarte bine plătită. Hai, trage ! (moment lung, foarte lung, de tăcere, în care fiecare cîntărește în minte totul, poate își rememorează viața). Știu tot ce ai gîndit în clipa asta Marie-Jeanne. Pe vremuri îți citeam perfect gîndurile ; ți le-am citit și acum. Te-ai hotărît, da ? Spune-mi înainte de a trage, ce vrei să-mi plătești cu glonțul acela ?

MARIE-JEANNE : Mizeria în care m-ai crescut. Rochiile tale vechi pe care m-ai obligat să le port, pantofii tăi scilciați cu care m-ai dăruit la vîrsta cînd ar fi trebuit să fiu frumoasă ca o zîină. M-ai purtat în cirpe !

MARTHA : N-ai muncit, fetița mea, n-ai vrut să muncești. Ai pierdut vremea la cinematografie, deși ți-a spus toată lumea că n-ai talent. Ți-ai ratat viața din lene și îngîmfare prostească. Ai crezut că totul ți se cuvine, că toți trebuie să-ți dea, să te ajute, să te ridice. N-ai muncit niciodată, Marie-Jeanne, era firesc să ajungi aici.

MARIE-JEANNE : Eu n-am vocație de gospodină, ca tine ; de femeie așezată, fidelă și stupidă. Ți-am spus de-atîtea ori că ceea ce trăiești tu nu se poate numi viață ; slugă unui bărbat plictisit de viața conjugală, slugă copiilor, slugă unui savant ratat ! Și viața ta ? Cînd îți trăiești viața, cînd mai ai timp să vezi și de tine, să ieși în lume, să-ți înfigi dinții în viață, să ai și tu o aventură ! Ai avut vreodată o aventură ? Mă privești cu dispreț.

Ești fidelă vieții conjugale. Ha! proasto, ești fidelă unui afemeiat. Nu crezi? Ei află, iubito, că cel care m-a făcut femeie a fost scumpul tău Jorj, frumosul tău Jorj, neprețuitul...

MARTHA (urlă): Marie-Jeanne, termină cu minciunile! (plînge).

MARIE-JEANNE: Minciuni? Proastă nenorocită, minciuni?

MARTHA: Dacă mai continui, mă duc și strig, te dau de gol; mai bine pleacă, pleacă și să fii blestemată că-mi tulburi viața și-mi zdruncini încrederea în bărbatul meu!...

MARIE-JEANNE: Vai, cit de lipsită de înțelepciune poate fi o femeie! Îți tulbur viața? Mă răzbun, Martha, mă răzbun pentru că m-ai lăsat să mă prăbușesc; ai văzut că mă prăbușesc măritîndu-mă cu omul acela și m-ai lăsat. Ai fost chiar fericită că scapi de grija mea și că-ți salvezi căminul; recunoaște că ți-ai dat seama că Jorj și cu mine ne iubeam. Ce mai face imbecilul? Probabil că și-a găsit alta și a uitat complet de mine. De mine, da, nu de tine, că pe tine te uitase de mult. Îți trîntea numai copii în nopțile de criză. Ți-a făcut copii din resturile iubirilor lui. Și pentru unul ca ăsta, ai fost fericită că ai scăpat de micuța bestie Marie-Jeanne care ți-l devora. Ai dat-o pe micuța bestie unui monument de gelatină care se numea Clyfford (pronunță cu dispreț) Clyfford. Monument de gelatină ridicat pe un soclu de dolari. Ai luat ceva în schimb, ți-a dat ceva pentru mine? Cu cit m-ai vîndut, surioară?

MARTHA: Ești crudă, Marie-Jeanne, ești crudă și nedreaptă. Din tot ce spui nu-i adevărat nici o iotă, nimic. Nici cea mai mică intenție n-a existat din partea mea; părea un om de onoare.

MARIE-JEANNE: De gelatină. Pe care micuța Marie-Jeanne trebuia să-l suporte în fiecare noapte, să-i facă toate mofturile de bărbat neputincios! Puah! mi-e greață numai cînd îmi aduc aminte!

MARTHA: Și de ce îmi arunci în față toate astea?

MARIE-JEANNE: Ca să știi de ce am venit acum, aici, la tine. Am venit să-ți plătesc, Martha, am venit să mă răzbun furîndu-ți munca la care știu că ții ca o idioată. Hai, du-te și lasă-mă să-mi fac meseria.

MARTHA: Meseria, asta numești tu meserie!

MARIE-JEANNE (urlă): E tot ce pot face mai bun la ora asta. Tu ai vrut-o, Martha,

tu mi-ai dorit-o! Pleacă, nu mă obliga să teucid. Sint hotărîtă, să știi!

MARTHA: Am observat. Mai fac totuși o ultimă încercare: am trei copii, Marie-Jeanne. Nu-i lăsa fără mamă. Te implor! Știi cit e de greu să crești fără mamă. Pe cea mai mare o știi. Îți mai aduci aminte de ea? O cheamă ca pe tine și îți seamănă...

MARIE-JEANNE: (impenetrabilă): Am uitat-o; nu-mi aduc aminte de nimic. Nici de tine nu-mi aduc aminte. De altfel cred că nu ești sora mea, că sint victima unei iluzii. Doamna mea, n-aș vrea să te omor. Du-te, te rog, și lasă-mă să-mi fac meseria. Hai, du-te și fii liniștită; altfel nu e bine.

MARTHA: Rămîn aici și am să te împiedic. Văd că ești complet nebună. Cred că te-au drogat, îți ard ochii fantastic. Marie-Jeanne! (aceasta întinde pistolul hotărîtă). O clipă, ascultă-mă o clipă și pe urmă faci ce vrei. Marie-Jeanne, mi-e milă de tine. Vreau să te salvez. Poți să mă uciți dacă vrei, dar să știi că ceea ce fotografiezi tu nu-s documentele pe care le cauți. Sint false. Cele adevărate sint bine ascunse; n-ai să poți ajunge la ele. Crede-mă, fetițo, știi că nu te-am mințit niciodată. Sint false, lăsate anume la îndemîna unora ca tine.

MARIE-JEANNE (începe să tremure, apoi să ridă, apoi izbucnește într-un plîns isteric): Minți, minți, minți! (lasă pistolul și fotografiază în delir, pagină cu pagină). MARTHA (ia pistolul): Marie-Jeanne, oprește-te! Ești foarte imprudentă. Ai să sfîrșești prost o dată; presupunînd că de aici vei scăpa teafără. (Marie-Jeanne fotografiază în continuare). Dacă nu te oprești, strig și...

MARIE-JEANNE: Nu-mi pasă, am totul aici în aparat. Gata, dă-mi arma și plec. Degeaba-l ții întins spre mine, știu că nu ești în stare...

MARTHA (lasă pistolul în jos): Adevărat. Aș vrea, mai curînd, să te îmbrățișez, dacă nu m-ai socoti ridicolă... Și crede-mă, surioară, sint false.

MARIE-JEANNE (timp): Te cred (aruncă aparatul). Te cred. Adio, Martha. Și iartă-mă pentru toate! (spre ieșire).

MARTHA (o urmărește cu imensă tristețe): Doamnă, cum aș vrea să te salvez! Crezi că e cu putință să te salvez?

MARIE-JEANNE (clatină capul: nu): Rămii cu bine, Martha! Adio! (iese. Martha rămîne o clipă privind în urma ei. Lăcrimi îi inundă ochii. Strînge aparatul, pistolul și hîrțile, stinge lumina și iese).

Pentru câteva clipe — cortina, iar în fața ei Căpitanul ascultă la aparatul de radio mărturisirile Marie-Jeanne:

MARIE-JEANNE: Probabil vi se pare o poveste inventată: văd că mă priviți cu neîncredere. Dumneata, domnule, ce-ai fi făcut, dacă te-ai fi aflat față în față cu frațele dumitale, într-o situație asemănătoare. L-ai fi ucis sau ai fi preferat să crapi tu?

GRASUL: Ți-am mai spus că n-am nici un frate.

MARIE-JEANNE: A da, mi-ai spus. Ciudat însă știți ce este, oameni buni? Că am fost slabă. Am descoperit că sînt slabă și m-a prins o adevărată greață de mine însămi. Simt că-mi voi vărsa mațele de scirbă. Pentru că, iubirii și imbeciliei mei ascultători — iartă-mă căpitane, nu mă refer la dumneata și nu fi surprins că știu că mă ascuți; te-am văzut destul de inteligent ca să nu fi lăsat un microfon aici, în imputita asta de magherniță. Ai lăsat, nu-i așa? Felicitări!

CĂPITANUL (zîmbind): Mulțumesc.

MARIE-JEANNE: Dar ce spuneam? A! Am descoperit că sînt slabă și sentimentală ca o curcă. Știți care e adevărul, domnii mei? Schițele și formulele pe care le-am fotografiat nu erau false. Nu erau false deloc! A fost o strategie a Marthei ca să le salveze. Și le-a salvat, deși eu știam că nu sînt false. De aceea simt că-mi vărs mațele de scirbă (zgomot corespunzător în aparatul căpitanului).

CĂPITANUL: Pardon! (încinde aparatul și iese).

Cortina se ridică imediat și scena e la fel ca înaintea acestui intermezzo.

MARIE-JEANNE (obosită, răvășită): Ceva de băut, domnule, dacă ești drăguț.

GRASUL: Da, imediat, (îi aduce și urmărește cum bea). Tttt!

MARIE-JEANNE (îi aruncă între ochi restul de băutură): Imbecilule, nu-ți permit să mă compătimești!

GRASUL (interzis): Nu... mă rog... eu nu... (se retrage la locul lui).

MARIE-JEANNE (frîntă de oboseală): Și-acum, ce-mi spuneți, domnii mei? Ce-mi spuneți? Am procedat bine?

GRASUL: Foarte bine, foarte bine.

MARIE-JEANNE: Mă obligi să folosesc la fiecare frază cuvîntul imbecil. De ce?

GRASUL: Iartă-mă, n-am vrut!

MARIE-JEANNE: Dacă sora mea e moartă în clipa aceasta — sora mea, pe care am iubit-o, deși mi-a făcut atîta rău — dacă sora mea e moartă și dacă documen-

tele tot s-au furat, iar eu nu mi-am îndeplinit misiunea și voi crăpa, asta e foarte bine după părerea dumitale?!

GRASUL: Iartă-mă, nu mă pricep.

MARIE-JEANNE: Dar nu-mi mai pasă. Vreau doar să vă avertizez că adevăratul criminal se află aici, în camera aceasta. Îi simt privirea, îi simt răsuflarea fierbinte. Știu că mă pindește și că așteaptă un moment prielnic să mă ucidă pentru că nu mi-am îndeplinit misiunea (Grasului). Tu ești acela!

GRASUL (foarte speriat): Eu?! Ferească sfîntul; ești nebună!

MARIE-JEANNE: Prea o faci pe idiotul ca să nu ascunzi ceva. Te-am bănuț de la început! (Chitara lui Cheran care a tăcut la ultimele replici își reia acordurile la finalurile de frază). Dar nu-mi pasă; nu-mi mai pasă de nimic. M-am săturat, nu mai pot suporta. Am să te scutesc, domnule, să mă ucizi, pentru că îmi voi rezolva singură această problemă. Te întreb: poate de ce nu o fac aici, acum, de față cu voi. Pentru că mi-e scirbă și pentru că nu vreau să vă ofer un spectacol gratuit. Dar am s-o fac, n-aveți grijă. Fii liniștit, colega (Grasului), iau totul asupra mea...

GRASUL: Ce tot are fata asta cu mine, doamne ferește!

MARIE-JEANNE: Și mai aflați ceva: mi-e silă de voi toți, vă urăsc pentru fericirea voastră cîrpită cu o mie de petece și cusută cu ață albă, vă urăsc pentru meschinăriile voastre mărunte și vă urăsc pentru ura neputincioasă cu care vă urîți. Între voi este un singur om adevărat. Nu, nu tu chitaristule, deși cînti foarte frumos; cînti foarte frumos, dar ai privire de ciine. (Cheran rîde și fredonează). Dacă nu mă împușc chiar în clipa aceasta e numai pentru că doresc să stau un ceas în tovărășia unui om adevărat. Vreau un ceas de dragoste adevărată și de puritate. Vă implor să-mi oferiți un ceas de puritate. Vreau să-mi limpezesc sufletul înainte de moarte. Vă ofer viața mea în schimbul unui ceas de dragoste și sinceritate. Vă implor... (extenuată).

RADU (a stat tot timpul cu brațele încrucișate, cu spatele la toți ceilalți, privindu-și manechinii): Vă rog să mă lăsați singur cu ea. (ceilalți ies, unii în camera de alături, alții sus). Am înțeles că de la mine aștepti ceasul acela de care spui. Regret, dar n-am să-ți pot oferi nimic.

MARIE-JEANNE: De ce? Pentru că sînt atît de decăzută, nu-i așa?

RADU: Nu, nu de asta, deși recunosc că

te-ai cam dus la fund.

MARIE-JEANNE : Nisipurile mișcătoare, dragule, ai auzit de ele, nu ? Greu e pină faci primul pas, pe urmă...

RADU : Vrei poate să te compătimească ? Sint incapabil. Cu atât mai puțin îți pot oferi ceea ce vrei dumneata : adevăr, puritate, sinceritate. Bazaconii ; n-ai să ajungi niciodată la ele. Ai auzit ce-a răspuns femeia aceea de la vilă ? Că nu mă cunoaște, că nu a auzit măcar de mine. Și știi ce-mi spunea astă noapte. Trei cuvinte : puritate, adevăr, sinceritate. Ca și tine. Ce zici de asta ?

MARIE-JEANNE : Că sintem cu toții mizerabili, dar că oricât de mizerabili am fi, ne rămâne câte o fărîmă din toate astea. N-o condamna prea rău pe femeia aceea. S-a văzut în pericol și de aceea a mințit. Cunosce foarte bine asemenea stări. Mintim ca să ne salvăm pielea. Ca să ne putem țiri mai departe existența asta neînsemnată și ridicolă.

RADU : La ce îți folosește ?

MARIE-JEANNE : La speranță. Am sperat mereu că voi întîlni un om așa ca dumneata.

RADU : Nici nu te-ai uitat bine la mine...

MARIE-JEANNE : M-am uitat foarte bine și îndelung. N-ai observat, pentru că mă uitam cu ochii sufletului. (rămîne privindu-l).

RADU (la fel) : Păcat ! (pauză). Nu mă întreb de ce zic păcat ? (Ea nu răspunde, îl privește). Păcat că ți-au ieșit în drum acele nisipuri mișcătoare... (foarte aproape de ea). Poate că meritai să întîlnești grădini înflorite și ceruri albastre. Obrazul acesta fraged merita mîngîieri duioase ; părul acesta mătăsos merita vîntul de dimineată ; buzele acestea subțiri merita sărutări fierbinți, ochii aceștia senini merita mîrgăritare de rouă. Am să te duc în acele grădini înflorite ; agață-te bine de mine ; am să te duc în acele grădini înflorite (lumina scade treptat) cu ceruri albastre (o îmbrățișează și o sărută lung, foarte lung).

MARIE-JEANNE : Doamne, dacă mai e posibil să te întorci cu fața spre mine, înfășură-te acum și-ți voi rămîne veșnic recunoscătoare ! Scoate-mi coaja de întuneric în care m-ai înfășurat, ridică-mă, doamne, spre lumină și stropește-mă cu rouă. Viața mea, doamne, pentru ceasul acesta.

RADU : Ascultă păsările ; toate pentru tine cîntă și pentru tine zboară în înălțimea cerului ; ascultă susurul apelor : toate pentru tine curg și-ți aduc înapoi

limpezimea sufletului și duc cu ele în fundul pămîntului tot ce-a fost urit și tot ce-a fost murdar. Îți aud inima cum bate ; stăpînește-o, altfel îți va sparge pieptul și totul va fi în zadar. Agață-te bine de trupul meu, te voi duce în grădinile înflorite, cu ceruri albastre și vei rămîne acolo pînă cînd...

(Pe scară se aude pasul cuiva, apoi o voce care vine parcă de foarte departe).

VOCEA : Marie-Jeanne, te-am învățat că pe lume nu există grădini înflorite și nici cer senin pentru tine. Înțoaște-te spre mine, Marie-Jeanne ! (fata rămîne în brațele lui Radu, cu spatele spre scară. Se aude o împușcătură și ea cade. Radu o așează într-un fotoliu, în timp ce lumina inundă scena iar ceilalți apar speriați : „Ce-i ?”, „Cine a tras ?”, „Biata fată !”, „Au ucis-o !”).

ȘTEF : Știam că așa o să fie ; era inevitabil. (ironic). Cel puțin ai apucat să-i oferi ceasul de... puritate de care vorbea ?

RADU : M-aș fi mirat să pricepi și tu o dată ceva !

ȘTEF : Prostii ! Aici se comit crime și tu o faci pe filozoful și pe sentimentalul leșinat. Mai bine să încercăm să stabilim cine a ucis-o. De unde s-a tras ?

RADU : De pe scară.

ȘTEF : Perfect, eu și Laura am fost în camera de jos, deci ieșim din discuție. Rămîneți voi doi (Grasul și Cheran).

GRASUL : Asta în cazul că nu există și un al treilea.

ȘTEF : Deocamdată să presupunem că nu. Dumneata ai tras, nu-i așa ? Ai ocolit pînă acum cu destulă abilitate toate bănuielele ; dar prea o faci pe catolicul ca să nu fii tu vinovatul. Hai, recunoaște de bună voie.

GRASUL (serios cum n-a fost pînă acum) : Ești naiv. Cum ai vrea să recunosc ? ! Ce-geambaș de cai ? Dovedește-mă !

ȘTEF (la el ; îl percheziționează) : Trebuie să ai un pistol. Exact, nu-ți spuneam eu ! (dar înainte ca Ștef să aibă timp să-i scoată pistolul din buzunar, Grasul îl dă peste cap și scoate arma).

GRASUL : Nu mișcă nimeni !

RADU (încă sub impresia morții fetei) : Ești caraghios : casa-i înconjurată, n-ai nici o scăpare.

GRASUL : Mă privește. Deocamdată puneți, vă rog, mîinile pe ceafă și nu mișcați. Am să vă arăt o jucărică foarte draguță.

ȘTEF : Chiar ne lipsea.

GRASUL : Dar să fiți cuminți, altfel să-riți cu toții în aer (scoate de sub canapea un magnetofon și-l pornește). **Vă rog să urmăriți cu atenție.** (E „discursul” de adineaori al Marie-Jeannei). **Vă plac aceste frumoase acorduri de chitară? Auziți? Ele marchează fiecare sfârșit de frază. Nu mă interesează de ce, cred că nici pe dv. și probabil nici chitaristul n-a urmărit nimic special cu ele.**

ȘTEF : Atunci ce vrei să spui?

GRASUL : Puțintică răbdare. **Ia!** (marchează și el, o dată cu chitara, sfârșiturile de frază). **Pam! Pam-pam! Rețineți, da? Acum am să sar peste un pasaj neinteresant (derulează banda, apoi oprește).** **Pam! Pam-pam! Acum fiți atenți la fraza aceasta!** (e fraza în care Marie-Jeanne spune: „Dar nu-mi pasă! Vreau doar să vă avertizez că adevăratul criminal e aici, în camera aceasta. Ii simt privirea, îi simt răsuflarea fierbinte. Știu că mă pîndeste și că așteaptă un moment prielnic să mă ucidă”). **Pam-pam!** (oprește magnetofonul). **Pardon! Aici n-a fost nici un pam-pam! Nu vi se pare ciudat că chitara a tăcut tocmai la acest final de frază?**

CHERAN (rîde): Dar e stupid ce spui!

GRASUL : Se poate, dar în școală mi-a plăcut foarte mult psihologia. Ai fost emoționat o clipă, domnul meu, și ai uitat pam-pam-ul. Altfel ai jucat elegant. Iți spun drept că nu te bănuiam, deși cînd a trecut helicopterul și ai vrut să pleci cu fata, m-am gîndit o clipă că ai putea fi.

CĂPITANUL (în ușa de cîteva momente): Iași, noiembrie—decembrie 1970.

Bine lucrat, locotenente. **Bravo!** (uimire la ceilalți). **Vino, amice!** (Cheran).

GRASUL : Un moment. **Ești drăguț să-mi dai puțin chitara?** (cînd se apropie, Cheran aruncă chitara, scoate un cuțit și vrea să-l lovească, dar Grasul îl imobilizează și-i ia cuțitul, apoi, calm, studiază chitara). **E o marcă rară** (caută, o sună, se uită înăuntru, în sfârșit scoate unul din cuiele de coarde, iar din el — un obiect minuscul pe care i-l dă căpitanului). **Filmele.**

CĂPITANUL : Felicitări, locotenente!

GRASUL : Reciproca. (celorlalți). **Domnilor, vacanță plăcută!** (vede fata). **A, dar cu ea ce facem?** (Căpitanul pornește magnetofonul de unde se aude discuția dintre Marie-Jeanne și Radu: „Obrazul acesta fraged merita mîngieri duioase; părul acesta mătășos merita vîntul de dimineață; ochii aceștia senini meritau mîrgăritare de rouă. Prinde-te bine de trupul meu; am să te duc în acele grădini înflorite, cu ceruri albastre”. Se aude împuscătura și Grasul închide magnetofonul).

CĂPITANUL : Păcat. (iese împreună cu Grasul și cu Cheran).

RADU (se întoarce spre manechini, îi privește lung, apoi trage cu pistolul lui de plute. Cade întii femeia, apoi bărbatul. Vine la rampă și privește lung și trist în sală. Lasă să-i cadă pistolul din mînă): **Duceți-vă acasă, oameni buni!**

— Cortina —

Vobiscum

Sînt țărmi meniți în vifore să geamă
și-n răscoliri de fulger și metal...
Trecînd necruțătoarea vremii vamă,
din ei s-a rupt al frunții mele val.

Cu semn de foc din boltă prăvălit
străpung un necuprins, geros zăpor
ce-mi stă în drum cu somn de stalactit,
sub mută pîlpîirea stelelor.

E-o clipă ce mă cheamă-n piscuri, castă
cu aripi șui de pescăruși în salt
și-un zvon de mări ce pururea m-adastă
să-l prind pe umăr tot mai nalt.

În orb și strîmt calcar de cochilie
sub fumurii pecetei destinul nu mi-i,
ci risipit mă vreau, cu dărnicie,
prin fiecare fir de lut al lumii.

Corabie visînd mereu limanul
și vînt să fiu și ploaie și ecou ;
Iar cînd din brazdă m-o culege lanul,
să-mi pară că prînzesc cu voi, din nou...

Fetele luminii

Mai suav ca via nevedind ciorchinii
cresc din coapsa țării fetele luminii.
Scrise ca-n baladă cu penel de rază,
ca un abur dulce pasul lor vibrează
presărînd mireasma pură de ninsoare
pe iasminturi bete și pe izme-amare.

Trec pe zarea țării dăntuind, livadă —
dar nu orișicine poate să le vadă.
Trebuie în pleoape să ai cer și rouă,
frunte de luceafăr și de lună nouă.
Trebuie o șoptă mai de nea, ca visul
să le chemi din frunze zîmbetul, nescrisul.

Cresc din gлии și ierburi, saltă pe izvoare
dezgolindu-și, tandre, gleznelor de soare.
Zboară peste codri și se pierd în nori —
cu nestinse-n brațe flăcări de comori.
Cine nu le vede e viclean și hîd ;
în zadar cu stele buzele lor rid.
Cine nu le-aude, orb rămîne pururi ;
în zadar îi cîntă zveltele azururi.

În aroma piinii, în ulciorul plin
fetele luminii iată-le cum vin !...

Clastru

Ce-i țărîm rămîne țărîmurit,
ce-i noapte cade-n Noaptea Mare
pe care n-o poți măsura
chiar de-ai păși din stea în stea
cu-aripi de-azur desăvirșit
ori glas de păsări cîntătoare.
Ce-i țărîm rămîne țărîmurit.

Și noi în el... Cu nostalgii
prelung privind în mare gol,
același pretutindenea.
Plutim și ne-nfruntăm în vii
oglinzi cu Infinitul : stol
de galaxii mijind abia,
Și noi în el... Cu nostalgii.

Ce-i dor rămîne foc albastru
arzîndu-ți inima-n adînc,
candid și mîngios și aspru

pînă-l străpung cîntări ce plîng.
Aroma lui e nesfîrșirea
boltită-n fiecare astru
ce pururi zămislește Firea...
Ce-i dor rămîne foc albastru.

Spre sfîrșit

Adună-mă-n palme, trecere oarbă de timp,
acum cînd pe-nclomnatele crengi mai respiră
ultime frunze în palid nimb
din verdeața ce-n vînturi vibra ca o liră !...

și prinde-mi pe-al frunții crepuscul cețos
o fărîmă de stea cît o unghie ;
tandru să beau din cerul mai jos
aerul, vaierul iernii ce mă înjunghie.

Adunați-mă-n urnele voastre, nopților pline
de nesfîrșire mută, cenușie !
E vîntul prea viu colorat cu suspine
din anotîmpurile plînse-n veșnicie.

Și apoi aruncați-mă cît mai departe
pe-al pămîntului disc de umbră, enorm !
Sub neguri și sub ceruri înghețate
șoptind un cuvînt neștiut să adorm, să adorm...

Cuvîntul meu

Cuvîntul meu este Unu,
îmbrăcat în piele de șarpe,
strîns în vitralii...

Trecerea mea
este Una
și nu-ți pot urma!

A sosit miezul de noapte
și uitate glasuri
cresc împotriva-mi ceață.

Inmormîtați-mă dacă vă place,
seara la cină,
dimineața cînd soarele vă minte

că stăpîniți regate,
cînd statuile își spun în mușchi
visele obosite...

Inmormîtați-mă, vă zic,
ca ochii lupilor — viforul!
Și v-ați spălat de zgură!...

Știu culoarea cuvintelor

Știu culoarea cuvintelor spuse
ca sîngele-n carne
dînd viață,
dar drumul dintre certitudine
și cunoaștere
este inaccesibil!

Exterioară mie sînt mai singură
ca ochiul dungat de pustiuri
în care doar, strigătul trăiește.

Simplitatea adevărurilor ridică valuri
înapoi, mereu la începuturi.

Nu știu deosebi răul de bine
momentelor ce se despart
ca mina dresorului
de plesnetul biciului
întru sfîntă civilizație...

ION HURJUI

Legea poetului*

„Iubindu-te mă iubesc cred și pe mine puțin“

Poetule trist, în seara aceasta protector libelulelor, răătăcite sub raza luminilor, călătorești poate cu gîndul, poate deloc dar și așa în camera dreptunghiulară știi lumea cum nu-și găsește liniștea.

Doarme numai iluzia somnului, partea lui netrebuitoare, cea care zile mai puține face omului. Lanțul aruncat malului sprijină nădejdea dar și desnădejdea de-a nu mai fi în larg. Convertit unghiurilor camerei de lucru, poetul, protectorul nopții, din noapte venind, nu poate rămîne altfel decît zeu grav, ca o stîncă în mijlocul valurilor, salvarea păsărilor călătoare ostenite, semnul înfrățirii celor cîte sînt în aer și în apă, dragostea pentru iarbă și floare și frunză. Se va întoarce poetul trist, dar tristețea lui este pentru puii pierduți, pentru albatroșii uciși, pentru timpul scurt al călătoriei.

*

Drumul solitar supus himerelor nu poate fi altceva decît ficțiunea, artificul popasului între două căutări în mijlocul oamenilor. Ierarhizarea prietenilor așteptați la „ceasul greu“ și nevenirea lor decît prea tirziu, crezul necrezut, iată meandre fără care luminișul nu s-ar naște și curgerea n-ar fi ca a riurilor montane, cristalină și aspră, dură prin duritatea vecină stîncii.

Aici în aceste ape „sirenele“ n-au cum trăi și himera cîntecului lor, nu-i decît solitudinea vagă a omului vrînd să fie singur, programatic în intenție. Dincolo de această stare ambiguă, captarea cerebrală (prin inimă) a celor cîte puteau să fi fost dureri adevărate trece deja din „țara nimănui“ pe versantul unde Robinson își construise o casă și meditînd îndelung găsise și calea de-a nu mai fi singur. S-au apropiat atunci de omul acesta păsările cerului cîte erau, și cer puțin de asemenea era, pentru însinguratul care căutîndu-și steaua tangentă n-avea s-o afle. Așa s-a născut ca la-nceputul lumii, poezia, o adevărată Evă, o Pandoră bună care deschizînd cutia, speranța a plecat în lume, răul închizîndu-l ea imediat și pentru totdeauna.

Dar Pandora însăși rămasă cu legenda ei, prea frumoasă în ambiguitatea creată între ce a fost destinat oamenilor și ce a rămas să moară în captivitate, a devenit obsesia căutătorului. Să fi existat vreodată, n-ar fi fost motivul călătoriei în noapte pentru că aflată, știută, n-avea cum să fie căutată; ceva deja găsit, traduce totuși o moarte. Dar așa frămîntarea și-a făcut cuib și noaptea n-a mai fost

* Fragment din cartea cu același titlu.

noaptea lui, ci a Pandorei, și pe țărmul acela unde se credea stăpin, himerele de care era absolută nevoie au invadat insula săpată în gind într-atît încît cei ce-ar fi negat-o ar fi fost sortiți disgrăției.

Și-atunci s-a născut poetul și poezia, nu din dragoste ci din nevoia cunoașterii necunoscutului, a căutării sensurilor ei, a oamenilor încă negășiți. Stînd lingă riul cel ce mereu altul era, s-a dorit și poetul așa, monotonia fiind maladivă, răul consistînd în iminența stagnării. Dar lacul își tulburase deja privirea, mîhnit de cîte se puteau spune apelor ce vin și pleacă neobosite, în drumul lor pozitiv, dedicat vieții. Lacul nu se putea să nu fi fost înaintea Pandorei ambasadorul răului rupt din cerul albastru, adus pe pămînt pentru traducerea culorii nevinovate, dînd numai iluzia adîncimii! Și atunci iată că relele nu fuseseră toate închise, căci poetul prîvindu-se în limpezimea apelor se îndrăgosti de el însuși și astfel descoperi un alt rău pînă atunci necunoscut, și se întoarse smerit riului să-i dea ascultare.

Așa a murit mitul Pandorei celei bune și s-a născut cealaltă care nici ea nu era adevărată. De atunci — aceasta însemnînd că nu știm de cînd —, poeții își scriu versurile de fapt nevrînd să le scrie, traumatizați permanent, cenzurîndu-și efuziunile și mereu indoindu-se de adevărul cuvintelor spuse, cale sigură spre arta adevărată. Și cită frumusețe este în gîndul nerostit, tot ei au învățat s-o știe.

*

Dar drumul nu se poate opri aici. Trebuie să fie o cale mai lungă pe versantul opus pe care-l bănuim dincolo de culmea agrestă. Solarul îndemn al dimineții, ca o plasă enormă își trage din ape prețioasa găsire de astăzi, și miine începe iar călătoria îndărăt spre locul unde se vor fi născut oamenii, primii. Acolo se izbesc încă valurile de nisip și nisipul astfel devine puternic, ducîndu-se și venînd pentru apărarea țărmului, a însăși condiției sale. Aurul nu se discerne decît greu și fără oprire se face trecerea dintr-o stare în alta ca într-o imensă uzină autonomă, modernizată pînă la absurd, de la începutul lumii. La un punct care nu-i niciodată același, mișcarea apare ca lege și apele în fiecare secundă au altă culoare și privind punctul acela ai deodată revelația mișcării, a transformării abstractului și a concretului în același timp.

Caracatița nisipului urcă încet spre mal ca o amenințare neobosită celor ce o percep astfel, ca o încurajare celorlalți. Căci, statornicia ca și nestatornicia se întîlnesc împreună și nu se pot iubi dar nici urî, una pe cealaltă intuindu-se surori prin naștere. Murmurul frunzelor nu-i în același timp zvon de furtună? În miez de noapte, luna se scaldă în mare și ieșirea ei udă din apele proteguitoare se apără de vederile celor ce nu știu s-o vadă și vine surizătoare ispită poeziilor, celor ce nu vor s-o recunoască „astru rece”, acostat de muritori.

Poetul nu-și crează opera determinat și nici măcar colateral biciuit de raza lunii, dar mișcarea aceasta, legea care comandă existența orbitală concretă și umbra, reversul, versantul celălalt scăldat în lumină ieșind din ape reface miturile, le amplifică și găsirea altor sensuri devine poezie. Zeii mărilor dorm în cărți și tridentul de mult jucărie în mina statuilor induce încă gîndul de forță prin unire și prin distrucție, lege a însăși materiei.

Un bătrîn Orfeu lasă harfa și o preia celălalt, tînărul, care nemaipierzînd-o pe Euridice, fața și-o întoarce nu spre ea ci spre ceilalți ca el, gata să se extazieze în tinerețe și înțelept bănuindu-se își supune gîndul și-l face sabie nu văzduhului ci apărării mitului care a fost „Orfeu zeul”.

Orfeu-omul nu este poetul care cîntă nici mai frumos și nici mai „dulce”. El urcă drumul nostru terestru și aceasta este prima lui vocație, și calea parcursă, obstrucțiile și revelările îl obligă să reexamineze ipostaza cîntărețului din vreme, și pe harfa-i metalică amprenta omului și-o pune în toate. Dincolo de culmea agrestă nu mai sînt turmele lui Pan, ci blocurile și uzinele, nu mai cîntă Apolo și nici ciinii nu-l mai sfîșie pe Acteon. Dincolo se zbate marea, apele vulcanice, nisipul ce urcă malul, malul intrînd în valuri, îndemnul soarelui la lumină și a luminii la întuneric. Umbra poetului este însuși poetul.

*

nu se suprapune gândului meu de-a te ști lângă mine, cu mine, eu și tu, una. Pasărea noastră, cea care astăzi nu cîntă decît cînd zboară, tu ești ; altfel cîntecul nefiind altceva ; nici trecerea timpului fără timp. Eu de mult nu mai știu drumul găsit odată și acum cînd nici unul din cei de atunci nu mai rămîne în noaptea lungă ascultînd pașii aștrilor și invazia întunericului, caut alt drum. Te chem dar, să hotărîm dacă pasărea cea cu zbor sus a fost, sau numai noi am văzut-o ; totuși mă gîndesc : noi de-am creat-o sîntem asemeni ei și atunci să cîntăm, prietene !

La lumina de ziuă cînd soarele își trimite sulitele fosforescente spre gestul nostru de revoltă — cum strămoșii foloseau arcul — soarele mi l-aș apropia să pot sta cu tine alături și să spunem nopții că ziua a învins-o din iubire. Nu mă despărț; dar, și tu cel ce ai știut să mă apropii de legea pe care acum o scriu unește-mă cu ea, să putem fi nu profeții ci căutătorii drumului asupra căruia profețiile n-au cum fi decît lacrima prieteniei.

Ghețarii sînt egali cu apele, și ziua cu noaptea, cum noi vrem să fie, să ne putem cobori spre steaua polară cea ce după noi se conduce în rătăcirile-i astrale. Dacă urși vor călători pe icebergurile imaginației, atunci focile răsturnate în tipare nu vor fi altceva decît tot nevoia noastră de a ne îmbrăca în frig, pentru a ști căldurii valoarea și pentru ca la ivirea soarelui, nopții să-i dăm ce este al ei și zilei să-i sărutăm sulitele care singure ne pot apropia luptătorilor, căci toți cîți se vor frații noștri, luptători trebuie să fie. Nu, nu spune că acum cînd scrii, viața o cauți în tomuri și că ele mint, pentru că minciuna singură poate fi bănuiala noastră că nu vom afla drumul căutîndu-l după steaua polară cea pe care o negăm nopții trecute.

Eu mă voi întoarce acolo unde călătoria s-a intrerupt și căutînd mereu atlantida acelor meleaguri unde trebuia să mori, și totuși pentru asta te duceai s-o cauți, te voi întreba : cine-ar putea să ne spună clipa cînd trebuie să murim într-adevăr ? Poetule ! nu veni spre mine, ci căutîndu-te să te pot afla prin apropiere, și nu mă lăsa cu durerea distanței mai mult decît eu aș putea să nu plîng fără să mă prefac. Cînd vii de departe nu uita că drumul, el singur caută luminîșurile, și pe acest versant unde codrii tăiați creșteau într-o noapte, zorii zilei n-aveau cum să nu ne fie prieteni, și totuși prietene caută-mă.

*

Poetului nu-i găsesc altă cale decît strigătul care să se lase strigat de ceilalți, și confrăților ce-ași putea să le spun altceva pentru iubirea dintre ei ! Ochiul fără cusur se întoarce în el totdeauna curat, lacrima dragostei nimb fiind trecerii demne pe-aici. Nu zămislesc prunci decît iubirile, ceilalți sînt lipsa noastră de strigăt, glasul astenic, atavic, indus eronat. Poetul, altfel, nu este decît căutare sterilă și simbol falsului posibil în toate.

Piciorul frumos al iubitei grațioase nu-i totdeauna însemnul certitudinii iubirii, și cîntă-l poate dar lasă-ți trupul acolo unde nașterea este din spiritul încă romantic, el sigur însemnînd dragostea. Fantasticul trup bătut de razele lunii, uitați-l și nu bănuîți femeia iubită, căci ar fi ca și cum lipsa de har ați aminti-o mereu poetului cel talentat.

La vremea crepusculului se întîlnește lumina sărutînd întunericul și drama-i totală, despărțirea este în același timp impovărare și naștere. Cum vor fi fiind ochii poetului seara ? Și cine, stînd pe malul riului aduimecat de moartea soarelui nu va fi avut iluzia răsăritului, grav discordantă cu ceasul știut ? Să nu măsoare poezii timpul, cînd ei sînt cei măsurați de acesta, și dacă revolta-i macină atunci să se lupte și să-l învingă.

Ziua nu aduce nimic poetului, lumina vede, noaptea gîndește, meditează la ceea ce a văzut.

De aceea ritmul acesta nictemeral mi se pare anotimpul propice poeziei. Cum va fi arătînd cel ce scrie ziua ? dezbrăcat de taine, de umbre. Nu-l cunosc și nici nu vreau să-l știu, numai mă întreb dacă nu în liniștea nopții ar putea arăta ca un gînd intrus între celelalte gînduri ducîndu-se o dată cu zorile.

Acum cînd trag storurile dintre noi — eu și poezia rămînem uimiți și nu ne recunoaștem ; ca doi străini ne îmbrățișăm sărutîndu-ne.

ION PUHA

Sfîrșit

ar țiuie crivățul. Vremea asta mă scoate din sărite. Ce omăt! De unde o fi ieșind atita? Ți-i milă să dai și mițul afară. Milă? Ce milă! Ia poștește, motane, la tata! Așa, sforăi, va să zică? Treci în ogradă și toarce ghem lina iernii. Să nu te-aud miorlăind pe la fereastră, că-ți rup coada. Cînd te saturi de singurătate, du-te și-i ține de urit dulăului, în coteață. Auzi, logofete? Să nu mă vadă baba, că-mi rupe furca de spinare. N-are cum... O fi dat grăunțe la gobăi? Cred că da. Pui, pui! Nu zic nimic. Îs sătule.

Să merg la Silvestru. Sucit îi și megieșul ăsta! De cite ori i-am cerut ceva cu împrumut, o dată n-a spus că are. Totdeauna s-a plîns că n-are. Da' acum scot eu niște verze murate. De cele cu săcărică, strașnice. Cumătre, poștește la masă la mine. Că, vezi matala, n-am cu cine mă indemnă. Greu îi singur! Am o tochitură cu chișcă și cîrnaț. Să te lingi pe degete, nu alta. Am în casă și o sticlă cu rachiu fiert cu zahăr ars. Să vezi ce-o să meargă. Tot să stăm la povești. Îți mai amintești de Galiția? Grozavă bătaie a mai fost! Nu mai știa nimeni ce se petrece. Nemți români, unguri, ruși... Ca chiorii eram toți. Cum am scăpat noi atunci cu viață numai dumnezeu știe. Strașnici bărbați mai eram! Dar nici acum nu ne dăm. Zău, mă Sile, de nu-mi trece prin scăfirlie să iau una de opșpe ani. Hi, hi!

Ce-i drept, n-am curechi. Da' o să meargă și castraveți. Ce zici? Nu prea merge. Nu? Ia tu o oală de verze. Iau, iau. Da, bine.

Să creadă el că-i dau tochitură! Cartofi copti în vatră o să-i dau să mănince. Nu stric eu hunătățile cu o așa zgîrîie-brînză de creștin ca ăsta. Îi păcat, zău. Ha, ha, ha!

Da' ce-o să zică baba? Auzi, Catrino? Ne dai voie să petrecem și noi o leacă? Așa, ca-n tinerețe. Știam eu că ești fată bună. O să ciocnești și tu un păhărel, să mai uiți necazurile. Da' prost mai sînt. De unde o să ne vezi tu ce facem? Hi, hi! Să fac un pic de urmă. Așa. O să dau omătul

cu lopata. Mare-i doamne ! Nici în două ceasuri n-o să termin de făcut cărarea în ogradă. Ce troian !

Hei, orățăniilor ! Ia poftiți și voi afară ! Ați stat destul în tindă la căldură. Mai ieșiți la aer. Huci, huci !

Imi îngheață ciubotele. Ce vîntoasă ! Oprește-te, brehuietice ! Nu-mi strica poteca. Numai în Galizia era așa o vreme. Ce vreme doamne ! Nu te mai uita la mine, mă femeie, mă. De ce mă strigi ? Ce, crezi că vin ? Nu vin, nu. Mai am de făcut umbră pămîntului. Mult mai am ! Huci, cioroilor ! V-ați năpustit asupra mea. Vreți să mă sfișiati de viu ? Iaca, nu mă las. Cu lopata vă altoiesc. Na, na ! ...

Cînd s-a mai liniștit vremea, către seară, vecinul a văzut în ograda bătrînului un stol de cioare învîrtindu-se prin zăpadă, sărind pe garduri. Niște ciini să hărcăteau între ei, încercînd să le alunge. Apropiindu-se de poartă, a rămas crucit. Numai cu cămașa pe el, bătrînul zăcea în troian. Zburătoarele înfometate, cîinii îi dădeau tîrcoale, stînd gata să-i înceapă trupul înțepenit. Alungînd musafirii, l-a tîrit în casă și l-a întins pe masă. A dat apoi zvon în sat să vină rudele și să-l îngroape. Peste trei zile, în plînsetul clopotului, în chiuiturile crivățului, pămîntul înghețat primise și trupul omului cum îl primise la începutul iernii și pe cel al femeii sale.

Urechea porcului

Luna intrase în nori. Se stirni vîntul. Costan îl strigă de cîteva ori pe Vasile și văzînd că nu-i răspunde, se lăsă păgubaș.

„Doarme buștean. Leneș, găliganul ăsta. Trîntore, nu alta. De l-aș lăsa nu s-ar mai trezi. Da' îl satur eu acu'. Să mai ducă și dumealui de căpăstru. Di, hi, haram !“

Opintindu-se în hamuri, caii grăbiră ce grăbiră pasul, apoi se lăsară pe tînjeală așteptînd parcă să fie plesniți din nou cu biciușca. Fulgerul luminează ca ziua. Stingîndu-se, animalele și omul parcă orbiră. Înaintau bîjbîind. Noroc că știau drumul. Altfel ar fi trebuit să oprească pentru a se obișnui cu întunericul.

După o bucată de mers, Costan simți că nu mai poate. Oboseala îi pătrunse tot trupul, înmuindu-i oasele. Îi venea în cap să lase căruța și să se așeze pe marginea șanțului.

„Tare aș mai dormi, tare. O jumătate de ceas, un pic. Să dorm, să dorm“. Pleoapele i se lipiră grele ca plumbul. Mergea mai mult împins de scrișnetul roților, de bocănitul potcoavelor, decît de propriile-i picioare. Înceștînd mîna pe capătul oiștei, adormi de-a binelea. Purtat de cai, omul a mers cît a mers dormind pînă s-a împiedicat de niște bolovani încremeniți în drumul nopții. Sărind peste ei pentru a nu cădea, a crăpat ochii. Uitîndu-se în jur speriat i s-a părut că vede în cărarea de peste șanț o mogîldeață albă. Privind cu luare-aminte îi desluși capul, trupul, picioarele. Vru să strige la Vasile, pentru a-l face atent că se ține cineva în dreptul trăsorii. Însă strigătul i se înăbuși în grumaz, neauzit de nimeni.

„Măi, să fie ! Ce naiba ? O fi ciine ? Nu prea seamănă. O fi vițel ? Nici atît. Porc o fi ? S-ar putea“ ... Îi simți mersul aproape. Îi auzi apoi grohăitul. Cînd întoarse capul namila răsuflea greu la cîțiva pași de dînsul. Se repezi și-i trase cîteva biciuști. Ea nici nu se sinchisi. Continuă să se țină de om. Cînd îi văzu ritul lîngă manta în partea dreaptă, scoase cuțitul din chimir și prinzîndu-i urechea i-o reteză cît ai zice pește. Animalul dădu drumul unui guițat dureros și-o rupse la fugă înainte prin șanț.

- Ce-i bade Costan ? Ce s-a întîmplat ? De ce răcnești ?
- Cine răcnește ? Ce ți-a năzărit ? Visezi ? Vezi-ți de somn.
- Mi s-a părut c-ai strigat.
- Ferească sfîntul ! N-am scos o vorbă.

Băgînd urechea și cuțitul în buzunar, Costan își strînse mantaua pe lîngă corp și pași mai departe. „N-o să se mai țină de mine. Nu mai are curajul. L-am însemnat bine. O să-i arăt dimineată urechea. Ce-o să mai rîdă Vasile ... Da' de se-ntoarce ? Îl tai ... Și o să am carne ... Dî cai, dîi ! Hai, mișcați mai iute !“ Și plesnindu-i cu biciușca peste spinare îi grăbea să ajungă mai repede în sat. Norii începuse a lăsa picături de ploaie. Și tare n-ar fi vrut să-i ude sacii cu făină. Iuțind pasul, omul simți usturime la piciorul stîng. În opincă, degetele îi ardeau parcă. Și durerea i se urca încet, spre genunchi. Schiopătînd, dezlegă hățurile și se urcă în căruță. După ce-l trezi pe Vasile și-l puse să mîie caii, se lungi pe saci. Stînd așa așă întins, piciorul i se mai dezmoțî un pic. În cele din urmă reuși să adoarmă ...

— Hai bade Costan, trezește-te ! Sintem acasă, îi spuse Vasile trăgîndu-l de mîini.

- Am ajuns ?
- Da.
- Bine.

Dîndu-se jos din căruță, îi porunci să deshame caii, să-i bage în grajd. El intră în casă și aprinzînd lampa, se dezbracă de manta. Se aplecă apoi să se descalțe. Gurguiul opincii era sfîrtecat. Obielele, pătate cu sînge. „Măi, să fie ! făcu omul uitîndu-se la laba piciorului însîngerată. Asta-i semnul potcoavei surului ... Bătu-l-ar negurile să-l bată ! Frumos m-a călcat ! Cînd oare ? Numai atunci cînd apăruse pustia ceea de porc ... Să nu simt eu de loc ? Cum se poate una ca asta ?“ Cotrobăind prin buzunare, scoase cuțitul și un petec de postav. „Tii ! Ce-o fi asta ? Doar am pus urechea aici. Țin bine minte. Cum se face că nu-i ?“ Cercetînd postavul la lampă, constată că este o bucată din propria-i manta. Colțul de jos. Întinzînd-o pe pat, probă să vadă dacă se lovește. Postavul se potrivea în locul de unde fusese tăiat. Omul se așază pe pat. Cînd îl strigă Vasile și-l întrebă unde să descarce sacii, bolborosi ceva nedeslușit. Neînțelegînd ce i-a spus, Vasile intră în casă. Costan arăta cu degetul petecul de postav, mantaua, cuțitul și repeta „Acolo, în drum, porcul, urechea“.

De-a războiul

- Da. Eu n-aş mai vrea...
- Eşti idiot.
- Se poate.
- Costane, mintea ți-i întreagă ?
- De ce mă ispitești ?
- Iartă-mă.

... „Mă, nemții-s zmei,
noi-cotei“...

- Eşti prea netot.
- Tu ești nerod.

Și începînd jocul cele două tabere vajnice dușmane deveneau pe dată. Nimeni nu ne-ar fi oprit din drumul nostru urzit din pietre și arcuri cu săgeți de paltin. Cum crezuse Ștefan, cum mai cred bătrînii... Nimeni nu mai are curaj să ne-nfrunte ? Nimeni ? Megieșii mei, mucoșii de ei, fricoși ca Saveta din deal, dintre frasini, se grozăveau atunci, se făceau tare, că nu li-i teamă „nici de Machedon, nici de Tepeș Vodă, nici de cel bărbos, îndrăgit muntean, pe codru stăpin, pe sate și lunci“. Nici de dumnezeu nu știam de frică ! Oare dinsul îi așa de puternic că nimeni din noi nu voia să-l știe în această treabă ? Ce să creadă vîntul, ploaia plinsă, lutul, Suceava tehuie, pietrele, cuvîntul ? Noi ne-am prins în horă ! Nemți, români... Cine va învinge ? Greu de spus, greu doamne ! Pietrele tăcute, bitele cornute, bulgării silhului arme ni-s acum. Și ne batem tare, cum poate cîndva se contrau de moarte romanii cu dacii, turcii cu străbunii, cu unchiașul, nebunul, ocnașul. Intre noi ne batem !...

Ride friț, ride friț în hohot. Și ne zvîrle în iarbă, jucării ne zvîrle... Ploaia primăverii se oprește-n luncă. Iarba ne suride. Și luăm „creioane, stilouri, batoane“. Din ierbi le culegem. Și nu știm că ele-s încărcate toate cu moarte, cu moarte. Și uităm de luptă, și uităm de sfadă... Iarba verde, iarba se respiră-n zare, sare către apă. Lutul luncii, mutul, stropește arinii.

Ride friț, în hohot ride... Degetele noastre, ochii, nasul, părul, zdrențele din haine se ridică-n vînt... Pulbere-s făcute ! Cum am rămas, doamne ? Cum nu te-a atins Costane, pe tine ? Fratele tău Petru n-a avut păcat ! Noi am fost ștîngarii, noi i-am tras în joacă. Pulberea din Petru s-a prelîns în apă... George și Vasile au rămas ca salcia cînd îi taie iarna crengile țigănilor. Sfada noastră, vrajba s-au oprit atunci. N-a fost nici minciună, n-a fost jur pe ape, pe zenit, pe codrii. A fost simplă joacă între noi, copiii. Alții împărțiau... Ce aveau să-mpartă ? Curcubeuul zării, degetele noastre, ochii, părul, țărina în care ne făceam castel ? !

- Ești nebun, Nicuță !
- Poate. Unde este Petru ? Spune-mi, unde-i ?
- Ai uitat ? ! Se poate...
- Nu ! Nu uit nimic. Drag îmi era mie Petru cu ochii verzi, fratele tău geamăn.
- Taci ! Poți să taci, Nicuță !
- De ce vrei tu oare să fim pietre mute, pietre de pe drum ?
- Știu eu, frate, știu ?...

Patria

Statornice meleaguri în inimă vă port,
Cum apa mării poartă corăbiile-n port.
V-am picurat cu sînge din stîngul inelar,
Aşa cum altă dată, pe-nvinsul lor altar —
Vărsară dacii viaţă în fiecă ungher,
Croindu-şi demnitatea prin ascuţiş de fier.
M-aţi îngropat în brazdă, în lava ei să fierb,
Şi-aţi aruncat prin codri seminţele de cerb;
Aţi aşternut pe rîuri luceferi gînditori,
Şi-aţi miruit podgorii prin raze de ninsori.

Citesc în voi trecutul cu sete de valah,
Şi scapără în mine străbunul almanah
Ce l-a-ntocmit cu dreaptă mîndrie Herodot,
Numindu-ne strămoşii cu bărbile de-un cot
Ca cei mai aprigi oameni din spiţa cea de Trac,
Gonind pustiitorii de pe pămîntul Dac.

Imi pare că-s de-atuncea în lutul românesc,
Că vin dintr-o genune şi-n alta dăinuiesc;
Şi că răsufli veşnic alături de cei
Veniţi cu viitorul şi cu trecutu-n ei.

Strada

E strada mea în care visam către Olimp,
Impovărat de ierburi, de lună şi de timp.
E strada mea cu prunii şi nucii şopotind,
Cum apele pe seară în coama unui grind.
Nisipul străzii mele s-a contopit de mult
Cu lava tinereţii de care tot ascult.
Şi pietrele din stradă — tăcute galaxii,
Mi-au strecurat în sînge reflexe rubinii.
Cu tăpile de humă brăzdate de arsuri,
Eu gravitez în preajma întinselor păduri.
E strada mea în care tot ard de-un sfert de veac,
E aspră mistuirea, dar flăcările-mi plac.

Spun cronici că-n vechime creştea pe-aicea în,
Albastru era lanul de floare şi senin.
Că n-ar fi fost nici dealuri cu umerii de var
Doar singuri cărăuşi cu stelele în car.
S-o fi rotit pămîntul de-atuncea mai virtos
Mutînd pe-aceste locuri ăst codru rămuros?
Nu ştie nimeni asta, în carte nu e scris,
Cărarea străzii mele rămîne pentru vis.

BESTIARUM

PETER HUCHEL
(R.D.G.)

Rîndunica

Rîndunică dalbă la piept,
ciocul tău zgirie
apa sur încrețindu-se
de-a lungul stuhului și a morților
în zbor lunecos.

Ți-am auzit țipătul iute ca vîntul,
și te-am văzut în cearcăn de lut,
îndărătul sirmei plingătoare, sălcii smulse,
unde putrezește și miroase-a pirjol.

Între cele două secere ale lunii
am îmbătrinit, asemenea riului însingerat
greu de leșuri plutiitoare,
asemenea cernitei păduri cenușite.

ANTONIO MACHADO
(Spania)

Barza

Barza cufundată în sine,
pe cuibul ei de rămurele
privind seara de purpură.

ARTUR LUNDKVIST

(Suedia)

Coțofana

Pasăre a firii mele vintoase,
zboară rotindu-se asemenea helicopterului,
o minge de aripi în vînt.
Văduvă veselă, coțofana ride
în ciuda plozilor ei amăriți, ride
de hoțiile ei izbutite, de cele plănuite din nou.
Pasăre albă și neagră, care îndrăgește mestecenii,
familiară însă și-n arborii îndoliați din zăpadă.
Culegătoare — fără coș — a boabelor toamnei,
cu pieptul strălucind metalic, asemenea cerului strălîmpede iarna.
Mai mult decît pădurea îndrăgește gospodăriile,
zboară prin fumul hornurilor
ce împrăștie aromele cărnii prăjite de porc,
culege agra, aruncată odată cu apa de îmbăiat a sugaciului
stă pe cumpăna fintinii și ascultă vijiitul separatorului din bucătărie.
Coțofana, fata vicleană cu coada nervoasă,
nu prea tinără și neîncercată,
mai degrabă o tinără țigancă cu bani de argint la ureche,
ușor de sedus în finul ultim al iernii tîrzii
cînd picioarele sînt reci din pricina ploii.
Dar ea nu-i niciodată o cioară ursuză
sau un corb răgușit, giambaș vagabond
cu șiș sub manta și tutun în gîtlej.
Nu, mai degrabă e înrudită cu sărmana servitoare din casa parohială
care dănțuie pe gheață
în ciuda mînușilor ei trențuite.
Coțofana cu mînunchiul de vreascuri și sticla de lapte,
îmbrăcată în albușul de ou, ripisit, înmuiată în smoala burlanelor,
stabilită la țară în casele de lemn ciădite pentru zilele iernii,
unde ciocul și-l ascute pe tocilă
și chicotind batjocorește copiii
care se cațără-n pomi.

GÜNTER EICH

(R.F.G.)

Zi cu gaițe

Nu-mi azvirle gaița
pana albastră.

În zorii zilei se dau de-a dura
ghinzile țipătului ei.
O făină amară, hrană
pe ziua întreagă.

Indărătul frunzişului de papură
cu ciocul ei tare
pînă la căderea nopţii
taie din crengi şi din fructele pomilor
un postav, pe care îl aşterne pe mine.

Ii seamănă zborul cu bătaia de inimă.
Dar unde doarme
şi somnul ei cu al cui se asemuie ?
Zace nevăzută în beznă
pana, în faţa pantofului meu.

KURT MARTI

(Elveţia)

Inima ariciului

De ce să cînt
pădurile ?
De ce să preamăresc inima
ariciului ?
Inima unei femei, inima unui bărbat
sînt mai mari.
Dar ele se împotrivesc cu tărie
să intre în poezia mea.
Astfel, aşezat pe prag,
aştept pe cineva care să intre
şi-n răstimpul ăsta cînt
pădurile şi cînt deasemenea
inima ariciului.

GABRIELA MISTRAL

(Chile)

Opt căţei

Pentru Esteban Tomic

Căţei şi-au deschis ochii
între a treisprezecea şi a cinsprezecea zi.
Descoperiseră dintr-odată lumea
plină de dor, de bucurie şi teamă.
Priveau trupul mamei lor,
uşa, poarta de la intrare, care-i şi a mea,
şuvoiul luminii,
azaleele înflorite.

Vedeau și mai mult : se vedeau pe ei înșiși,
pe cel roșcat, pe cel negru, pe cel cenușiu,
cum se furișau împrejur și cum săreau pe picioare,
mai sprinteni chiar decît veverițele ;
descopereau ochii mamei,
strigătul, risul meu.
Mi-ar fi plăcut să mă nasc laolaltă cu ei.

De ce nu altă dată ?
Sărind din păduricea de banani,
într-o dimineață a miracolului,
în chip de ciine, de coiote, de cerboaică.
Privind lumea din ochi imenși,
alergînd împrejur, oprindu-mă, gonind, culcîndu-mă,
scîncind și țopăind de bucurie,
în plină lumină și lătrat zgomotos,
necunoscută fiică a Domnului, totuși servitoare cerească.

RENÉ CHAR
(Franța)

Taurul

Nicicînd nu se inoptează cînd tu mori.
Cercuit de bezne ce țipă,
Soare cu doi țepi ingemănați.

Sălbatec de dragoste, adevăr în spadă,
Pereche ce se înjunghie, unică printre toți.

ANTUN SOLJAN
(Jugoslavia)

Gazela

Este într-adevăr o adevărată
gazelă și deși puțin cam destrămată
e animalul viselor mele frumoase,
care incîntă sufletul meu simplu.

Căutînd în mine mai mult decît există,
am scotocit în toate ungherele,
am și etichetat în mine totul
dar gazela, de gazelă nu m-am atins.

O gazelă schimbătoare, în sclipă, în contopire
cu gingașele culori ale nisipului din pustiu,
care-mi preschimbă mlaștinile într-un lac senin,
unde lucește chipul ei blajin.

Se întâmplă ca ea să odihnească uneori cuminte în măruntaiele mele
de neatins ca un copil pe cale de-a veni pe lume
și uneori să rățăcească unduioasă fantomă
pe nodurile ursuzeniei și melancoliilor mele.

Cînd mă prinde oboseala,
cînd nu mai aștept chiar nimic,
aud tropotul mărunț al gingașelor sale copite,
răsun sub lovituri ca o tobă imensă.

Galopul ei suplu îmi străbate sufletul,
și sufletul meu parcă beat.
Și sufletul meu ca o tirfă cinstită
se desface la atingerea copitelor ei grațioase.

Cum, această făptură exotică
în micul meu suflet domestic ?
Ai zice o prințesă sclipitoare
viețuind într-o cabană oarecare.

Poate oare prezența ei preschimba
trupul acesta umil într-un palat grandios ?
Trăiesc cu o spaimă care nu încetează
c-aș putea s-o prihănesc.

Și frică mi-e să nu înțeleg
chemarea ei atât de dulce în vremurile astea de urgie,
și frică mi-e să nu se ducă fără să găsesc
drumul alchimic al tribului de care țin.

O am, gazela asta, o, ce gazelă,
acolo în trupul meu, în cochilia mea fetidă.
Și frică mi-e : nici o alchimică metamorfoză.
Forma umană îmi va aparține.

In românește de
PETRE STOICA

CENTENARUL NICOLAE IORGA

M. IORDACHE

VOCAȚIA DE POLEMIST A LUI NICOLAE IORGA

Gurile rele contemporane și adversarii lui Iorga, și au fost atât de multe, susțineau, pentru urechile sensibile la cancanuri, că printre strămoșii scriitorului s-ar găsi și un gîde, venit din Muntenia cu ani în urmă, în timpul domniilor fanariote. Dacă această răutate meschină atunci putea irita, pentru noi ea are umor involuntar și valoare documentară. Ne dovedește teama fiziologică pe care o resimțeau adversarii lui, acei adversari care cunoșteau, din propria experiență, efectele unui conflict polemic cu N. Iorga. Dintre cei care au încrucișat cu el florea sau spada pamfletului poate numai Tudor Arghezi s-a dovedit demn de marele său adversar: amîndoi au fost posesorii unui geniu polemic incontestabil și ai unei mobilități artistice absolut necesară unui autentic pamfletar.

Formidabila energie intelectuală a lui N. Iorga se exteriorizează nu numai în multitudinea, aproape neverosimilă, a domeniilor în care s-a afirmat, dacă nu totdeauna prin contribuții fundamentale, cel puțin prin lucrări temeinice sau încercări onorabile. Desigur, ne uimește masivitatea informației, suplețea logică dovedită de argumentația subtilă dusă pînă la limita dincolo de care începe speculația pură. La el însă mai frapează ceva: unghiul de abordare a problemelor, mai precis, expresia, fizionomia operei sale.

Nicolae Iorga este un intelectual de expresie polemică. A avut vocația acelui „polemos” care este lupta de idei. Ca a oricărui om de geniu, personalitatea sa pare, la prima vedere, paradoxală: ea este fulgurant romantică dar nu-i lipsesc virtuțile clasice. Explozia temperamentală izbucnește dintr-o tendință

accentuat eticistă și dintr-o căutare permanentă a echilibrului. De fapt acestea sînt cele două laturi, necesare, ale unui spirit și condei polemic.

Satira clasicilor este o polemică generalizată. Principala ei virtute e aceea de a depersonaliza a caracterului, aglutinarea particularului de către tipic — convenție literară puțin lasă dar, desigur, elegantă și profitabilă. Romanticismul, dimpotrivă, include generalul în particular, cu o îndrăzneală specifică și generează pamfletul. Responsabilitatea civică a romanticului în pamflet e particularizarea umanismului clasic al satirei. Iorga le practică pe amîndouă dintr-o excepțională vocație, nu a controversii, ci a baricadei. Este însă mai dotat pentru expresia pamfletară care spre deosebire de satiră — modalitatea exclusiv literară — poate fi folosită și dincolo de fruntăriile beletristicii.

Iorga nu simte numai voluptatea dar și necesitatea polemicii. Mai în tot ce face, construiește concomitent cu o operație de demolare sau defrișare. O permanentă surescitare a contradicției îi străbate uriașa operă. Perspectiva polemică se resimte chiar și acolo unde polemistul pare a nu-și justifica prezența. Pare numai, deoarece lectura atentă a textelor lui Iorga, istorice, beletristice, politice, critice ne dovedește contrariul. Spiritul polemic nu se consumă niciodată în van pentru că autorul e conștient de resursele lui. Este semnificativ faptul că Iorga, printre primii în literatura noastră, teoretizează asupra valențelor viziunii polemice, încă din 1903, în articolul cu totul remarcabil „Originea și marginile polemicilor” (Semănătorul, din 28 septembrie).

Vorbind despre sensul polemicii, Iorga, de fapt, se caracterizează: „Polemizează omul cinstit care descoperă o faptă rea sau o socoteală sireată, o moneală cu meșteșug. Polemizează acela care se vede atacat fără dreptate și-și apără numele bun: Polemizează acela care înfățișează idei ce i se par mîntuitoare, dar a căror izbîndă o vede amenințată de cine nu înțelege sau nu vrea să înțeleagă. Polemizează omul de gust împotriva a celor ce mint lumea cu frumuseți false și nesănătoase. Polemizează omul de știință serios contra fleacurilor. Aceasta e polemica bună pe care ai datoria de a o începe, de a o urmări, de a o duce la capăt. E ca un fel de poliție socială, literară, științifică”¹. Definiția, desigur, nu este completă, nici întru totul exactă dar găsim aici un adevărat manifest al activității lui viitoare și o explicație a luptelor anterioare.

Pentru Iorga atitudinea polemică se impune ca o necesitate a conștiinței intelectuale și cetățenești. Datoria polemistului, spune el, e „distrugerea totală a nedreptății, neadevărului și urîciunii. Căci nu e vorba de d. X sau Y..., ci de lucruri care nu se cade să fie, fiindcă sînt urite, fiindcă sînt false, fiindcă sînt nedrepte și otrăvesc lumea în care se strecoară. Poate fi vorba atunci de răutate sau cruzime?”².

După cum se vede, Iorga nu exaltă latura distructivă a polemicii pentru valoarea ei spectaculară, ci are în vedere, totdeauna, un scop pozitiv. Interesante sînt și reflecțiile sale asupra partenerilor de polemică pe care îi împarte în două categorii: cei care greșesc dar sînt animați de bune intenții, în care caz trebuie descalificați dar cruțați ca persoane, și „vinovați” care greșesc cu bună știință, din considerente meschine; aceștia trebuie desființați, trebuie cum spune autorul „să li se aplice, spre binele tuturor, o puternică acțiune de dărimare”³.

Un creator cu vocație de polemist este, totodată, un moralist în sensul cel mai elevat al cuvîntului. Nu e vorba numai de condiția lui etică superioară și de franchețea atitudinii. Desigur fără ele nu există polemică ci bîrfă și insinuare. Polemistul nu e un ucigaș cu stiletul sau ciomagul ascuns în mîneacă ci un gladiator al ideilor. Polemica înseamnă urmărirea unei intenții purificatoare, a unui sens cataractic implicit sau explicit. Pe de altă parte, polemistul este, funciarmente, un democrat, un adept al libertății opiniei și, în ultimă instanță, — un dialectician.

1) N. Iorga, „O luptă literară”, tip. „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1914, p. 72—73.

2) Vol. cit., p. 74.

3) Idem, p. 75.

Proclamarea luptei deschise de idei, a polemicii cinstite era desigur o necesitate la începutul secolului nostru, într-o perioadă în care cultura românească traversa o etapă de tranziție. Și chiar dacă ideile pentru care a militat Iorga nu s-au dovedit totdeauna a fi juste sau rodnice, atitudinea sa de luptător, adeseori contestată, a contribuit direct sau indirect la pregătirea importantei etape culturale interbelice. Dar de această chestiune ne vom ocupa ceva mai târziu și numai pentru a discuta despre verva sa de pamfletar, fără a insista prea mult asupra condiției ideologice a altercațiilor polemice. Deocamdată să vedem cum se manifestă vocația luptei în alte domenii ale creației lui Nicolae Iorga. În memorialistică nu sînt cunoscute, cel puțin în literatura română, autobiografii literare în care tonul polemic să fie aproape în permanență prezent. Încă din primul capitol, din prima pagină, autorul avertizează parcă pe cei care, prin forța lucrurilor, vor apare în paginile următoare: „Dacă vorbești de oameni încă vii — și ce repede ne trecem, ca niște umbre triste pe ecranul veșniciei! — atîngi lucruri care-i dor — și de ce ai adăugi la durerile pe care trebuie să le cauzezi alte dureri...”⁴. Mai departe autorul se mărturisește a fi urmașul, printre alții, al boierilor din neamul Filipescu. Ne interesează foarte puțin autenticitatea gradului de rudenie cu ilustra familie munteană. Important este ce crede scriitorul că a moștenit de la ei: „De la aceștia simt în mine porniri de luptă... de la acești făcători și răsturnători de Domni, totdeauna sinceri și fără nici un inters”⁵.

Intrînd cu volumul al treilea, în contemporaneitate, Iorga devine tot mai caustic. Deși volumul se numește *Spre înșeninare*, paginile conțin o tot mai densă atmosferă de turnir, iar lama polemică e tot mai ascuțită și mai agresivă. Dacă regele Ferdinand „auzea așa de mult și hotăra așa de puțin”, „mindra regină” era „doritoare de a guverna” și regreta că „n-o poate face personal în numele ei”⁶. Zelea Codreanu asaltează „pînă la distrugere un bufet de mizerie”⁷. Mihalache se remarcă numai prin gulerul înalt și pantalonii călcați pe muchie. Iuliu Maniu e tăcutul elev al școlii calvine de la Blaj. Viața politică din perioada interbelică e, în ansamblu, derizorie. Brătianu exercita o dictatură mascată. Pe scenă se perindau mereu aceiași oameni „care nu se putuseră refăce nici ca idei, nici chiar ca puteri”⁸. Excepționale ca valoare artistică a expresiei polemice sînt paginile despre viața universitară românească în momentul infiltrării fascismului la noi. Transformarea autobiografiei într-un duel cu niște realități politice și administrative corupte, și, implicit, cu exponenții lor va continua într-un mod asemănător pînă la ultima pagină.

Nu ne-am propus să dezbatem justetea opticii lui Iorga asupra contemporanilor. Ar fi mult de discutat în jurul ei. Desigur unele izbucniri vindicative pot fi considerate astăzi nedrepte. Dar cine mai poate să reconstituie exact conjunctura reală care l-a făcut pe Iorga să-și dezlănțuie fulgerele? Dintre titanii culturii noastre, trei au fost mai puternic angrenați în destinele poporului român: Cantemir, Heliade și el. Tustrei au avut vocația polemicii. Cantemir ne-a lăsat „Istoria ieroglifică”. Heliade, despre care Călinescu afirmă că era un pamfletar excepțional, un polemist de esență voltairiană, a realizat, parțial, o „divină comedie” proprie, în *Biblice*. Comparîndu-i cu Iorga, fără deșarta ambiție de a-i clasifica, ultimul a avut, cele mai sigure intuiții civice.

De fapt, scriind *O viață de om*, ca de altfel și celelalte proze cu caracter autobiografic, Iorga face istoria epocii dintr-o perspectivă, desigur, foarte subiectivă, dar tocmai de aceea plină de interes.

Autorul rămîne, principial, la viziunea polemică și cînd face călătorie propriu-zisă. Călinescu sublinia „pigmentul polemic al creației istoricului” și totuși nega

4) N. Iorga *O viață de om — așa cum a fost* — vol. I, „Copilărie și tinerețe”, ed. N. Stroilă, Buc., 1934, p. 1.

5) Idem, p. 6.

6) Op. cit., vol. III. *Spre înșeninare*, p. 32.

7) Idem, p. 30.

8) Idem, p. 88.

total valoarea literară a acestui domeniu din opera lui Iorga. Firește nu putem susține că scrierile istorice au unitate stilistică. Dar ceea ce le dă farmec, în ciuda frazei cu concrescențe maligne, sînt tocmai virtuțile polemice. Iorga rămîne și aici un luptător. El nu poate merge pe căi umblate. Duelează cu istorici contemporani lui (români sau străini), cu concepții asupra istoriei, cu metode de cercetare, cu prejudecăți de interpretare și chiar cu evenimentele sau personalitățile istorice în discuție. Nu insistăm prea mult asupra acestei chestiuni. Cu atît mai mult cu cît opera istorică a lui Iorga este îndeobște cunoscută, deși parțial, deci constatarea se poate impune fără dificultate.

Situația pe care am constatat-o în opera de istoric o întîlnim și în cea de istoriograf literar. Știm că în acest domeniu Iorga a scris enorm, aflîndu-se, din punct de vedere cantitativ, nu și calitativ, imediat după G. Călinescu. În acest domeniu al creației sale întîlnim un mod specific de exercitare a spiritului polemic. Polemizează cu istoria literară, cu ideile unei anumite epoci, cu un anumit curent, așa cum le interpretează sau le prezintă istoriografia literară contemporană lui. Pentru exemplificare ne vom opri, din considerente care privesc economia lucrării, numai la „*Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*”. Și celelalte lucrări, de care nu ne ocupăm, prezintă aceleași caracteristici, dar am ales-o pe aceasta pentru că exprimă, credem, concepția generală a lui Iorga asupra evoluției mișcării literare românești.

Sclipiri polemice găsim la tot pasul. În capitolul „Crearea limbii literare” se opune unor idei, de altfel juste, cu privire la raportul dintre formarea limbii și a spiritualității unui popor. Pare că autorul nu are în vedere să formuleze niște idei ci să se opună unor idei, ceea ce dă expunerii o vădită tentă polemică.

Nu pot fi văzute decît ca excese ale spiritului polemic unele aserțiuni, din capitolul „Întoarcerea vechiului fond românesc”, cu privire la Maiorescu și rolul „Junimii literare” în cultura românească.

Această „privire sintetică” se încheie cu „Semănătorismul”. Dincolo de el se afirmă că „...vremea nu a sosit încă pentru a se fixa ranguri...”⁹. Sînt atacate cu o vehemență de care numai Iorga putea fi capabil, direcțiile moderne din literatură noastră. Nu mai insistăm cu citate. Iorga este intransigent în convingerile sale care, dacă nu escamotează valorile estetice ale polemicii moderne, le trece pe planul al doilea.

Cînd își exprimă părerea despre misiunea artei, Iorga preia integral poetica clasicismului antic : „...Ea (arta, n.n.) reunea pe oameni, înălțîndu-i, apropiîndu-i de lumina veșnică din raza căreia pornesc toate”¹⁰. Nici cînd se lansează în considerații estetice demonul polemicii nu-l părăsește. O face însă în contratimp cu evoluția artei, total refractar la marea literatură europeană de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. E amuzant de văzut cum în articolul din care am citat mai sus sancționează, dintr-o perspectivă total extraestetică, dar pe un ton convins și convingător pentru cei neavizați, cîțiva mari creatori : „El (poetul modern, n.n.) poate batjocori ; minți ; înșela ; poate sfîșia inimi joshnice de femei pe care le-a distins o clipă prin favoarea lui ; poate trage focuri de revolvă ca Verlaine, ucigîndu-se și pe dînsul la urmă, ca von Kleist, poate săvîrși ticăloșii contra naturii ca Oscar Wilde din Londra... Și dacă societatea îndrăznește a condamna, e fiindcă toți sînt burghezi și proști...”¹¹.

Să ne oprim puțin asupra expresiei polemice a discursurilor lui Iorga. Oratoriei îi este aproape inherentă polemica. O secțiune a discursului de structură clasică se ocupă cu anularea contraargumentelor sau concepției opuse tezei pe care o susține oratorul. Dar Iorga face, mai totdeauna, din întreg discursul o strălucită desfășurare polemică. Mai ales prin aceasta strălucitul retor care a fost — unul din ultimii mari oratori ai României — electriza auditorii. Reținem un discurs al cărui

9) Idem, p. 206.

10) N. Iorga „Rostul închipuit și cel adevărat al artei”, în *O luptă literară*, vol. 1, p. 53.

11) Vol. cit., p. 52.

subiect pare a nu se preta unei tratări polemice, „Comerțul cu Orientul“ din 11 noiembrie 1938. Frumusețea este că Iorga polemizează cu însuși subiectul discursului, lansind teza încă de la început și realizind astfel un virtuos și fulgerător „captatio benevolentiae“ după care discursul alunecă într-o pantă foarte subtilă, spre contemporaneitate, încît devine pamflet împotriva modului cum era organizat exportul românesc în 1938.

Este știut că o cugetare este rezultatul unei ample generalizări, că referirea la un anumit caz sau la o anumită persoană se exclud. Dar multe din cele ale lui Iorga au o adresă precisă; lipsește doar numele celui vizat. Mai mult, unele nici nu au concentrarea impusă de rigorile genului, ci sînt niște pamflete în miniatură. Pentru posteritate ar fi o muncă ingrată și inutilă să caute a descoperi victimele acestor cugetări polemice. Sînt însă unele care nu comportă o astfel de cercetare. Spre exemplu: „Un agronom se crește între ogoare, un pădurar în vederea pădurii, un chimist între retorte, un avocat la procese. Numai un suveran se crește smulgindu-l din mijlocul societății pe care-i chemat a o stăpîni și făcînd din el, prin multă îngrijire, orbul care nu vede, surdul care n-aude, ologul care nu se mișcă. Se pare că așa se capătă mila lui Dumnezeu ca să nu mai semene cu ceilalți oameni“¹². Să adăugăm la aceasta încă una, foarte orgolioasă dar pe deplin justificată; „Măgarul e încredințat că el conduce turma și că păstorul e argatul lui“¹³.

Se pune întrebarea: de ce e folosită maxima în scopuri polemice? Desigur nu cu intenție de a masca atacurile, ci pentru că specia aceasta este, prin tradiție, investită cu un plus de autoritate și distincție în ochii cititorului. Într-o maximă chiar se spune: „Într-o polemică să răspunzi cît are nevoie publicul, nu adversarii“¹⁴. Și, pe de altă parte, maxima cu veleități pamfletare creează o impresie de superioritate orgolioasă ca în următoarea mostră splendidă de preluare a unui proverb: „Cîinii care latră cred că trăsura n-are alt motiv să meargă decît frica de dîșii. Li se pare fugă ceea ce e numai urmarea drumului“¹⁵.

Poezia, pe care Iorga a profesat-o cu convingere o viață întreagă, a fost pentru el un „violon d'Ingrès“. Nu este cazul să demonstrăm că ea nu se ridică nicio dată la nivelul marii, adevăratei arte, că nu depășește limitele unei versificări decente, în genul celei realizate de un alt istoric — Bogdan Petriceicu Hasdeu. Pentru Iorga poezia a fost un mijloc de deconectare, abstragere de la luptele cotidiene, purtate pe atîtea fronturi. De aceea va cultiva cu inisistență pastelul, meditația, elegia, arareori oda sau imnul. Au existat însă pentru el chestiuni fundamentale care l-au solicitat și ca poet de orientare polemică. Printre acestea ideea necesității angajării, a slujirii unui ideal. Nici nu lipsește intenția polemică.

Ca dramaturg, Iorga își manifestă de asemenea excepționala vocație de polemist.

Dacă în „*Contra patriei*“ intenția polemică e învăluită într-un consistent strat alegoric, în „*Gheorghe Lazăr*“, dramă în cinci acte, sensul polemic este mult mai evident. Cărturarul ardelean, pe care în „*Istoria literaturii românești*“ îl portretiza cu o severitate poate excesivă, este aici alter-ego-ul scriitorului. Prin gura lui lansează un atac furibund împotriva patriotismului de paradă al politicienilor secolului al XX-lea: „...Roma mea nu e o armă pentru tine, care n-o știi ce este... dar să vă dați seama de ce a fost, ați cădea în genunchi și cu aceeași carne pe aceleași pietre ați striga tare către mama cea care nu se poate uita, ați striga către toate străzile românești deodată; toate, mă, și nația: s-ar face iar ce a fost... Ce a fost și ce nu mai este... Ce n-ar mai fi dacă toți românii ar semăna cu voi cari vă certați pentru o prescură ca niște guzgani flămînzi supt altarul pe care l-ați spurcat...“¹⁶.

12) Idem, p. 206.

13) Idem, p. 61.

14) Idem, p. 63.

15) Idem, p. 14.

16) N. Iorga, „*Trei drame*“, Ed. Casei Școalelor, 1924, p. 49.

Mărturie convingătoare a vocației de polemist pe care a posedat-o Iorga stă literatura lui de călătorie. Datorită surprinzătoarei verve polemice, notele de călătorie la Veneția au o savoare unică în respectivul domeniu al literaturii noastre. Față de imaginile superlative ale vestitului oraș turistic, autorul nostru face, de la început, opinie separată și afirmă chiar în prima frază: „Veneția nu e un oraș frumos...” Și atenuează efectul prea dur adăugind: „...ci un oraș unic”¹⁷.

Vestitul Lido, care a făcut să curgă râuri de cerneală admirativă, arată, în optica lui Iorga, astfel: „Lido, care niciodată n-a fost un loc prea frumos e pe cale a se preface într-un loc banal”¹⁸. Notele de călătorie în Spania sînt, de asemenea, un amplu pamflet împotriva absolutismului iberic și, în particular, împotriva Habsburgilor de Spania.

Formidabila energie și vervă polemică a lui Iorga ni se înfățișează plenar în pamfletele politice. În pamflet el n-a cunoscut teama sau reținerea. Această îndrăzneală i-a adus, pînă la urmă, moartea. În 1907 era considerat instigator; rezultat al atitudinii sale în problema țărănească. Atunci scrisese un fulminant „*Dumnezeu să-i ierte*” în care diatriba e encrîmă: „Să nu-i ierte Dumnezeu... pe stricatorii pămîntului, pe risipitorii gospodăriilor, pe ticăloșitorii oamenilor, pe pingăritorii femeilor; să nu-i ierte Dumnezeu pe ciocoimea proastă și obraznică care n-a știut și nu știe a-și înțelege, iubi, apăra sau măcar cruța pe cei de-o lege și de un neam cu dîșii, pe hîzii politicieni, mîncăți de poște și nevolnicii; ...pe cîrmuitoarii neghiobi sau vînduți înaintea cărora, cufundați în orgii bugetare, fumegă acum acest sînge nevinovat”. De altfel, cu un an înainte, cu ocazia expoziției jubiliare, Iorga — poeta vates — avertiza într-un pamflet apărut în „*Neamul Românesc*”: „Iar pe vita cîmpului (țărănimea n.n.) răspîngeți-o-n pumni, ascundeți-o în vizuini ca să nu strige bucuria risipei anului jubiliar. Tăiați mîna pelagroasă care scrie pe pereții auriți ai salelor de banchete un nou „Mane, Take!, Fares” de amenințare”. Campania se continuă în 1908 cînd, ca deputat de Iași în Parlament, condamnă legea agrară.

Scurta ucenicie socialistă nu rămîne fără urmări. Iorga condamnă „clasa stăpînitore” pe care-o găsește vinovată de toate dezastrela pe care le-a cunoscut România.

Îi repugnă incultura și rapacitatea, imporalitatea și atitudinea trădătoare față de interesele țării. Aversunea lui pentru lumea politică merge pînă acolo încît nu iartă nici morții. Un portret post-mortem al lui Lascăr Catargiu arăta astfel: „Marc bărbat de stat? Apreciator al talentelor? Spunător de cuvînte mari? Ironist, mă rog? Ce glume proaste. I se zice Lascar Catargiu dar el era cuconul Lascăr. Învățase el, dar nu prea. Nu citea. N-a scris niciodată. N-avea nici un talent; Dar avea... un talent, mai puțin: o facultate, am nimeri mai bine zicînd: un simț, un instinct, acela de a *ști ce se poate*”¹⁹.

În fine pamfletul împotriva faunei politice capătă un fond de rechizitoriu: „Nu i-ați putut da pămînt țăranului; nu i-ați putut da școală poporului; nu i-ați putut da administrația interesului public; nu i-ați putut da politica națională a statului; nu i-ați putut da armata idealului. V-ați mîncat între voi ca niște cîini, ca niște fiare...”²⁰.

Odată cu afirmarea fascismului pe plan european, Iorga este printre acei îndrăzneți care îi condamnă vehement atît pe cel german cît și varianta lui românească. Imperialismul german e asemănat cu atletii de circ care mor prematur, datorită eforturilor excesive și rău dozate sau cu regîmul lui Attila, ale cărui vremuri au fost bune pe lîngă cele în care guvernează „forța și sila” hitleristă. Prin ideile sale în chestiuni de politică și cultură națională se afla, pe la mijlocul deceniului al IV-lea în situația ucenicului vrăjitor, ipostază de care-și dă seama și pe care o regretă; apreciază deci exagerările și denaturările ideilor sale, drept

17) N. Iorga, „*Scrieri despre artă*”, Buc. Meridiane, 1968, p. 295.

18) Idem, p. 298—299.

19) N. Iorga, „*Oameni care au fost*”, vol. IV, p. 218.

20) Idem, p. 120.

„ridicule și criminale“. Pe legionari îi copleșește cu disprețul: „Erau tot felul de cămăși, mai mult sau mai puțin spălate, iar în ce privește corpul care-l îmbrăcau cămășile acestea, el era cam de aceeași calitate. Cămasa verde, cămașa albastră, cămașa neagră, cămașa brună”²¹.

O a doua tentativă de asasinat, în 1935, nu-l înspăimîntă. Pamfletul lui Iorga continuă să condamne, temerar, fascismul. Atitudinea sa are o puternică influență asupra opiniei publice. Adevărat gladiator al ideilor, rămâne în arene pînă în ultimul moment al vieții.

E cea mai convingătoare dovadă că viziunea sa pamfletară nu a fost numai modul de manifestare al unui temperament vulcanic ci și expresia unui crez umanist generos. Faptul că în 1903 traducea, primul la noi, din generoasa poezie a lui Walt Whitman, consonanța cu acest poem al oamenilor simpli e un argument în plus. Iorga a fost un polemist pus în slujba națiunii, iar marea sa onestitate și conștiința poziției sale temerare și-a exprimat-o undeva cu simplitate tragică: „În cetatea dreptății tale poți fi ucis dar nu învins“.

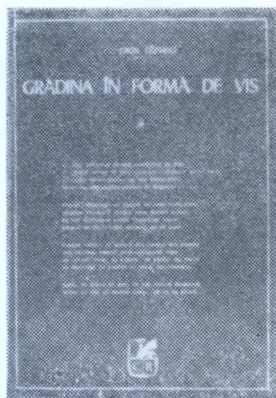
CRONICA LITERARĂ

DANIEL DIMITRIU

Radu

Cărneci

Grădina în formă de vis

orice posibil platonism : „În primăvară singele dă muguri / și sint altar de veghe tot, la vechi altar, / cu mir la-ncheieturi și greu de har, / cu așteptări-mistuitoare ruguri. // Centaurii de piatră-n mine iar / se răzvrătesc de sub tăceri și juguri / și carnea în aprinse tăvăluguri / mă chinuie cu spaimele-i, barbar“ (V). În sonetul XXX vom găsi o senzualitate sugerată și, ceea ce este rar la Radu Cărneci, o înclinare spre ambiguu, spre rafinat, spre pervers : „Cîntarea mult ascunsă acum se dezrobea, / iar trupul nostru — unul — era o desfătare / se arcuia sub stele păgine mîndra stea / și dedesubt oceanul cu valuri lungi se sare. // Eram o legănare în jos, în sus, mereu — / și-n neîmînța noastră domnea și cer ateu...“ Elanul vitalist pe care i-l cunoșteam poetului din volumele anterioare s-a consolidat aici impresia de prezență unică și debordantă a eului. Un egotism furtunos bîntuie de la un capăt la altul versurilor, meritul principal al poetului este acela de a nu cădea în idolatrie ridicolă, în poză. Ne spune el cu orgoliu : „Sînt arbore și vînt și-nseninare / și ploaie și lumină ondulînd / și drum cu virful peste depărtare / și mai ales sunt gînd, / mereu sunt gînd. // Și cer adînc și-adîncî înălțare și-n fiecare stea sunt ochi vîzînd / și-n singe o imensă-nvolburare / de mări ce mă inundă rînd pe rînd. // În toate sunt : nu poți fugi de mine, durerea mea, la care mă adun / înalt de domn cu nesfîrșirea-n sine. // Deci înflorește spre semințe bune / cînd te-nconjur c-un univers nebun : / balansul meu de blond și de minune...“ (XV).

Cîncizeci și unul de sonete de dragoste alcătuiesc ultimul volum al lui Radu Cărneci și, într-un fel, cu aceasta am spus aproape tot despre ambiția și rigoarea gestului. Dacă trecem cu vederea reprezentările diversificate ale iubirii, variatele nuanțe de interpretare gravate pe cele paisprezece versuri ale fiecărui sonet, rămîne unică și marcantă o întreagă dialectică a pasiunii. Aceasta se justifică prin existența unei cauzalități intime, a unor procese minuțios elaborate, prin sensul progresiv cu care sînt explorate sentimentele — toate restrîngîndu-se în final într-o imagine sintetică, definitivă și definitorie.

Tonul cu care sînt rostite cuvintele este ridicat, șoaptei îi sînt preferate vorbele răspicat articulate, rotunde. Cam peste tot poetul invocă : „Tu fă-mi-te părtaș pe acest nobil rug, / aprinde-te de mine și fă-mi albastră pară ; / de-ai să citești în stele : al nostru-i naltul crug — / Și zborul ne cuprinde, căci bate-n tîmple sara.// Deci, vino ! taina-i mare : de cer și de pămînt — / de-același foc să ardem, cuvînt de la cuvînt“ (II). Mărturisirile dau la iveală printre false ascunzișuri o pornire virilă, apropiată de explozia naturii primăvara, ceea ce înlătură din capul locului

Volumul este dedicat „celei mai frumoase frumoase“ și nu aș vrea să văd îndărătul acestor cuvinte pe cineva anume. Formularea însăși visează o entitate (termenii sînt voit abstracți) și nu o identitate. Apoi, versurile în sine, unul după altul urmăresc să definească imaginea unui etern feminin, a unei chintesențe, orice legătură posibilă cu o ființă „în carne și oase“ este de fapt (poate nu în intenții, dar sigur în rezultat) anulată. Mai simplu spus, poetul cîntă Femeia și nu o femeie anume. Evident, îi creează un contur, un contur de raze însă. Ea apare ca o sfință cu obrazul șters, cu haloul eternității orbitor. Citez la întîmplare : „Esențe de lumină surîsul tău, / enigmă scumpă-n scumpele odoare : / o ceață dulce peste tot ce moare / și aurie peste adîncul hău / / De unde vii, ce astru-sfinx te doare, / și care zee arde-n chipul tău / eternizînd ? De ce sublimul rău / te-nvăpăie cu aspra lui dogoare ?“ (XVI). Cîntărețul se află într-o permanentă stare de extaz, el nu iubește numai ci și idolatrizează, se închină ca în fața unui altar : „O, Doamna mea, genunchiul-dor se-nclină : / rămiu statuie-îm-n mereu, rămiu...“ (V). În sonetul XXIX, într-un studiat context metaforic, este schițat portretul iubitei. Doamna coboară din ceruri pe pămîntul ispitei (XXXII), apare undeva pe o culme, la capătul unui drum plin de adorații (XXXVIII) și ia chipul lui Esther, al lui Bérénice, al Daliei, al Demetrei sau al Penelopei. Relația bărbat-femeie este văzută din unghiul desăvîrșirii. Apare clară tendința de a merge spre esența cuplului. „De cînd mă știu de slavă îmi este arhetipul, / de cînd exiști în tine-i un zbor de curcubeu, și între noi nu noaptea se despletește greu, / ci aurora joacă pe holta frunții, nîmbul“ (XIX).

Universul eroticii lui Radu Cărneci este păgîn. Iubirea este procesiune, ritual, spectacol cu decor, cu pompă, cu alese culori, cu lumină zeiască, cu murmur de psalmi și miros de smîrnă : „Iubito, să pătrundem în vasta catedrală / ca sub înaltul toamnei, blind luminat de zei, / să-ngenunchiem la tronul iubirii cu sfială / și să uităm de oameni : de buni și de mișei. / / Altarul vechi, de piatră, cu lacrimi nu se spală, / ci se aureolează cu sfintele idei / ce nu pătrund în carne, c-o dulce-ncet sfîrșeală, / prin porțile de suflut cu aurite chei“ (XXXIV).

Pe măsură ce înaintăm în lectura volumului, chipul adorat se depărtează de pămînt și, printr-un metodic efort de sanctificare, ajunge să se confunde cu un fel de esență primordială. La capătul drumului, poetul exclamă : „fii cerul meu, frumoaso, iar eu al tău văzduh“ (același sonet XXXIV). Cuplul aspiră la un tînut fabulos, la un Eden al dragostei, aspiră la confundarea cu ordinea supremă. Drumul în sus nu este liniar ; asistăm de-a lungul acestei procesiuni spectaculoase la o permanentă pendulare între înalt și abis.

Al doilea tărîm (a doua parte) a grădinii în formă de vis se află foarte aproape de împărăția lui Lethe. Un ușor parfum de moarte amenință, dar și „dă foc“ dragostei. Apar acorduri nostalgice, necunoscute, ca de română : „Lumină dulce și uitată, / din anii deși cu flori subțiri, / lumină slab încercănată / în ochii palizilor miri, / / lumină trupul tău de fată, / lumină-n tîmple și-n priviri / și licărind tîrziu, oftată, lumină plină de-amintiri, / / cui luminezi prelung, făclie, / sau poate stinsă ești de dor, / ori poate dormi lîngă vecie / în steaua depărtărilor ? / / Lumină dulce și uitată, tu, taina mea încercănată...“ (XLIV). Teama de zodie (zodia este destinul, moartea) se cuibărește printre cuvinte, le temperează cadențele. Teama de locul gol ce-ar putea rămîne după trecerea poetului face confesiunea gravă. Dorința de supraviețuire prin cîntec devine aproape explicită : „După apusul, soarelui, soarește / străină de fapte, de vorbe străină, / în grădina Ghetsemani, și unește / cerul tău cu răvășita-mi tină. / / Cînd muntele cu măsline amugește / în ploaia tăcută și fină, / simt singele-mi cum ruginește / și-un întuneric plînge pe retin“. / / Apoi douăsprezece iubiri / îmi vor gusta din bucate, / vor bea din vinu-mi umbră și subțiri / pe rînd, de ochii-mi răsturnate. / / Și-ntr-un sărut cea mai frumoasă mă va vinde — / tu strînge-mă cuvinte din cuvinte...“ (XLV). Trădarea erosului este aparentă, important rămîne totuși faptul că acest sonet deschide o perspectivă oarecum inedită în ceea ce privește obiectul adorației : el este poezia.

Imaginea finală de supraviețuire în doi, însă și prin dragoste, apare ca aceea a unui happy-end în împărăția armoniilor eterne : „Acolo, preafrumoaso, veșmintul vom da jos / și rămînd de-a pururi cu chip armonios / vom trece de arhangheli prin poarta lung visată, / / vei fi de puritate și de-ncîntări izvor, / iar eu văzduh

în preajmă — cercasca mea răsplată — voi fi de veșnicie și viață dătător...“ (11). Călătoria în țara lui Eros ia sfârșit aici. Cele cincizeci și una de trepte ale ascensiunii au o ordine a lor, bine stabilită, fiecare aduce ceva nou față de precedentă, fiind, în același timp, și o porțiță de acces spre următoarea. Radu Cârnci urmărește, într-un fel, o demonstrație, își alege un punct de plecare și unul de sosire, fiecare sonet include o etapă, o prezență necesară. În acest caz, volumul este mai mult un studiu și mai puțin o meditație, este mai mult un act de cunoaștere (de epuizare a datelor problemei) și mai puțin o confesiune. Întregul și partea coabitează în chip armonios, se subînțeleg reciproc. De aici, decurge acea dialectică a iubirii de care pomeneam mai sus.

Solar, eruptiv, deci incandescent și dinamic, poetul trăiește cu sufletul la gură, savurează amețit spectacolul vieții, se cufundă extaziat în ea, îi răspunde prin izbucniri patetice. Cu câțiva ani în urmă, volumul de debut al lui Radu Cârnci se deschidea cu un *Imn soarelui* ce avea să desemneze apartenența poetului la un tip temperamental prin excelență vitalist. Poetul, sedus de miracolul vieții, nu conținește să admire și să glorifice tot ceea ce este legat de materia în mișcare, astfel că Helios „cel de viață dătător“ va primi suprema jertfă — creația. Există două motive principale în jurul cărora este ținută întreaga urzeală poetică: lumina și vegetația. Ele năpădesc totul, cuvintele se hrănesc din ele, se umflă de ele. Trei din cele cinci volume de până acum ale lui Radu Cârnci lasă să se întrevadă, direct din titlu, o anume obsesie a vegetalului: *Orgă și iarbă*, *Iarba verde*, acasă, *Grădina în formă de vis*. Robust, cu simțurile nealterate, fără complexe în fața existenței, Radu Cârnci se desfată în fața spectacolului naturii, se înfruptă din el cu lăcomie. Este fascinat de legile firii, de tot ceea ce înseamnă germinație, împlinire, ființă, risipă de energie.

Desigur, *Grădina în formă de vis* nu omite aceste aspecte. Decorul (apare și grija pentru decor, pentru convenție, deci) aduce a pastorală, a idilă exuberantă. Personajul se confundă cu peisajul, aproape că trec unul în altul, tăriile sevei sînt pătrunse de clocotul singelui: „Aștept cu trupul înflorit / sub cerul miezului de stele, / cu minile-nfrunzind rebele, / cu degetele-n infinit. / / La timple flori rotind inele, / pe umăr visc de dor mocnit, / cu gleznele-n înmugurit / cu mijlocul în iederi grele. / / Demetra, vino, tu, acum, / din ierburi, dinspre mări egee, / întruchi-pează-te din fum, / e timpul nostru blîndă zee, / / să binecuvîntăm un drum, / și dăm bărbatului femeie!“ (X).

Natura nu este obiect de contemplație, ea se reduce, de fapt, la niște prototipuri — pămînt, rădăcini, ierburi, copaci — și nu la niște secvențe vizuale, contaminate de prezența autorului. Natura nu atrage prin sălbătăcie, prin pitoresc sau sublim, prin nostalgia rememorărilor sentimentale, ea se impune pur și simplu ca purtătoare a esențelor vitale și, aproape exclusiv, prin acest din urmă aspect interesează. Față de natură, poetul nu apare în postură romantică, avem de a face, mai degrabă, cu adulația pastorală ușor galantă, oricum sinceră.

Pătimaș, poetul este fără îndoială, dar patimele sale sînt inocente. Patimă, aici, nu înseamnă cufundare în morbid, în perversitate, nu înseamnă izbucniri de simțuri pornite din străfunduri obscure. Nu există nimic subteran în manifestări sau în mărturisiri, totul se petrece pe pămînt, deci la nivelul perfecției vizibilității și a îndubitabilului. O mărturisire de tipul celei din sonetul XXI atestă pregnant, cred, o aparentă corupție, o falsă dereglare a simțurilor; totul este de fapt gravat pe un solid fundament de sensibilitate sănătoasă: „Dintr-un dezmaț al cîntecului ies / de patimi palid, clătindu-mi firea, / mîrească caldă-n jurul meu, iubirea, / mă-nvăluie cu blondul său eres. / / De dor mie-carnea dulce, n ton ales: / ca flautele, oasele-mi dau știrea / că spaimă ei așteaptă dăruirea / și trupul său cu însetatul șes. / / Învrte-se cu spațiile / cerul / — în aurire înfi-nitul zbor — / sub gestul meu se va topi misterul. / / Nu-are ierbi ne va primi pămîntul / topindu-ne-n-delung, mistuitor... / și, / / pusăre, deasupra noastră, / / tîntul...“.

Spuneam la început că tonul volumului este ridicat. Dînd la o parte crusta echivocă a metatelor, vom găsi propoziții limpezi. Poetul dorește să impună un anume chip al său și nu ne lasă să i-l subînțelegem sau, cel puțin să i-l bănuim. Tehnica disimulării îi este străină, ambiguitatea este ocolită sistematic; probabil, în virtutea aceleiași necesități de a pune totul în lumină, de a plasa totul în

spațiul firescului și al certitudinii. Ca atare, poezia lui Radu Cârnci pare a nu-și dori subînțelesuri, avem, prin excelență, o creație de text și nu una de subtext. De aici pînă la o anumită înclinație spre programatic e doar un singur pas pe care poetul îl face. Îl face, dar nu alunecă spre dogma sterilă; reușește să păstreze pînă la capăt firescul și grația atitudinii. Programatismul unei astfel de poezii constă în ultimă instanță în fixarea ei într-un perimetru stabil, cu repere clare, inteligibile, nemistificate.

Era normal, necesar, aș spune, ca poetul să-și păstreze intactă plăcerea su-punerii față de forma fixă și pretențioasă a sonetului. Tocmai caracterul progra-matic al poeziei obligă și la acest al doilea act conformist. Din acest unghi, versu-rile lui Radu Cârnci satisfac o secretă slăbăciune pentru virtuoziitate, deși poetul nu pare interesat în primul rînd de așa ceva. Gălesc interesant faptul că dorința de a fi virtuos nu cunoaște nici ea excese, îi sînt străine degradările, ea se păs-trează pe un teren solid, cu totul ostil acrobațiilor formale. În dorința de a fi virtuos, Radu Cârnci optează pentru maxima vigoare, înzestrat fiind cu acest bun-simț, cu acea intuiție ce face posibilă o apropiere neforțată între temperamen-tul creator și o anume modalitate de expresie.

Un fapt minor, dar care dă culoare volumului este apariția insistență a unor motive mitologice (personaje și nume, frînturi de nume, locuri), ceea ce vine, îm-preună cu alte aspecte mai importante, să certifice definitiv o atmosferă și, îm-plicit, semnul unei apartenențe estetice. Mai clar: erosul echilibrat și investigat metodic, caracterul eruptiv al temperamentului, aderarea la ordinea lucrurilor, fascinația naturii în postura sa de expresie supremă a vieții, înclinația spre pro-gramatic, necesitatea și asumarea riscurilor unor rigori formale, recuzita livrescă și mitologică, toate, și vor mai fi fiind încă și altele, fac din *Grădina în formă de vis* expresia unei vocații de natură clasicistă. Vom elimina din acest termen accepția de desuet pe care o implică adesea.

Căutînd un sistem de referință (exterior cumva esenței și convențional în același timp, aș spune că senzualitatea aburită, parfumul bucolic, spiritul ușor galant ce se adaugă adesea ca nuanțe certifică impresia voluptuoasă de spectacol în genul cuplurilor lui Boucher sau al „baigneuseselor” lui Fragonard.

Măcar din acest punct de vedere prezența lui Radu Cârnci în contextul liricii actuale șochează.

Stoica Petre

O casetă cu șerpi

Se spune că Zeus i-a poruncit lui Hefaistos să creeze prima femeie.

I s-a dat numele de Pandora. Zeița Atena a înzestrat-o cu însușiri dintre cele mai alese. Zeus i-a dat o cutie și a încredințat-o primului bărbat — lui Epimeteu. Cutia a fost deschisă și din ea au ieșit și s-au răspîndit în lume toate relele.

În mare măsură, versurile din ultimul volum (mi se pare al optulea) al lui Petre Stoica — *O casetă cu șerpi* (Cartea Românească, 1970) — deplîng ceea ce, în chip fatal, omul n-a putut ține ascuns: inteligența destinată propriei sale distrugerii. „După Hiroșima nu mai există legende — ni se spune — pămîntul așteaptă alte și alte morminte adînci”.

Volumul exprimă printr-o avalanșă de viziuni sinteza unei neliniști existențiale. Apare foarte adesea imaginea unui apocalips contemporan din care nu există putință de evadare. Citez din *Urmați de prapuri dragi*: „...din cînd în cînd din orbitele craniilor | țișnesc trasoare de aur

iluminînd cîmîtirul atomic / și scheletele vin către noi copitele lor de argint / sînt oglinzi fulgerate în praful ce lent / astupă gura destinului liniște / norii descarcă faetoane blindate liniște / urmași de prapuri largi toboșarii / anunță erele noi". Imaginea potopului atomic revine (asociația cu Surisul Hiroșimei este inevitabilă) se instalează definitiv în conștiința poetică și mișcă resorturile neliniștii și ale indignării: „Peste oraș izbucnesc arhanghelii veacului și aduc / | simfonia dezastrului deodată umbrele curg pe asfalt / și clădirile plutesc remorcate de braște festoase fiți liniștiți un aerostat din anul 1788 aruncă mereu / mesaje de pace amestecate cu grenade atomice" (Împlinind astfel viziunea).

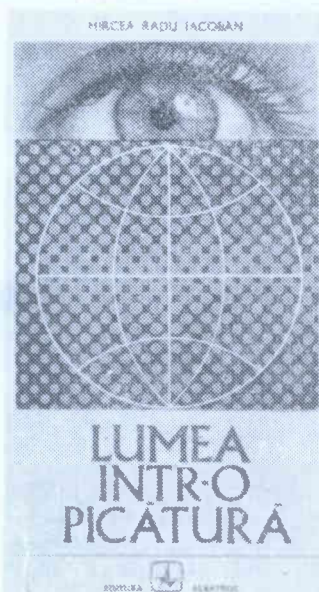
Nimănui nu scapă ironia adesea macabră care se suprapune peste astfel de viziuni. Ea așează mereu, în spatele unor secvențe dramatice inconștiența pașnică a ignoranței: „...e mai bine să jucăm o partidă de pocher poate cîștigăm / o multime de zile..." (Mai bine să vă spun o poveste).

Viziunilor tragice, distructive, Petre Stoica le opune lumina ireală a unui ev pierdut. Un soi de paseism funciar tocește asperitățile prezentului: „...visăm avem nostalgia gramofonului cu pîlnie de pe vremea cînd doamnele volănașe domnișoarele polka / se îmbăiau în costume metafizice / poftim o bomboană cu mentă / să uiți trecutul să accepți staniolul autentic poftim / o barcă să plece fără busolă să pleci fără nimb / s-a aflat cu precizie că ultima iluzie s-a dizolvat" (Și nu uita și nu uita). Paradisul pierdut înseamnă cel mai adesea copilăria. Pe acest fundal este plasată antiteza candoare-violență (antiteză care, în cazul lui Petre Stoica, trece și în expresia poetică în sine): „Cine mai intră în pădurea copilăriei Albă ca zăpada a fost gîtită de pitici / piticii au crescut uriași s-au decretat mareașali / și luptînd împotriva ei au murit glorioși / cine mai aprinde felinarele florilor și cine / îngrijește animalele bolnave de iradiație / căprioarele se prăbușesc lingă lupi iar lupii / ingenunchiază lingă iepuri numai porcii mistreți / mai aleargă apărîndu-și demnitatea cu colții" (Cine).

Mai ales acest din urmă volum îmi întărește ideea că Petre Stoica are un temperament protestatar. Oroarea față de tot ce înseamnă degradare trece cel mai adesea de la manifest la agresiv. Poetul încearcă să submineze fatala ordine a lucrurilor, ca atare versul său va fi nervos, acaparator. O neliniște crispată se prelungește în expresie. Propozițiile sînt scurte (în sintaxă sînt evitate raporturile de subordonare), precipitate, secvența ia locul imaginii ample, urmînd o dinamică interioară neobosită, dictată de o stare permanentă de tensiune, de revoltă. Textele par gravate pe metal, contururile sînt ferme, obiectele se succed în avalanșe. Autorul însuși își vede cuvintele drept niște cioburi, niște zdrențe pe care le angajează în combinații nu rareori insolite. Frînturi de imagini se ordonează într-o viziune compactă, perfect unitară — cea a poemului. E folosită aici tehnica mozaicului, tehnică împinsă spre virtuozitate, încît jocul metaforelor este abil, neașteptat de fiecare dată. Poetul renunță la corsetul punctuației pentru a amplifica senzația de mișcare perpetuă, fără opreliști și nu rareori, strînge în cîteva versuri un farmec subtil și persistent: „Stau la o masă așternută cu așchii de coniac / printre picioarele noastre aleargă animale teribile / dar numai în zori ucidem tigrul acum / pîndim armonia cuvîntului și a ceea ce / e mentă smochină ori smîrnă și iată / că pămîntul ne slăvește pe toți / de ce să ne mîncînce vulturul acela / o și e vară și toamnă și iarnă și încă / aflăm în acest carusel dar nu vă speriați / toate drumurile duc mîine la răscruce / mare ne spală moartea adunată pe față / și desigur vom fi / treflă pe treflă" (Treflă pe treflă).

Petre Stoica este un romantic lucid, nervos și sentimental, prin aceasta modern. Există la el o ușoară extravaganță ce nu este frivolitatea ci, mai degrabă, un spirit de frondă organic.

Mircea Radu Iacoban Lumea într-o picătură

ființele de această factură, cât să pledeze firese în favoarea lor. De altfel, Mircea Radu Iacoban a debutat, plin de făgăduințe, încă din anii studenției, în paginile ziarului „Zori noi” din Suceava, iar ulterior în cele ale revistelor „Iașul literar” și „Luceafărul” cu proze confesive, de notație lirică, aproximativ înrudite cu cele de azi. Acum, prozatorul de certă dotație, care este același Mircea Radu Iacoban, s-a prezentat recent în librării, în cinstea semicentenarului partidului, cu o alegere de reportaje *Lumea într-o picătură*, tipărită de editura „Albatros”. E de notat că volumele *Etsudianția*, *Nedumerit în Atlantida*, *O mască în plus* și *Cu microfonul în bășinț*, autorul se află la a cincea sa carte. Toate acestea marchează, împreună, ca și cum ar fi, cele două savuroase piese de teatru, *Tango la Nisa* — pentru care s-a câștigat premiul Asociației scriitorilor din Iași pe 1970, — și *Fără casca de război* (și tutun) reprezentate cu succes pe scene ale mai multor teatre, tot ca semnificative însemnate trepte evolutive ale creației sale literare. În plus, fiindcă autorul este, ca și Eugen Barbu, Fănuș Neagu, T. Mazilu și C. Chiariță, un pasionat al scrisului, noua apariție editorială ne lasă să sperăm că, pornind mai departe de la acumulările de experiențe deja câștigate, scriitorul va dobândi performanțe artistice și mai deosebite. Până atunci, peregrin modern, neobosit și mereu curioasă, o neistovită și salutară curiozitate intelectuală,

Este, se pare, destul de dificil și, în tot cazul, ar fi cât se poate de pretențios și hazardat lucru să încercăm a prevedea viitorul reportajului literar, atâta timp cât, nu puțin compromisă într-o vreme, această specie artistică nici nu se bucură de prea mare solitudine editorială. Ca să nu mai vorbim că este, cu puține excepții, ocolită adesea chiar de condeie publicistice din cele mai inspirate și mai capabile să-i confere strălucire în continuare după ce, de pildă, Geo Bogza i-a dăruit, cel dintâi la noi, dreptul la existență și la stimă. E posibil apoi ca infiltrația progresivă, în multe creații epice actuale, a concepțiilor psihanalitice să impună în mișcarea ideilor și în sensibilitatea umană contemporană preponderența altor structuri artistice mai apreciate de public. Din acest punct de vedere, existau suficiente temeri ca o carte ca *Lumea într-o picătură* să fie, dacă nu chiar refuzată de cititor, măcar evitată sau privită cu neîncredere. Autorul volumului și-a asumat, oricum, o sarcină grea și înfruntă merit e că, în ciuda oricăror prejudecăți și impedimente obiective ținând de procesul intim și complex al acestor fel de creații, a cutezat, nu atât să încerce să reabiliteze produc-

M. R. Iacoban revine, cu achiziții din cele mai noi și mai cizelate, la unele, cum spuneam, din mai vechile sale preocupări și predispoziții de ordin reporteresc care i-au deschis calea spre travaliul literar. De astă dată, până să exersată ne înfățișează vibrant, cu înzestrare diversă și robustă și cu o impresionantă mobilitate asociativă, diferite imagini citadine care, prin ineditul lor, i-au sollicitat retina. Sînt surprinse, cei-drept, mai *à la minute*, dar emoțional și, nu de puține ori, cu amar umor, aspecte generice și întrucîtva cinematografice din atmosfera specifică și privilegiata complexă a unora din numeroasele orașe europene sau asiatice pe care scriitorul a avut prilejul să le viziteze în anii mai din urmă. Acestea, situate „între meridianele 1—40” și oferind, de altfel, sursa documentar-inspiratoare a primei jumătăți a volumului, sînt Nesabar, Istanbul, Moscova, Zürich, Milano, Cracovia, Stockholm, Paris etc., fiecare comunicînd cititorului simțăminte și gânduri de-ale scriitorului captivat sau nu de peisajul citadin, de multe ori contradictoriu, în care pătrunde. Este o lume plină de contraste sociale, un microcosmos pe care M. R. Iacoban îl explorează și îl comentează, deși fugar, totuși cu destulă obiectivitate și chiar cu putere de convingere, în pofida faptului că mai fiece piesă alcătuitoare a volumului nu depășește 3—4 pagini aducînd mai degrabă, nu o dată, cu arta poemelor în proză. E adevărat, cunoscute, parte din ele, din ziarele sau revistele unde au apărut prima dată, aceste scurte, dar oricum, cursive și instructive reportaje, sau însemnări de drum, cele mai multe din ele nu lipsite de inedit și, mai ales, de o apreciabilă forță evocatoare puteau cîștiga un spor de vioiciune poetică și de calitate dacă erau mai atent revăzute. Din acest punct de vedere, în chip vădit, și, firește explicabil, în cel de al doilea compartiment al cărții, intitulat *Paralela 45*, M. R. Iacoban e incomparabil mai în largul lui, mai la el acasă. De data asta el impresionează atît prin noutatea și semnificațiile substanțiale ale materialului faptic observat, cît și prin stilul și logica imaginilor la care recurge. E de regretat, bineînțeles, că și aici sînt totuși incluse grăbit și cîteva însăilări pe undeva mai palid realizate, sprijinite în deosebi pe baza unor mai des uzitate clișee în care albul contrastează ostentativ cu negrul. Acestea necesitau, desigur, un efort creator mai intens, așa fiind cazul unor fragmente din producții cum sînt *Conspecte ieșene*, *Doar roțile carului mare*, *Unde nu oprea rapidul* ș.a. În ansamblul ei însă această a doua jumătate a lucrării pledează susținut, cu argumente din cele vrednice de reținut și concludente pentru personalitatea artistică, pentru temperamentul, pentru vioiciunea și calitatea intelectuală a reporterului nostru. Se detașează astfel, prin însușirile lor, o serie de planșe mai virtuos elaborate și consacrate Tării de Sus. În toate acestea, cu o capacitate aproape ascetică de a se dedica filigranării lucrărilor sale, autorul se pricepe să selecteze rapid oameni și locuri, luîndu-le cu remarcabilă precizie temperatura morală, explorîndu-le ingenios umanitatea și încadrînd existența și destinația lor istorică în coordonatele procesului edificărilor noastre socialiste.

Din această categorie fac parte reportajele *Glîgorcea*, *Cota zero*, *Altitudine cu minus*, *Unde ești, copilărie*, *Coboară plutele*, *Pastel de mai*, *Rememorări la Putna* etc. Ele se impun ca elocvente și reprezentative pentru volubilitatea ideilor și, în special, pentru proiecția lor artistică pe ecranul sensibilității noastre, cîștigînd, în ansamblu, posibilitatea de a-i conferi cărții daruri ce-i deschid drum spre inima cititorilor. Și aceasta fiindcă ceea ce ne determină să trecem, în mod clement, cu vederea mai toate cele cîteva neajunsuri și neîmpliniri artistice ca cele la care în treacăt ne-am referit, sînt, cel dintîi, virtuțile de ordin reporteresc ale autorului, ele disculpîndu-l, în cele din urmă, pentru cele cu care, dintr-un motiv sau altul, arta prozatorului Mircea Radu Iacoban ne-a rămas, e adevărat datoare, dar nu insolubilă.

AURA PANĂ

Ioanid

Romanescu

Poeme

mortificări: domină *piatra, nisipurile, spinii, arbori de sticlă, scrum, cer leșios, soarele cu coroană mortuară, schelet solar* etc., chiar și în poezia erotică, de altfel, agitată de un erotism furibund, de un fel de beție disperată a cărnii caduce, ca în grupajul de poezii intitulat *Dans sub sită*; de pildă: „*Să ne plimbăm iubita mea de ocazie, / acum după ploaie pe câmpul desfundat, / pământul scoate aburi ca o spălătorie / orașul rage-taur înjunghiat*”.

Obsesia morții prefăce maladiv durată existenței într-o așteptare fără reazim, fără sens, quasidemențială a deznodământului final. Se naște astfel un fel de poezie a golului, a strivirii deliberate a speranței, a vieții, a omenescului, înlocuite cu martiraje și coșmaruri programatice, din care nu trebuie să lipsească hohotul, sfidarea sardonică, demoniacă: „*Bate luna cu brațul înghețat / un singe galben urlător — / așteptare se umple de ură se varsă / într-un fără de formă gol / crapă risul mai departe / aleluia aleluia corul legilor mărunte / și împiedicat în ginduri / spinii ți se-nfig în frunte [...] aleluia aleluia corul legilor răsună / crapă risul mai departe într-o ordine mai trează / vei ajunge fruntea-n care / nu mai spinii luminează*”.

Ioanid Romanescu cultivă o expresie poetică ce amintește de naivitățile strident aberante ale avangardismului nostru, a cărui poziție de frondă își avea însă legitimările sale în epocă. Aici e un fel de răscolire a subumanului în imagini de genul: „*Cintă fata în casă a lumii cintă plângind / ți curge muzică din botul umflat pe șolduri / pe mâini / cintă mica snoabă pînă i se golesc oasele / pînă adoarme cu ochiul pe fundul roz al pământului [...] cintă fata în casă a lumii an-nima Salmacis / crește un Hermes sclerizat și cu bube pe cap...*” Dincolo de drama

Oarecare conștiință a tragicului se resimte în versurile lui Ioanid Romanescu, un poet urmărit de ideea morții pe care o consumă într-un amestec de bravadă, de automaltratare și reminiscențe livrești. Rezultă de aici o strangulare a lirismului, o îmbolnăvire a viziunii și o cultivare ostentativă a dizgrațiosului, menit parcă să șocheze cu orice preț.

Ipostaza fundamentală din perspectiva cărcia autorul concepe existența și o transfigurează poetic este aceea a cadavrului viu, din poezia Victoria: „*Cînd nimic nu mai ai de pierdut / cînd nu ai de cine pe cine să aperi / și singur rămii pe cîmpul de luptă / și scuipi fără gînduri pe scut / și se coboară cerul într-atît / că luna-și cată morții cu mii de felinare / și tu nu pleci de-acolo nicăieri — / respiră pînă se — oprește vîntul / și corbii te mănîncă din picioare*” sau din *Cîntec de leagăn pentru cel născut mort*.

Un amestec de sterilă suferință, orgoliu și morbiditate circulă în poemele lui Ioanid Romanescu, ca un vînt care usucă și pustiește. Peisajul preferat de autor va fi, în consecință, lipsit de pulsul vitalității, o proiecție universală a propriei

pe care ar intenționa să o sugereze, asemenea reprezentări nu reușesc să frezească decât repulsia.

Poeemele acestui volum ni-l dezvăluie pe autor capabil — însă — și de ardori de o reală intensitate și puritate poetică, în care fluxul liric respiră în voie, în simboluri din care îndrăzneala fanteziei nu lipsește, dar nu stînjenește pînă la desființare vibrația umană, fără de care poezia și arta, în genere, încetează să mai existe. Așa sînt, spre exemplu, primele trei poeme, compunînd un gen de profesiune de credință, de indefinibil autoportret — expresie a neliniștii, a îndoielii și a suferinței: „Cronos ducea de mînă fiul vîzului / pe cel frumos ca o aluzie la Kama / în loc de ochi acesta-mi puse lotus / și mă lasă astfel cu smerenia / într-o acută îndoială / de așteptare să mi se albească fruntea / ci asal-tarea mea fiind la toate / apusul fără încetare / se rupse nimbul — și în jur / această noapte și această mare” sau poeziile *O, traversare murind*, *Aqua lux*, *Mamă*, după cum ar putea fi citate crîmpeie și din alte poeme.

Insistînd pe făgașul poeziei care-și tipă originalitatea, Ioanid Romanescu riscă să se extenuze poetic foarte curînd. Ceea ce spunea G. Călinescu, în 1933, despre *Lirism și originalitate* rămîne totuși actual: „Poezia este în primul rînd lirism. Originalitatea constă în gradul de sterilizare a sentimentului prin tehnică. Dacă însă vibrația lirică este absentă, orice sforțare formală este inutilă, stilul fiind o tencuială pe pereți de sticlă”.

Și va rămîne, cred, de-apururi actual.

Vasile Constantinescu

La tărîmul clipei

Autorul acestui debut are sensibilitate și simț poetic, calități meritorii pentru un anume gen de producție, „așezate”, cursive, suav-sentimentale, de felul acestei romanțe, definitorii, cred, pentru structura temperamentală a poetului: „Știi tu ce-s florile de vis, / Acele flori mai minunate / Decît o floare de cais / Și floarea de cireș, curate / Ca roua pură ce aprinde / Al stelelor miracol viu, / Acele flori de vis mai sfînte / Ca viul lacrimiei, fierbinte — / Eu doar în ochii tăi le știu” (*Flori de vis — Pentru Mady*).

Astfel de versuri cu un anumit parfum desuet și nu lipsite de o oarecare grație și gingășie, îi dau autorului, probabil, sentimentul banalității (fără a greși complet), fapt pentru care se va strădui să-și „modernizeze mijloacele, recurgînd la o recuzită poetică străină de propria vocație și care, firește, eșuează în piese complet neconvingătoare.

Este evidentă contrafacerea în versurile care emană dintr-o tendință de acest gen, cum sînt cele din *Pasăre albă*, unde schițarea gestului spre ideal, spre puritate este sugrumată într-o compunere artificioasă, în care contorsionarea deliberată a expresiei nu poate trece drept viziune,

ori fantezie fulgurantă: „Înalte zările toate se rotesc pe rugul privirii / Timpul însemnat în ființa de zbor a pământului — / Sublim uman, dumnezeiesc, sferic adunat lângă buze, / Aur stelar de izvor incendiind orga cuvîntului”.

Vasile Constantinescu insistă în a-și falsifica propria natură poetică, aventurîndu-se într-un fel de elucubrații abstracționiste, vehiculînd simboluri care nu sînt decît vizibile reminiscențe livrești, fără nici o aderență la fond, total istorvite de forță de sugestie. Un exemplu: „În păsări se trezește văzduhul de clopote / Și cerul și-i propria sa întrebare / Neînchegat inel de trecere a clipei în minus ecou / al egalității cu plus nadirul pămîntenirii — /.../ O, ce nepătruns de nervură ești tu aripă a păsării / nepăsare / Și-n care semn de hotar flacăra a rădăcinii ești? Săgeata firii se omeneste (?!) rănită în ochi nevăzut / de nadir.... etc. etc. (Sălbatic, sîngele alb al cuvîntului).

Pentru un spirit echilibrat și neproblematic cum pare a fi autorul volumului, sentimentul alienării cu care cochetează, rămîne un simplu pretext, o simplă tentativă de experiență poetică, așa cum e, de pildă, poezia *Lied*, o suită grandilocventă de mirări și întrebări: „De ce nu-mi amintesc / De tot ce-n mine-a fost curat și zace? / Imprăștiat în așchii gîndul tace / Și-acum, căzînd, în așchii mă lovesc; / Și ce fior imens și straniu-n piept, / Dar cum, din care parte să m-aștept / Pe mine insumi? O, mi-s pașii grei / Și nici măcar parcă nu sînt în ei”.

Poezia de factură tradițională pe care o cultivă V. Constantinescu (*Drumul străbunilor, Pămînt cu limpezi riuri ale noastre, Din dacic murmur, Ființă de lumină a țării, Din marmoră, aer luminii*) pendulează între naivitate de manual („Plai carpatin-azur și puritate / Ce-n veci mistuitor în noi să sameni / Sfînta sămînță a luminii, plai — cetate / Al dorului de oameni pentru oameni”), dramatizare duioasă pe tema străbunilor, striviți în versuri plate („...Aud cum bunicul tăia în vreme brazdă de foc) și prozaism controsionat pînă la confuzionism: „Căci înfinitului jertfă-lumină / Sapă cu sfînte aripi albastre / Templu sferic de gînd și de / Timplă a gîndului...”

E necesară pentru autor mai multă consecvență cu sine însuși — fiindcă trădîndu-se pe sine — trădează poezia.

Vitalismul estetic

Constantin Ciopraga

SIMION BĂRBULESCU

În critica și istoria literară, Const. Ciopraga* se înscrie în succesiunea lui Ibrăileanu și a continuatorilor acestuia — Mihai Ralea și Tudor Vianu. De la primul, pe care-l admiră pentru „judecățile sale de rară finețe”, preia teoria specificului național pe care o dezvoltă și o îmbogățește, precum și ideea de critică completă în sensul unei analize care să țină seama în circumscrierea specificului și a originalității unei opere nu numai de factorul estetic, dar și de alți factori cum sînt cel istoric, ideologic și social... De la Mihai Ralea reține ideea că opera de artă cuprinde nenumărate sensuri și semnificații, posibilități de asociații și sugestii — pe care, de multe ori, nu le-a avut în vedere nici autorul — fapt pentru care, după cum se exprimă Ciopraga însuși „fiecare lectură adaogă ceva interpretării anterioare”**. La rîndul său, Tudor Vianu îl fascinează prin unitatea de caracter, prin echilibrul temperamental, prin frumusețea reflecției, dar și prin ținuta sobră și lirismul stăpînit: „Ansamblul — notează Ciopraga — respiră limpezime, simetrie, calm”***.

Dintre criticii români îi mai sînt apropiați: H. Sanielevici și Perpessicius; primul — pentru că a știut să toarne în forme noi puncte de vedere consacrate; al doilea — pentru inteligența sa critică deschisă spre înnoiri, pentru erudiția, gustul și umanitarismul său delicat*. Nu este refractar nici sugestiilor critice din direcția opusă — respectiv de la Eugen Lovinescu („critic echilibrat”) sau G. Călinescu, fiind conștient că după aceștia „critica nu se mai poate face ca acum o sută de ani”**.

Dintre contribuțiile străine îl atrage în deosebi estetica lui J. M. Guyau; prezintă însă afinități și cu cercetările mai noi, cu modul de interpretare al unor André Berge, Pierre de Boisdeffre, Kléber Haedens sau Albères — ale căror principale lucrări îi sînt bine cunoscute.

* Numele lui Const. Ciopraga devine cunoscut din deceniul al șaselea. Studiile sale apar, în acest timp, prin reviste ca: *Iașul nou*, apoi *Iașul literar*, *Viața românească*, *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza”*, *Steaua* ș.a. cărora li se adaogă în deceniul al șaptelea: *Cronica* (al cărei prim director a fost), *Ateneu*, *Tomis*, *Revista de istorie și teorie literară*, *Scinteia*, *Flacăra Iașului* ș.a. — vizînd cu precădere probleme de istorie literară și — mai rar — probleme ale contemporaneității. Cîteva ediții îngrijite și prefăcute din operele lui Hogaș, Topîrceanu, Otilia Cazimir, Mihai Codreanu, G. Ibrăileanu i-au înlesnit drumul spre cercetarea monografică de amploare. Debutul editorial propriu-zis îl constituie monografia despre *Calistrat Hogaș* (E.S.P.L.A., 1960), urmată de cea închinată lui G. Topîrceanu (E.p. 1, 1966) și de micromonografia: *Mihail Sadoveanu* (Edit. tîneretului, 1966), cărora li se adaogă culegerea selectivă: *Portrete și reflecții literare* (E.p. 1, 1967), precum și contribuțiile la redactarea unor manuale școlare...

** cf. Const. Ciopraga: *Mihail Sadoveanu*, p. 229.

*** cf. Const. Ciopraga: *Portrete și reflecții literare*, p. 249.

* și ** *idem*: p. 273 și 247.

În interpretarea estetică a literaturii, Const. Ciopraga pornește de la ideea *vitalității* — componentă esențială a specificului național — careia îi sînt implicate „forța creatoare și exuberanța, sănătatea morală și consonanța cu izvoarele vieții”. Este vorba de o concepție vitalistă după care creația și receptarea artistică sînt trepte ale completitudinii vitale, țelul suprem al artei și literaturii fiind bucuria deplină a vieții. În această privință, cercetătorul român pornește de la teoriile esteticianului și sociologului francez J. M. Guyau, grefate pe teoria specificului național al lui Ibrăileanu. Pentru Guyau „a trăi o viață plină și puternică este a trăi estetic; a trăi o viață intelectuală și morală este frumosul dus la maximum și tot o dată plăcerea supremă”. Frumosul — pentru acesta — se definește ca „o percepție sau o acțiune care stimulează în noi viața sub aceste trei forme în același timp (sensibilitatea, inteligența și voința) și produce plăcere prin conștiința rapidă a acestor stimulații generale”. Și mai departe: „Nimic nu este izolat în noi și orice plăcere într-adevăr profundă este conștiința surdă a acestei armonii generale, a acestei complete solidarități care face viața; plăcutul este fondul însuși al frumosului” ***.

Meritul lui Const. Ciopraga constă în asimilarea creatoare, în dezvoltarea și aplicarea acestor idei la specificul literaturii române. După cercetătorul român, notele componente ale ideii de vitalitate ar fi: limba, permanența națională, patriotismul și militanțismul, setea de viață și propășire, încrederea în popor, optimismul și caracterul popular — toate, în esență, caractere specifice ale literaturii române.

Ideea de vitalitate — în concepția lui Ciopraga — se află în deplină consonanță atît cu tradiția (înțeleasă ca sursă de idei, centru de iradiație, „ca un ferment declanșînd energii”), cît și cu spiritul modern, (ca fenomen creator), opus modernismului, (fenomen nociv de imitație): „Tradiția și spiritul modern — afirmă Ciopraga — trebuie să formeze un „legatto” interferențele garantînd soliditatea viitoarelor edificii”.

Aplicarea acestor principii în cercetarea literaturii române se face nuanțat, cu spirit de finețe. La Eminescu — după Ciopraga — esențial rămîne interesul pentru unele aspecte vitaliste ca tonalitatea și culoarea, cu toate că poetul n-a fost prin excelență un vitalist: „Centrele de interes eminesciene — ni se spune — sînt lumina, muzica, decorul vegetal, acestea susținînd respirația lirică” **. La rîndul său, Creangă „e un tarasconez de lîngă munții Neamțului, bonom și complice” la care „întîlnim fondul surizător, jovialitatea și hazul” ***. Fiind un vitalist — se spune mai departe — „comunicativul autor de povești își afirmă mereu participarea la acțiune, proverbele constituind un mijloc de a judeca neconținut, de a condamna sau a aproba, introducînd în țesătura epică un influx personal” ****. Despre alt clasic, Ion Slavici, se afirmă că ar reprezenta pe țaran „ca voință”; în poezia lui Coșbuc — după același — întîlnim „vitalismul plin de liniște al oamenilor din popor”; Octavian Goga — la rîndul său — face din jale „un principiu activ, mobilizator la lupta pentru libertate națională și socială”. Un poet ca Dimitrie Anghel „caută sunete, culori și forme mirifice” și, ca scriitor, n-a dat atenție „dramelor sufletești, dragostea de viață nu-l părăsește, chiar dacă printre rînduri pătrunde melancolia” *****.

Cele trei ample monografii sînt axate pe aceeași idee, pe care întreaga argumentație are scopul de a o susține, luminînd-o din toate părțile. Se pare — de altfel — că nu întîmplător autorul s-a îndreptat spre cercetarea monografică a acestor scriitori, ci pentru faptul că opera lor se preta unei interpretări vitaliste. În acest sens, Calistrat Hogaș este exemplar pentru ilustrarea conceptului de „literatură sănătoasă”: „Obiectivul lui nu-i „literatura fină”, ci creația robustă, cu temeuri realiste” — spune autorul *. El a creat o literatură „luminoasă și

*** J. M. Guyau: *Les Problèmes de l'esthétique contemporaine*, livre 1, ch. VII; traducerea apud: Tudor Vianu: *Istoria estetice*, Buc., 1933, pp. 134 și urm.

* la ***** op. cit., *Portrete...*, pp. 320, 13, 52—59, 65, 308, 70, 75..

optimistă”^{*}; pe de altă parte „umorul și expresia demonstrează o neistovită vitalitate”^{*}. Lui Hogaș, „partizan al folclorului”, „admirator al celor vechi”, îi plac „farsele și veselie, risul fiind pentru el un principiu vital stimulator”^{*}. Ideea exprimată mai sus este completată astfel altundeva: „Farsele și ghidușile țin de viziunea senină a scriitorului asupra vieții”^{**}. Cu privire la rolul tradiției în opera lui Hogaș, la raportul între tradiție și inovație, se fac de asemenea precizări semnificative: „Așezînd la temelie cultura națională tradiția verificată de-a lungul istoriei, Hogaș nu se mărginește la aceasta, ci o consideră ca un exemplu stimulator, în măsură să ducă la promovarea potențialului poporului și la afirmarea acestuia ca popor cu o cultură proprie”^{**}.

Ampla monografie consacrată lui G. Topîrceanu servește în fond aceeași idee: poetul are „un profil poetic luminos”^{***}; poezia lui „are atributele unei arte cuceritoare”^{***}. Meritul lui Topîrceanu este de „a fi selectat, în felul lui Daumier, trăsăturile ce puteau interesa și dincolo de epocă”, cu toate că el este și creatorul unei poezii, denumită de nemți cu noțiunea de *Gelegenheitsdichtung*^{***}. Mai mult decît alți poeți, Topîrceanu „a întreținut interesul cititorilor pentru poezia românească” — cum singur își autoapreciază meritele. Iată și o caracterizare sintetică, desprinsă din citata monografie: „Spirit lucid, dechis prezentului, el e mereu aproape de pămînt, de oameni: un realist căruia nu-i lipsește fantezia”^{***}.

Mult mai încheagată, mai armonioasă este monografia despre Mihail Sadoveanu, în care opera nu mai e urmărită numai din punctul de vedere vitalist, aceasta — poate — și pentru faptul că Sadoveanu, la fel ca și Eminescu, se pretează prea puțin unor astfel de interpretări. Se arată, totuși, că — între Flaubert, Tolstoi și Hemingway, scriitorul moldovean optează pentru vitalitatea tolstoiană: „În tot ce evocă, în tot ce narează, Sadoveanu e Sadoveanu, dar dacă ținem să-l așezăm într-o categorie, el se apropie mai mult de tipul Tolstoi, fiind solicitat de mișcarea neostenită din natură, ca și de patimile oamenilor. E mai mult un observator decît un constructor, — observator al universului fizic și al celui moral”^{*}.

În perfectarea acestor monografii, criticul a folosit o bibliografie impresionantă, încercînd să epuizeze toate izvoarele posibile — orale sau scrise, literare sau documentare. A răsfoit, în acest sens, mii de pagini de arhivă — documente de epocă, scrisori, mărturii, acte etc. Asemenea croilor lui Camil Petrescu, Const. Ciopraga e însetat de absolutul cunoașterii, al cercetării; el vrea să știe și să spună totul, fapt pentru care adesea se pierde printre documente care se exprimă doar pe ele și uncori, cu aproximație, pe cel la care sînt raportate și mult mai puțin pe cel care le minuește. Alteritatea criticului se întoarce de multe ori împotriva acestuia, excesul de consonanță cu subiectul devenind o piatră de poticnire și nu o treaptă spre adevărata cunoaștere. Criticul însuși și-a dat seama de aceasta, schimbînd complet metoda în ultima dintre cele trei monografii — cea consacrată lui Mihail Sadoveanu.

În primele monografii precumpănesc precizările istorico-biografice, nu totdeauna esențiale, în susținerea unor explicații sau comentarii sociologice prea abundente. Criticul are — printre altele — și pasiunea identificării unor locuri sau personaje din operele la care se referă. Astfel, ni se spune că „voiosul „excursionist” din *Adela* lui Ibrăileanu, d-l Dimitriu, nu-i un personaj imaginar, ci însuși Hogaș al acestei epoci, denumit în roman după patronimicul real, cel purtat de protopopul Gheorghe”^{*} sau că Alexandru Filotti-Buciuman, din *Venea o moară pe Siret*, are ca model real pe Rosetti-Roznovanu, că moș Lascăr este Lascăr Catargiu, iar Iorgu Holban este de fapt A. D. Holban, portretizat și de Anghel. Acest Holban era „proprietarul moșiei Ichimeni”, unde se desfășoară acțiunea din *Bordeenii* etc.

^{*} și ^{**} Const. Ciopraga: *Calistrat Hogaș*, pp. 109, 113, 31, 36, 105 și 100.

^{***} Const. Ciopraga: Topîrceanu, pp. 326, 270, 352, 257 și 270.

^{*} cf. *Mihail Sadoveanu*, p. 221; mai vezi, în acest sens, și *Portrete și reflecții critice*, p. 79.

Mult mai utile ni se par preocupările de stabilire a unor filiații, istoricul exhaustiv al unor teme și motive cu largă circulație în literatura națională și universală, pe linia indicată de Thibaudet, dar și de Vianu, cum este — de pildă — lunga divagație cărturărească în jurul literaturii de călătorii, de la Marco Polo la Calistrat Hogaș, cum și legăturile temei de bază cu altele înrudite ca tema naturii, a muntelui, a mării, a drumeției, a pădurii^{**}. Caracter eseistic au și paginile despre istoricul parodiei din Renaștere și pînă la Topîrceanu^{***}, sau istoricul modului de a vedea peisajul la Alecsandri, Hogaș, Sadoveanu^{****}.

Toate acestea nu constituie decît un preambul la analizele și caracterizările de mare finețe și elevație intelectuală în care excelează Ciopraga. Ultima dintre cele trei monografii (despre Mihail Sadoveanu) este de fapt un adevărat poem analitic, în care scriitorul și-a pus în valoare toate resursele sale creatoare și de cercetare. Aici, relațiile critice au fost absorbite în comentariu, pe primul plan aflîndu-se opera de care se apropie prin cercuri concentrice tot mai strînse, spre simburile ei originale. Criticul se comportă față de obiectul cercetării ca un „poeta scienziat”, recurgînd la apropieri și paralelisme în planul atît al literaturii și culturii universale cît și în acel al culturii naționale. Remarcînd picturalul *Rapsodiilor de toamnă* sau al celor *de primăvară*, criticul găsește imediat corespondentul artistic al acestora în exuberanța picturilor lui Pissaro: „suprafețe mătăsoase, reflexe de pietre scumpe, transparențe de acuarelă. Paleta impresionnează, cu toate acestea, mai mult prin sinceritate, decît prin bogăție”^{*}. *Balada corbilor* îi amintește de o pictură a lui Vereșciaghin, în care corbii „se rotesc în jurul unei piramide alcătuite din craniile celor căzuți în bătălie”^{*}. Tablourile din *Hanu-Ancuței* păstrează ca și pinzele lui Corot „o piclă tainică”. *Mențiunile* lui Perpessicius frapază prin concentrarea desenului, culorii și luminii^{**} pe o trăsătură fundamentală... „precum în tehnica portretistică a unui Daumier”^{***}. Prezența unor culori luminoase ca blondul și bălăul în opera lui Eminescu recheamă în memoria vizuală a criticului pictura poetică, halucinantă a lui Van Gogh, „extaziat în fața lanurilor unduitoare, sau cîntînd dantela florii soarelui”^{***}.

Asocierile se stabilesc însă și pe alte planuri ale artei. Astfel, confesiunile lirice ale lui Ion Pillat „reclamă ca acompaniament în surdina muzica unui Grieg”^{***}. Izvoarele din poezia eminesciană „sugerează geneza continuă, fuga clipeilor, melancolia pentru cele duse, invitînd la reverie, ca la Ingres (*La Source*), ca la Haendel în *Muzica apelor*, ca la Carducci în *Alle fonti del Clitumno*. Lîngă izvoare, Eminescu se lasă în voia imaginației hiperbolice, împletind într-o simfonie cosmică apele, codrii, stelele”^{***}.

Mult mai numeroase sînt apropierea literare. Filotti-Buciumanu din *Venea o moară pe Siret* este „un Don Fabrizio din *Ghepardul* lui Lampedusa”, iar Anița ilustrează încercarea de modelare urmărită de Bernard Shaw în *Pygmalion*, de Liviu Rebreanu în *Ciuleandra* (motivul modelării este ilustrat și prin cuplul Lai Cantacuzin-Daria Mazu); misitul Șapșa — pe de altă parte — este „un Chir Costea Chiorul într-o nouă etapă”, iar Evghenie Ciornei „o apariție puternică, balzaciană, alăturîndu-se lui Dinu Păturică și Tănase Scatiu din galeria precursorilor”^{***}. O altă carte a lui Sadoveanu — *Hanu-Ancuței* — este apreciată drept „echivalentul românesc al celebrelor *Povestiri din Canterbury* ale lui Chaucer”. Vitoria Lipan din *Baltagul* se înrudește atît cu Anca din *Năpasta* lui Caragiale, dar „și cu Krimhilda din *Cîntecul Niebelungilor*”^{***}. Tema provincială este urmărită în implicațiile ei deosebite la Flaubert (*Madame Bovary*), la Guy de Maupassant, Émile Zola (altundeva sînt cercetate elementele zoliste în *Ion Ursu*), Turgheniev, Tolstoi, Cehov, Cezar Petrescu și Sadoveanu^{*}. Printre procedeele favorite

* cf. Calistrat Hogaș, p. 81.

** idem, capitolul: Calistrat Hogaș, pictor povestitor, pp. 121 și urm.

*** cf. C. Topîrceanu, capitolul: *Parodia — critică disimulată*, pp. 327—352.

**** cf. Mihail Sadoveanu, pp. 116—117.

* cf. G. Topîrceanu, pp. 307, 310...

** cf. *Portrete și reflecții critice*, pp. 263, 29, 172, 22.

* cf. Mihail Sadoveanu, pp. 86 și urm.

ale criticului se află paralelismul. În acest sens, ar merita citate pentru valoarea lor literară, dar și pentru încercarea de comparativism, paginile despre Creangă și Perrault sau Frații Grimm, axate pe modul de caracterizare a eroilor la unul și la alții sau triplul paralelism: Bogza-Hogaș-Odobescu sau cel dintre Sadoveanu-Jean Giono, precum și cel dintre Sadoveanu și Creangă**.

Portretul este un alt procedeu de caracterizare și integrare în atmosfera specifică unui anumit moment istoric. Portretele lui Ciopraga au un vădit caracter poetic. Elementele esențiale comune unora dintre cele mai reușite portrete ale sale sînt ochii și zîmbetul. Astfel, ochii lui Hogaș schițează un început de zîmbet, cei ai lui Topîrceanu erau iscoditori, scînteietori, emanînd un zîmbet malițios, iar ai lui Sadoveanu schițau un suris indulgent, atotînțelegător...

Const. Ciopraga este — în literatura critică — un cercetător pasionat pînă la înrobire, pînă la zidirea între filele documentelor. Orice scriitor și-ar dori un asemenea comentator și biograf. El este însă în aceeași măsură un spirit metodic, conducîndu-se și conformîndu-se, pînă la pedanterie uneori, principiilor pe care singur și le-a fixat să-i lumineze calea. Între aceste principii, cel al vitalismului estetic îi este în permanență far călăuzitor, Ciopraga manifestînd preferințe pentru acei scriitori și acele opere care ne lasă sentimentul tonic al împlinirii, al completitudinii spirituale și biologice: „Poate fi arta oricît de perfectă în sine, dar dacă-i lipsește forța de iradiație umană, bucuria de a comunica ideii și sentimente, nimic n-o va sustrage eșecului” — sună axiomatic convingerea criticului vitalist*. Dar, mai ales, Const. Ciopraga este un poet, (și nu numai în stare explicată — cum ar spune G. Călinescu)**, un poet cu darul evocărilor, al asociațiilor neașteptate, al portretelor literare și mai cu seamă al analizei vii în care se împletesc toate procedeele la care ne-am referit, într-o admirabilă varietate în unitate... Ciopraga are stil:

Stilul său se manifestă nu numai în operă, dar și în activitatea de la catedră și în tot ceea ce face. Cine l-a cunoscut sau l-a văzut — fie și numai o dată în viață!*** — își dă seama de aceasta.

Ca om, Const. Ciopraga este mic de stat, adică mai mult scund decît înalt. Ceea ce te izbește la prima vedere sînt ochii vii sub o frunte înaltă adumbrită de un păr ciufulit. Vorbește puțin și dacă ceea ce-i spui nu-l interesează (și pe Ciopraga nu-l interesează decît ceea ce intră într-un mod oarecare în sfera propriilor preocupări!) dă semne de nerăbdare, coborîndu-și privirile în bernă. Din acel moment, interlocutorul nu mai există pentru el. Se ascunde sub masca grea a unei sobrietăți copleșitor-dramatice. Are orgoliul propriilor realizări. Omul îți inspiră sfială și admirație. Printre semeni și în literatură nu mai este în niciun caz un singuratic...

** cf. *Portrete și reflecții critice*, pp. 78.

* cf. *Portrete...*, p. 320. (semnate de Ciopraga).

** Cicluri de poezii au apărut în anii din urmă prin *Cronica* și alte reviste. După cum ne-a confiat Al. Husar, Const. Ciopraga ar fi pierdut un volum de versuri în timpul războiului, pe front.

*** Cum e cazul autorului acestui articol!

I. D. ZAMFIRESCU

Eroul lui Kafka și devansarea realității

Opera lui F. Kafka s-a constituit, fără îndoială într-un fenomen literar insolit în spațiul artistic contemporan, stranieitatea eroilor și a fabulației fiind faptul cert care violează cititorul. Și este poate una din rețelele împrejurări când o astfel de apreciere nu întâmpină obiecție. Această evasi unanimitate, la care ne alăturăm, este, în primul rând, izvorită din recunoașterea negativității universale abstracte a travaliului creator cu care ne întâmpină opera. Există de aceea în opera sa un material concret și esențial uman, cu elemente ce construiesc consecvent structura de ansamblu a viziunii și unitatea ei activă. Nu urmărim o analiză „succesivistă” a aspectelor de conținut, structură etc., și nici o interpretare a comportamentelor psihologice cu care ne întâmpină eroii săi, pentru că această modalitate ni se pare în bună măsură inaderentă operei. Intenționăm numai să surprindem unul din „mecanisme” ce au putut sta la baza creației sale artistice, a tipului specific kafkian, a verosimilității kafiene. Sistem în același timp convingi că ceea ce *ne propune* scriitorul se încadrează adinc în realitatea epocii lui. Mai mult chiar, modalitatea sa de creație, ce se confundă cu destinul eroului, s-a născut din realitățile etajate și supraetajate ale societății, întemeiate pe raporturi antagonice voite eterne și, de aceea, sufocante.

Ne limităm exclusiv la două din operele sale: *Procesul* și *Castelul*. Aceasta din motivul că amândouă converg cel mai bine spre ceea ce constituie subiectul nostru. În al doilea rând, pentru că operele amintite se bucură de o mai largă circulație, despre ele discutându-se adeseori în convorbiri particulare, în care sferă se încadrează, indirect, și ecranizarea „Procesului” datorată lui Orson Welles.

Eroul acestor opere este de un tip deosebit și are un caracter de absolut erou principal, în comparație și în opoziție cu eroii din diverse alte producții literare epice. Într-un mod cu desăvârșire special, el este totul, în așa măsură încît restul se suprimă într-o progresie regresivă, creînd fabulația și unul din izvoarele ei. Caracterul de erou literar nu mai există deci în accepție clasică. Acest erou nu creează relații, nu le dezvoltă; pur și simplu *intră* în realitate, noul său mediu ambiant, pentru că suma tuturor relațiilor posibile au fost deja date. De aceea eroul pare alcătuit dintr-o substanță analogă copilului, intrat în el în acel unic moment al nașterii, în viața terestră. În acest context, experiența lui Kafka rezidă în crearea unui climat de naștere spirituală. Devine apoi verosimil, în planul său estetic, să se reprezinte, la o maximă temperatură, chinurile, convulsiile, etc. ce pot decurge dintr-o astfel de interpretare artistică. Acest programatism temerar al invenției abstracte transformă

abuzul posibilului și imposibilului în realități limită. Desfășurarea propriu-zisă, mișcarea, evoluția către realizarea *faptei* ca proprie decizie devine tot mai imposibilă și fără sens. Ființa eroului este strângulată exact în locul și în momentul în care vrea să acționeze. Așa stînd lucrurile, șansa creerii unui minime și clasice acțiuni epice s-ar anula. Și totuși, în aceste două opere există o fabulație, pe care o putem numi epică. Ea este evident mai pregnantă, mai „clasică”, în *Castelul*. Noul arpentor sosește într-o localitate pentru a-și lua postul în primire. Pentru aceasta este necesar și firese să discute cu cei mari de la castel. Dar întîmplările survenite dovedesc pe neașteptate imposibilitatea demersului personal. Tocmai acest lucru nu are nici o importanță, nici o rațiune. Dintr-o dată viața west-west-ierilor se arată de neînțeles. Epicul Kafkaian poate justifica acum exacerbarrea realității ca lucru. Fiecare element al ei se arată a fi de o prezență absolută și absurdă, în neclintire și indiferență, ceea ce crează, ca o consecință, ipostaza inamică și bănuitoare atît a părților cît și a întregului. Eroul rămîne și se păstrează opus, dar își dă seama că singura perspectivă este părăsirea acestei realități cu orice preț; cu prețul de a trăi doar în vis. El atenuiază cruda realitate, transferînd-o într-o visare neagră. În vis crede, deocamdată, că e singurul stăpîn, capabil de libertate de a-l accepta sau nu. De aici începe un alt izvor și un nou mod al epicului kafkaian. La baza lui stă revolta singulară și disperată. Incepe Odissea desnădăjduită a salvării, începe „procesul”. Suprimarea succesivă, prin refuzul acceptării condiției de cîine la ușa stăpînului, tentativa de a judeca revoltat această existență, teama cu privire la mobilul real al inadaptării sale, fac ca eroul „Castelului” să fie în „Procesul” într-o măsură mai mare spectatorul propriilor sale zbateri. Aceste frămîntări devoratorii sporite de omniprezența unui Klammm, constituie al doilea izvor de care vorbeam mai sus. Din materialul cel mai puțin adecvat, din momentele psihologice esențial antiepice, Kafka crează totuși epicul. Un epic sufocant, blocat la tot pasul. Ceea ce a declanșat procesul cu societatea este societatea, înspăimîntătoarea ei construcție bazată pe antagonism absolut. Oamenii vii se mișcă în formule de regulament, viața lor reducîndu-se la locul pe care-l ocupă în rubricile dosarelor, instrumente de im-

portanță primordială. Ele consemnează implacabil fiecare gest uman, în așa fel încît viața pare că și-a dat de mult modul ei birocratic după care urmează să mai aibă și loc... Evidența birocratică este totul. Ea există. Chiar dacă s-ar admite, la urma urmei, moartea unui atotputernic, (Klammm) faptul nu capătă nici cea mai mică importanță, din pricină că moartea sa fizică nu are loc prevăzut în regulamentele societății. Concluzia: nici nu se poate gîndi despre așa ceva, nu există cuvîntul. Această organizare draconică are și caracterul a ceva dat, pentru că eroii nu se simt participanți la geneza ei, la utilizarea bunurilor în folos propriu; lor nu le rămîne decît durata unor momente legate de ființa lor morală, dezrădăcinate și acestea prin violență, din context și umanitate. Eroul absolut al operelor în discuție este depozitul absolut. Unica lui proprietate, incertă și ea în viziunea scriitorului, este această durată, care recunoscîndu-se și ca ultim drept, înfloreste deformator, creînd un univers grav dilatat, în care se reflectă o lume împietrită. În această dezlănțuire eroul se vede și se simte într-un ținut în care e pîndit la tot pasul, fără ieșire sigură, esența condiției sale de om fiind periclitată vital. Fără îndoială că în aceasta consistă și valoarea umană a eroului. Uriversul kafkaian nu-l contestăm sau ignorăm din motivul stranieității. Societatea constringerii, cum este în esența ei societatea în care a trăit autorul, ipostaza neinventată a societății eroilor săi, are cele mai puternice mijloace de anulare a libertății. Această societate care a descoperit birocratismul dezumanizant trebuie distrusă, pentru că ea reprezintă castelul în sensul prefigurat, și nu Castelul care nici nu există. O atare societate cu întreaga ei gamă de structuri și suprastructuri duce la înstrăinare, ceea ce înseamnă pierderea rostului de a fi. Consecința: eroul este devansat de realitate. Înainte ca el să o cunoască, este pus în situația de a constata că mecanismul ei diabolic îl întîmpină, oferindu-i-se ca unicul. Justiția, de exemplu, îl întîmpină ca injustiție instituționalizată. Eșuarea eroului pare numai o soluție de consecvență în realizarea tragicului. Căci și în tragedie soluția s-ar apula dacă se întemeiază numai ca soluție. William James spunea undeva că a filozofa înseamnă a gîndi consistent în fiecare moment. Dincolo de imposibilitățile cuprinse în afirmație, dacă am admite totuși

acest lucru, credem că F. Kafka ne sugerează cel mai riguros configurația unui astfel de individ, prin eroul său. Și aceasta pentru că marele scriitor nu este numai un artist cu îndeminarea de a ilustra realități, ci și intelectulul de vocație, care sondează realitatea, hățișul ei și al gândirii: „Capitalismul este un sistem de raporturi de dependență care merg dinăuntru înspre afară, dinafară spre înăuntru, de sus în jos, de jos în sus. Totul este ierarhizat, totul este încătușat”. (Gustav Jonouch: Conversații cu Kafka; după Roger Garaudy în „Despre un realism nețărmit”, Buc. 1968, pag. 133.). Eroul lui Kafka, devenind erou absolut, se caracterizează printr-o aderență extraordinară la mersul gândirii. În particular se lasă și spectatorul acesteia. Aceasta mai ales când, stimulată, gândirea crează noi structuri ca posibile realități sau oglindind realități, pe care le comentează într-o atitudine pro sau contra. Și Arpentorul și Josef K. sînt eroi de o remarcabilă ținută intelectuală, cărora nu le poate lipsi simțul ridicolului sau al absurdului. Au deci calitatea de a se distanța și de a recunoaște în ei ceea ce sînt în opoziție cu ceea ce doresc și pot să fie. Datorită structurii lor *raționale*, ei pot de asemenea sesiza ridicolul din jurul lor. Este vorba de acel ridicol și absurd cotidian. Căci afirmarea lor pleneră izvorăște cu tot dramatismul și straniețatea „de sus în jos, de jos în sus”, atunci cînd „totul este ierarhizat, totul este încătușat” și întemeiat ca realitate ce devansează eroul, într-o tentativă brutală de a-l trece la modul trecut. Există extrem de rare momente cînd eroii săi se desprind din edificiul deformat în care se știu. Un astfel de moment apare într-una din convorbirile cu primarul („Castelul”) sau în altă discuție cu unul din clienții avocatului și ai Lenci („Procesul”). În astfel de împrejurări interlocutorii se simt cîștigați de o sfințită reciprocitate, se știu doi oameni obișnuiți, zîmbesc ca atunci cînd uiți sau neglijezi răul. Prin asta edificiul inuman pare că se

năruie ca într-un basm. Prin asta se compune o lume, fie și pentru o clipă, cum ar exista ca dintotdeauna, ea fiind lumea dorită. Dar eroul absolut al lui Kafka trăiește pînă la sfîrșit nu numai soluția tragică, ci și modul lui tragic de existență. În aceasta constă, credem, semnalul de alarmă pe care l-a tras scriitorul în privința evoluției condiției umane și a eșecului ei într-o structură socială dușmănoasă. (c.f. Roger Garaudy, op. cit.).

Devansarea realității are consecințe multiple de ordin strict artistic. Ea oferă scriitorului posibilități noi, un curs al evenimentelor, sprijinit pe acceptarea de către cititor a unor neașteptate ipoteze. Dacă de exemplu, un personaj imaginat de noi pleacă într-o localitate oarecare să-și întâlnească iubita, el se va duce la gară pentru a-și scoate biletul de călătorie. Pînă aici nu e nimic kafkian. Ajuns în fața ghișeului, cu eroul nostru, propunem cititorului cu orice preț acest fapt: casiera, deși necunoscută, îi spune pe tonul cel mai firesc din lume că demult este așteptat să i se dea biletul pînă la stația X, de unde va trebui să coboare pentru a lua un alt tichet pentru un tren care circulă extrem de neregulat.... va mai trebui să aștepte acolo sau să se prezinte la un șef care și el îl așteaptă, dar că asta n-are nici o importanță, pentru că există un înlocuitor etc., etc.... Acceptînd ilaritatea pe care o stîrnește de bună seamă exemplul, am găsit că el poate ilustra într-o minimă măsura schema devansării unui personaj kafkian de către o realitate oarecare.

Viața eroului absolut al acestor opere se desfășoară, astfel, sub cupola unui destin ce și-a însușit, sub forma de proprietate absolută, rolul de a transfera individul la modul trecut, anulînd rostul de a fi al oricărei ființe raționale, sociale. Acuitatea cu care problematizează condiția lor umană adaugă eroilor lui Kafka un apanaj modern în plus, de noblețe și decădere.

O ANALIZĂ SUBTILĂ A „ISTORIEI IEROGLIFICE“

Citind cartea *Despre Istoria ieroglifică*, de Manuela Tănăsescu, publicată în editura „Cartea românească” rămii, oarecum, șocat de contrastul dintre conținut — o amplă și subtilă analiză a mult discutatei scrieri a lui D. Cantemir — și titlul atât de modest formulat.

Autoarea nu a vrut să revină asupra unor aprecieri făcute de istoricii și criticii literari. A mers pe un drum propriu. Totuși nu a lăsat neconsemnate dintre aprecierile de pînă acum pe acelea care au situat *Istoria ieroglifică* printre lucrările valoroase din literatura noastră, după cum nu a uitat să pună la punct afirmațiile cele mai grave ce s-au făcut pe marginea acestei opere ce cuprinde cele dintîi „cuvinte potrivite” (p. 165) din literatura română. Socotind că nu este necesar să se oprească prea mult la cele două categorii de afirmații, opuse, Manuela Tănăsescu a mers, mai mult ca oricare alt cercetător de pînă acum, la textul *Istoriei ieroglifice*, ajutată, fără îndoială, și de bogatele note și comentarii ale ediției din 1965, în două volume, alcătuită de P. P. Panaitescu și I. Verdeș.

Autoarea nu și-a risipit însă efortul pentru a se ține strîns de evenimentele ce se desfășoară, și încă atât de complicat, în această operă, unică în felul ei în literatura română. Ea a desprins unele grupe de fapte, căutînd să reliefeze sensul lor estetic și literar. De altfel, D. Cantemir însuși uită, parcă, uneori, de evenimentul relatat și, cu o imaginație fără precedent în literatura noastră, dă pagini de atîta strălucire literară încît este, într-adevăr, de mirare că *Istoria ieroglifică* nu și-a găsit, totuși, atîta vreme, un loc stabil în istoria literaturii noastre.

Cartea Manuelei Tănăsescu, cu analize pe cît de bogate pe atît de originale nu poate fi înțeleasă, gustată de cel care nu a citit cu atenție și cu răbdare necesară textul *Istoriei ieroglifice*. Scriind-o, autoarea are în vedere tocmai acest fapt. Ea presupune vorbind, spre exemplu, despre „Vulpea și școala ipocriziei”, „Cetatea Epithimiei”, „Demonicul Hamleon”, „Lirica filozofică”, „Măștile”, „Muzicalul Cantemir” etc. că cititorul nu mai are nevoie de o inițiere în tainele evenimentelor romanului principelui moldovean, de un ghid în adevăratul labirint care este *Istoria ieroglifică*. Paginile cărții sînt scrise numai după o foarte migăloasă analiză a conținutului acestei opere care este, totodată, și măsura talentului literar al lui D. Cantemir. Într-adevăr, principele moldovean, „n-a fost numai un interesant filozof, un istoric erudit, ci și un scriitor de geniu” (p. 18), deoarece *Istoria ieroglifică* „este de un inedit total al formei și conținutului care o face să se detașeze violent de tot ce cunoaștem noi în materie de literatură română” (p. 10).

Din păcate, această scriere de la începutul secolului al XVIII-lea a avut și soarta cea mai vitregă. *Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea* a fost editat încă din 1698. *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* a fost cunoscut, în Transilvania, începînd cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea, prin copii manuscrise. *Istoria ieroglifică* este cunoscută abia în 1883, cînd vede pentru prima dată lumina tiparului. Dar se cuvine aici subliniat un fapt, ce constituie, de altfel, o permanentă preocupare în cartea Manuelei Tănăsescu: D. Cantemir nu este, totuși, un izolat în istoria literaturii noastre și, bineînțeles, nici în istoria limbii române literare. În *Istoria ieroglifică* sînt pagini ce amintesc de M. Costin sau

mitropolitul Dosoftei ca și pagini și procedee de creație ce-l anunță pe M. Eminescu, I. Creangă și chiar I. L. Caragiale. În felul acesta *Istoria ieroglică* devine o sinteză iar autorul ei leagă trecutul cu viitorul în literatura română. Văzută astfel, *Istoria ieroglică* trebuie considerată o carte cu adevărat genială. Reușind să stabilească locul pe care-l ocupă D. Cantemir în lungul drum al dezvoltării literaturii noastre, Manuela Tănăsescu convinge că, de fapt, D. Cantemir nu este un izolat. Dimpotrivă, el a dat literaturii noastre un impuls, depășindu-și și sub acest aspect, ca și în multe alte privințe, epoca în care a trăit.

Autoarea își asumă, totodată, o răspundere când afirmă că „noi, cei de azi, trebuie să reparăm o nedreptate pe care soarta și timpul au făcut-o unei opere excepționale” (p. 7). Cartea ei este, într-adevăr, o contribuție deosebit de valoroasă în acest sens.

Vom desprinde din această lucrare câteva idei ce ni se par foarte însemnate. *Istoria ieroglică* este, înainte de toate, o operă literară. Faptul istoric, mai important sau mai mărunț, constituie doar „grăunțele de nisip care a provocat nașterea perlei” (p. 16). D. Cantemir lasă impresia că renunță, oarecum, la ideea fundamentală de a descrie evenimentele anilor 1703—1705, paginile sale devenind chiar pentru el însuși „o adevărată capcană literară” (p. 13). De aceea Manuela Tănăsescu privește *Istoria ieroglică* „în primul rînd ca o operă de ficțiune” (p. 17).

D. Cantemir se vedește un mare portretist, paginile cele mai reușite fiind cele despre Hamlecon și Struțocămilă. Cel dintîi, unealta Corbului, trebuind să urzească mereu planuri pentru prinderea Inorogului, „este obiectivizarea urii și dușmăniei violente a Principelui” (p. 153). Am adăuga că chiar dacă valoarea literară a *Istoriei ieroglice* s-ar reduce la paginile despre Hamlecon ca ar rămîne, în continuare, una dintre cele mai valoroase cărți din literatura noastră. Struțocămila este „un avorton rizibil, cumplit de grotescă și jalnică” (p. 159), mai ales datorită contrastului cu frumoasa și delicata Helge. De altfel, contrastele sînt deosebit de frecvente în această scriere a lui D. Cantemir, caracterizată de Manuela Tănăsescu drept un „urias conglomerat” (p. 207). Discursurile în stil ciceronian pot fi urmate de bocete sau cimilituri de la țară, o descriere luxuriantă, orbitoare poate sta alături de paragrafe de un naturalism supărător, fraze de o rară delicatețe și puritate stilistică se amestecă cu un limbaj de o violență maximă etc. În special tirania și nedreptatea sînt ținta atacurilor deosebit de vehemente ale lui D. Cantemir, căruia nu-i putem nega, desigur, unele interpretări subiective și chiar pătimașe. În general, însă, *Istoria ieroglică* rămîne „epopea negativă a ipocriziei, bizantinismului, disimulației, uneltirilor și atragerii în capcană” (p. 72).

Cartea prezentată aici insistă și asupra uneia dintre cele mai specifice particularități ale frazei lui D. Cantemir, muzicalitatea. Este, de fapt, un procedeu de creație pe care D. Cantemir îl folosește chiar începînd cu prima sa scriere, *Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea*. Astfel de fraze nu lipsesc nici din *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, operă științifică, cu caracter istoric. *Istoria ieroglică*, această „vastă partitură” (p. 183) este apogeul, dar trebuie reținut că totdeauna D. Cantemir s-a manifestat ca „un maestru al muzicii cuvîntului” (p. 192). Chiar numai acest fapt constituie o dovadă că D. Cantemir era un foarte bun cunoscător al limbii sale materne. Insistența asupra cunoașterii în cel mai înalt grad a limbii materne de către autorul *Istoriei ieroglice* este un alt aspect foarte valoros ce se desprinde din cartea de care ne ocupăm aici, deoarece principiele moldovean nu a pierdut diapazonul limbii materne, așa cum au afirmat unii cercetători. Fără a cunoaște „puterea fără margini a cuvîntului” (p. 110) D. Cantemir nu putea deveni „părintele pamfletului în literatura noastră” (p. 126). El a fost, totodată, și un foarte bun cunoscător al literaturii populare, al obiceiurilor și oamenilor din popor. A pus literatura populară „alături de forme celebre, studiate în lumea întreagă, într-o perfectă egalitate stilistică” (p. 166).

Bogăția lexicală a operei eruditului moldovean, este, cu adevărat, uimitoare. D. Cantemir „a răscolit toate cotloanele limbii noastre, a topit-o, a dăltuit-o, i-a trezit toate milurile adormite și a altoit-o cu toate izbînzile literaturilor atunci glorioase” (p. 18).

Principele moldovean a vrut să reformeze limba sa maternă, caracterizată de el „brudie”, adică insuficient de matură, în care scop a recurs la creații personale și, mai ales, la împrumuturi din limbile purtătoare ale unor culturi de prestigiu (greaca, latina, italiana etc.). Tocmai aici, în *Istoria ieroglică*, unde personajele țin discursuri cu caracter filozofic, unde se pun probleme de logică, etică sau psihologie, unde iau parte la acțiuni sau se cutremură de indignare și nedreptate planete, stele, constelații, munți, ape, văi etc. D. Cantemir a avut nevoie (chiar dacă pentru a le înșira, cum afirmă autoarea, în „carnavalul stilistic” al său) de termeni din diferite domenii ale științei. Cele mai multe din împrumuturile sale vor deveni bunuri ale limbii române, chiar dacă mai târziu și prin contribuția altor cărturari. Important este că D. Cantemir a intuit în mod genial drumul pe care-l va parcurge lexicul limbii române în etapele următoare. El a vrut să dea limbii sale materne, singur și dintr-odată, ceea ce, mai târziu, îi vor da mai multe generații de cărturari. Iată de ce trebuie să spunem că D. Cantemir a fost un adevărat vizionar, sintetizând, în realitate, o întreagă epocă din dezvoltarea limbii române literare. A afirma, cu foarte multă justete, de altfel, că principele moldovean „este cel care naște cuvintele literaturii române” (p. 199) înseamnă, credem noi, a avea în vedere doar un singur aspect al lexicului, atât de complex, din *Istoria ieroglică*.

Desigur, că au mai rămas multe fragmente din *Istoria ieroglică* ce-și așteaptă exegeții. Iată doar câteva exemple. Portretul, negativ, al Cucunozului, începe astfel: „Tară în monarhia pasirilor era o pasăre carea să cheamă Cucunos; aceasta ieste din fire cu socoteală înaltă, cuvîntul vreodată gios să-i rămîie nu primîeste, însă multe grăiește, dară puține isprăvește, la minie iute, la foame nesăturat...” (I. 1, p. 71). Este ușor de recunoscut aici influența lui Gr. Ureche, chiar dacă intenția lui D. Cantemir este satira și caricatura.

Numeroase afirmații făcute cu prilejul unei răscoale țărănești descrise în *Istoria ieroglică* arată simpatia autorului pentru țărănime. Reproducem doar unul: „pentru slobodzenie și moșie cu cînte a muri decît prin mulți vîci cu necinste a trăi mai de folos și mai lăudat ieste” (I. 1, p. 218—219). Autorul exprimă aici, în fond, aceeași idee ca în următoarele versuri din poezia *Decebal către popor* a lui G. Coșbuc: „Totuna e dac-ai murit / Flăcău ori moș îngîrbovit / Dar nu-i totuna leu să mori / Ori cîne-nlănțuit”.

Chiar programul de reformă a graiului său matern, sintetizat, teoretic, prin „a limbii ... supțiere” (I. 1, p. 7) amintește, parcă, de „creșterea limbii românești” din cunoscutul testament poetic al lui Ienăchiță Văcărescu. Toate acestea arată câtă dreptate avea N. Iorga cînd în *Istoria literaturii românești*, II, 1926, p. 458, afirma: „D. Cantemir a rămas și în locuri atît de depărtate un om al țării sale”.

Folosind ediția amintită a lui P. P. Panaitescu și I. Verdeș, nu și fotocopia manuscrisului *Istoriei ieroglifice*, autoarea a repetat unele erori asupra cărora am vrea să atragem atenția: „troajna cea mai lipicioasă” (p. 42) — în loc de „troahna...”; „ce poate fi jelnic sunetul acesta?” (p. 185) — în loc de „...jelnic sunetul...”; „sulește trupu... Helgii” — în loc de „sulêget...” etc.

Era, în sfîrșit, util pentru cititor, să se indice și pagina la fiecare citat.

Lucrarea Manuelei Tănăsescu obligă pe cercetătorii literaturii române și ai limbii române literare să acorde mai mult spațiu primei opere cu adevărat geniale din literatura noastră. Rezultatele excepționale la care ajunge autoarea anulează sau corectează afirmațiile prea severe ale unor cercetători. Cartea selectează dintr-o operă atît de complexă cum este *Istoria ieroglică* numeroase pagini care prin frumusețea literară și bogăția lor lingvistică vor duce, cu certitudine, la îmbogățirea antologiilor și, implicit, la înlăturarea unor prejudecăți.

ȘTEFAN GIOSU

O PRIETENIE SINCERĂ : N. TONITZA — CEZAR PETRESCU

File îngălbenite de vreme scot la iveală unele date inedite din viața și activitatea unor personalități de seamă din istoria culturii noastre.

Din corespondența lui N. Tonitza cu Cezar Petrescu, care se află la Muzeul de literatură a Moldovei din Iași, am ales numai două scrisori din anul 1922, pe care artistul ce era „mare în toate componentele lui — vocație, inimă, har, excepțional orchestrate“ (T. Arghezi) le-a adresat bunului său prieten, publicistul de prestigiu, care semna în diferite publicații cu pseudonimele Robu, Iago ș.a.

E o certitudine că această sinceră prietenie se înfiripase în orașul de pe șapte coline, în acea atmosferă moldovenească „visătoare și romantică“, în perioada când tânărul publicist colinda prin redacțiile ziarelor „Opinia“, „Iașul“, „Arena“ ș.a.

Amintindu-și de acei ani, autorul romanului „Întunecare“ — cel care a creat o operă ce „este cea mai bogată în personaje și medii“ (G. Călinescu — avea să scrie cu nostalgie de anii debutului său. În anul 1918, „La Iașul era secretar de redacție Pictorul Tonitza. Mă prezentam dimineața și ceream un subiect. Predam articolul și primeam doi poli, sumă îndestul de respectabilă, raportată la prețul țigărilor din acea vreme“.

Prima scrisoare din 9 noiembrie 1922 e adresată lui Cezar Petrescu din Vălenii de Munte, unde Tonitza picta capete, portrete de copii, peisaje. În acest timp, Cezar Petrescu se afirmase ca un condei veritabil în publicistica românească. La jumătatea lunii ianuarie 1919 apare revista „Hiena“, prima realizare importantă a lui Cezar Petrescu în domeniul ziaristicii, care l-a impus definitiv ca gazetar. La 1 mai 1921 apărea la Cluj revista „Gîndirea“ care avea ca redactor pe Cezar Petrescu, principalul ei creator. În primii doi-trei ani de la apariție, când această revistă a fost condusă de moldoveanul care se confunda cu „gazetăria și cu scrisul“, „Gîndirea“ a adunat în paginile ei multe condee de valoare ale literaturii vremii. Chiar de la Iași din cercul „Vieții românești“ trimiteau lucrări M. Sadoveanu, Ionel și Al. O. Teodoreanu, Demostene Botez ș.a. Corespondența acestor scriitori cu confratele lor de la Cluj reliefează cu pregnanță o prietenie sinceră ce se stabilise între ei.

Iată Conținutul primei scrisori adresată de N. Tonitza :

Scumpe Domnule Cezar,

Am primit ultima d-tale scrisoare din 31 oct. acum 3 zile. Dacă îți răspund tocmai astăzi, o fac pentru că prietenul meu, pictorul Paolu, vine în București, și am ținut să-i încredințez lui, pentru d-ta, atît desenele ce-ți trimet, cît și rîndurile acestea E mai sigur și mai accelerat decît prin P.T.T.-ul nostru.

Speram să vin chiar eu astăzi sau mîine în București : Dar, . . iar nu pot.

Prietenii pe care îi rugasem să-mi găsească o cameră (căci voiam să mă car cu cartoane cu tot) nu mi-au răspuns încă nimic pozitiv, iar

pe de altă parte (colac peste pupăză) de trei zile mă chinuiește o durere de dinți nebună, care mi-a desfigurat, cu două boalfe respectabile, nutra, deja așa de puțin clasică, în aspectele ei ordinare. Imi pare rău, se înțelege, că nu m-am putut urni de aici. Aș avea și eu să-ți spun d-tale o mulțime din proiectele mele și să am sfatul d-tale de publicist, frecat cu neajunsurile editoricești: Nădăduiesc însă că, dintr-o zi în alta, să cad în București—și vom sta atunci de vorbă, pendelete. Dacă nu mi-ar fi teamă că ne vom încrucișa în drum, mai mare plăcere mi-ar face să vii d-la aici. Dar...

*

Îți mulțumesc tare mult pentru concursul ce-mi făgăduiești că-mi vei da la tipărirea albumelor mele. Succesul lor (dacă îl vor avea) va fi datorat în mare parte, prietenescului d-tale sprijin.

*

Îți trimit aici, odată cu searbele mele rinduri, încă opt desene (din cari 6 destinate Hienei și 2, Gîndirii). Apropos: săptămîna asta n-am primit „Hiena“ (3) iar din „Gîndirea“ am avut numai primul exemplar de după reapariție (o publicație eminentamente europenească, pentru care n-am decît o singură exclamație: bravo!)

N-am primit, de asemenea, nici mandatul de una mie lei pe care mi-l anunși în scrisoarea de la 31 oct., ca fiind expediat. Mi-ai face o mare îndatorire, dacă l-ai împinge (ca și pe celelalte ce-mi promiți) cît mai grabnic. (N-am nevoie, cred, să-ți mai cînt povestea grabei mele).

*

Cu prilejul acesta am să te rog ceva: la planșele mele, unde nu s-a făcut nici o modificare legendei, să nu se scrie „desen de N. Tonitza“ ci numai simplu, după titlu: „de N. Tonitza“.

Ți-o cer asta fiindcă, adeseori, muncesc la forma unei legende mai mult chiar decît la desenul însuși. E, pentru mine, o slabă, dar totuși binevenită, mîngiere.

*

Ți-am expediat, în total pînă acum, socotind și acestea opt desene de aici, douăzeci și opt de planșe. Dacă pe cele ce le-ai utilizat pentru reviste, le ai la îndemînă, încredințează-le prietenului meu, să mi le aducă la Văleni. Imi faci cu asta un bun și prompt serviciu. Asemenea te mai rog să încredințezi tot prietenului Padu (moldovean și camarad de școală numerile din „Gîndirea“ (afară de primul) ce vor fi apărut pînă acum, precum și acelea două ultime din „Hiena“, cari îmi lipsesc din colecție.

Cu toată prietenia
Al d-tale Tonitza

9 nov. 1922
Vălenii de Munte (Prahova)
str. Berevoești 39

De ce „Gîndirea“ nu se ocupă și de artele plastice? Francisc Șirato (care e, după neclintita mea convingere, unul din cei mai subtili croniciari de artă, din cîți cunosc eu astăzi, nu numai la noi...) trebuie să aibă îndemnul hotărît al revistei Dv. Altminteri va încăpea iarăși pe mîna D-lui Lovinescu și ar fi obligat să suporte nedelicatetele de soiul acelor pe cari le-a suportat cîndva la „Zburătorul“. Și e păcat. Pentru cultura românească, în primul rînd.

P.S. In cazul cind, intîmplător, se prezintă vreun amator pentru originalele deja apărute în „Hiena” sau „Gîndirea”, poţi să le cedezi, însă nici într-un caz sub cinci sute lei bucata şi cu condiţiunea de a nu se folosi de ele pentru reproducere (sub nici un fel de motiv) şi cu dreptul, pentru mine de a trage după ele un calc, dacă voi avea nevoie.

Cea de a doua scrisoare, conţine cîteva note de aspră critică socială „Căci e mult pustiu, în sufletele oamenilor” scrie cu amărăciune marele pictor. Şi totuşi, Tonitza aşteaptă „clipe de tihnă trupească şi sufletească” pentru ca să mai dea „un ropot de muncă”. E sigur că se pregătea să participe la cea de a şasea expoziţie a grupării „Arta Română” şi la „Salonul umoriştilor”, ce avea să se deschidă în anul 1923.

1922, 4/XII Vălenii de Munte
str. Berevoeşti 39

Dragă Domnule Cezar,

Am fost bolnav în ultimul timp şi n-am prea avut putere să lucrez ceva nou pentru „Hiena”. Cu toate că am eboşate o sumă de motive. Aştept clipe de tihnă trupească şi sufletească să mai dau un ropot de muncă.

Sunt plictisit cumplit în pustietatea aceasta... Căci e mult pustiu pe aici, mai ales în oameni. Unde ne sunt ţăranii, în care ne-au făcut să credem povestitorii noştri? Eu nu-i văd nicăieri. Păstrez doar amintirea adîncă a cîtorva tipuri de răzeşi moldoveni cu duhul sănătos şi trupul drept ca şi conştiinţa lor. Ţăranii de aici, poate de pretutindeni acum, au o dureroasă asemănare, fizică şi morală, cu „ţărani” lui Balzac.

(Uite un roman, care dacă ar fi tradus de un meşter viguros al condeiului nostru, ar zdruncina apreciabil avîntul demagogiei celei noi şi poate ar lumina, pe cît poate să lumineze o carte în ţara noastră, masele orăşeneşti rătăcite).

Ai cunoscut, desigur, faimoasa revistă de şarjă socială „L'assiette au Beurne”. Îţi aduci aminte de metoda ei de biciuire? Era foarte simplu, foarte cuprinzătoare şi cu un extraordinar efect.

În fiecare număr se spărgea numai un singur buboi. Il spărgeau în prima pagină — iar la ultima, buboiul era stors şi cu fitilul curăţitor înşipt adînc în el. După terminarea broşurei aveai sentimentul pe care orice om iubitor al vieţii îl are, în sala de operaţie a unui mare chirurg, după ce chirurgul îşi spală mîinile mulţumit.

„Hiena” ar putea să încerce şi ea metoda aceasta, dedicîndu-şi fiecare număr unei anumite probleme. (O încercare, parţială, a făcut cu „evacuaţii” şi „studenţii”).

Cred că ar fi bine de încercat. Ce gîndeşti?

*

Îţi trimit aici alăturat un articol. Dacă ai nevoie de asemenea proză (şi dacă-l găseşti scris acătării) dă-i drumul în unul din revistele D-tale. Dacă nu, păstrează-l într-un saltar pînă nevom vedea, sau cedează-l altei publicaţii. (Se înţelege, încasînd ceva gologani pentru el).

A propoz de gologani. Ce drăguţ băiat ar fi D. Bădescu dacă m-ar putea izbi telegrafic cu cei 1.500 lei pe care d-ta mi i-ai promis, mai dăunăzi. Am o nevoie năpraznică de franci, şi împrejurările nu mi dau putinţă să mă deplasez de aici, în căutarea lor. Sunt un fel de

prizonier, și în acelaș timp șef de lagăr. Nu pot să mă mișc nici cum vreau nici cînd vreau.

*

Din „Hiena“ am pînă acuma numai n-rele 1—2—3—4—5 (dîntre care două mi-au fost adus din Buc. de un prieten). Mi se pare că poșta începe să le înghită ca și pe „Gîndirea“.

In așteptarea unui cuvînt bun de la D-ta, sunt cu toată prietenia,
Al D-tale, N. Tonitza.

*

Și din alte patru scrisori, ce se află acum în colecția Muzeului de literatură a Moldovei, se desprinde aceeași prietenie sinceră, caldă, care i-a legat pe cei doi artiști.

ION ARHIP

CĂRȚI

Dan Tărchilă :

„IO, MIRCEA VOIEVOD“

Într-o remarcabilă condiție grafică, Editura Militară ne oferă, în colecția „Columna“, piesa „Io, Mircea Voievod“ a lui Dan Tărchilă. Ținem să subliniem de la bun început această preocupare pentru ținuta cărții, deoarece ea demonstrează ce se poate face într-un domeniu în care media — alimentată, din păcate, de mai toate editurile — oscilează mult prea stăruiitor între neglijență și lipsă de bun gust.

În ce privește piesa „Io, Mircea Voievod“ de Dan Tărchilă, editarea ei după ce a fost prezentată pe scenă are, indiscutabil, avantajul oferit de o anterioară dublă verificare : cu teatrul și cu publicul. Drept urmare, ni se oferă un text „rodât“, de un real echilibru, o clară compoziție și notabilă acuratețe. Avem de aceea motive să credem că și noua confruntare — de astă dată, cu publicul cititor — se va solda cu succes, mai ales că textul rezolvă în mod fericit dilema teatru-scenic, teatru pentru lectură. Explicația stă în natura teatrului lui Dan Tărchilă, bazat pe o fabulație clară și antrenantă, mai puțin spectaculoasă în planul acțiunii scenice propriu-zise, dar eficientă în cel al persuasiunii retorice. Autorul recurge cu dezinvoltură la folosirea unor planuri paralele de desfășurare a acțiunii, indică utilizarea unui minim de decor și recuzită, punctează cu grijă momentele de tranziție ale conflictului, insistă asupra acelor esențiale, nu refuză monologul, atunci când eroul, meditănd, depune mărurie de credință, pri-vitor la destinul său și al țării.

Parfumul de epocă este sugerat discret de câteva modalități sintactice specifice, textul revendicându-se, pînă la un punct, unei viziuni moderne asupra teatrului. Pînă la un punct, pentru că autorul se refuză exceselor, discursul scenic organizându-se în datele unei — e drept, cam demonstrative — pledoarii pentru iubirea de patrie, demnitate, pentru o vibrantă și angajată considerare a devenirii istorice, ca popor pururea luptător pentru dreptate și libertate.

Desigur, o confruntare, la amănunt, cu istoria, este, în planul artei, inoperantă ; o confruntare cu alte piese istorice, chiar dacă ar descoperi asemănări de detalii — cu „Chiajna“ lui Ion Luca, de pildă, croină care a întreprins demersuri asemănătoare, dar minată nu de dragostea de patrie, ci de setea de putere — nu ar anula originalitatea viziunii dramaturgului. Acesta își structurează ferm subiectul pe ideea înaltei responsabilități a domnitorului, care cată a asigura pacea și liniștea norodului său, chiar cu prețul unor sacrificii personale. El nu catadixește însă a reconsidera lucrurile, atunci cînd e cazul, lovind crunt dușmanul și vestejind pe trădător. Confruntarea se consumă latent, domnitorul avînd de făcut față neînțelegerii (foarte omeneste) a soției, ostilității vărului Ion, intrigilor prelatului catolic. Tensiunea este susținută mai mult de disputa în plan ideatic, momentul

încercării de asasinat și cel al luptei fiind expediate destul de convențional. Este aici și o slăbiciune a dramaturgului dar și un semn al unei juste aprecieri a propriilor posibilități, Dan Tărchilă preferînd marilor ambiții, o rațională fructificare a valențelor scenice ale temei abordate.

O compoziție cinematografică și o tensionată desfășurare a conflictului fac agreabilă lectura piesei, în care personajele sînt onorabile funcții ale temei debătute, compensînd lipsa de relief epic prin sinceritatea (uneori cam romanțioasă) a tonului, prin pregnanța dramatică a gesturilor și atitudinilor.

„Io, Mircea Voievod” se înscrie ca argument în direcția editării mai frecvente a lucrărilor dramatice — și nu numai în ediții... quasi — definitive! —, ilustrînd, în același timp, modalitatea responsabilă de o reală profesionalitate, a unui asemenea gest

AL. I. FRIDUȘ

Dana Dumitriu

„MIGRAȚII”

Ceea ce reține, în primul rînd, atenția, în cazul scrierilor Danei Dumitriu este stilul. Un stil în care rafinamentul se împletește cu o anume acuitate și proprietate a expresiei, menită să surprindă, cu subtilă prospectare a domeniului explorat, mutațiile sufletești — migrațiile, sugerează titlul — din planul unui univers uman cercetat în aspectele lui intime, difuze. Tonul este confesiv, modalitatea analitică: „Aveam impresia cîteodată că Arghir era gelos, că mă suspecta și-mi reproșa absențele, în felul lui calm și corect, ca pe un adulter. Mai tîrziu, cu mult mai tîrziu, mi-a mărturisit că libertățile mele defensive îi provocau o inexplicabilă inhibiție. Faptul că acel bărbat solemn și frumos avea față de mine o cît de mică susceptibilitate mă face, acum, să sper că indiferența lui era doar o aparență și că în șirul haotic de întîmplări pe care le trăia eu eram un element necesar”. („Migrații”).

În general, prozele cuprinse în volum se structurează —dacă acesta e termenul potrivit! — pe o ambianță crepusculară, contemplată cu fascinantă curiozitate din perspectiva unei „vîrste de mijloc”, „între copilărie și maturitate”, în care „timpul nu impune nici o presiune”. Mai mult chiar, ca și în versul baudelairean, mișcarea este primită cu aversiune, deoarece turbură un tablou degustat pentru el însuși și nu pentru finalitatea gesturilor celor ce-l populează. Moartea „amiralului” — mitoman incorrigibil, imaginînd la nesfîrșit aventuri marine — este urmată de invazia gălăgioasă și meschină a locatarilor înghesuiți pînă atunci în neîncăpătoarea cameră alăturată. Confesiunea eroinei din „Madrigal” are loc între două crize de ficat, întîmplările perindîndu-se între real și imaginar și compensînd, pure-se, un gol biografic: „Așa aș fi vrut să trăiesc în copilărie și adolescență, crîncen și suav, morbid și singuratic, damnată, predispusă marilor revelații...». „Umplu cum pot golul ăsta de viață care real nu primește nimic”. Insatisfacție care revine obsedant, incomunicabilitatea și incapacitatea participării afective fiind răul care macină existența personajelor, conștiente, de altfel, de acest deficit al personalității lor: „Indiferența pe care o numești rezistență la mișcare, la adaptabilitate, ca „horror facti”, m-a forțat să nu am niciodată bucuria de a trăi simplu și deci de a iubi» („Împotriva migrațiilor”). În spatele acestei atitudini stau traumatisme produse în existența familiei sau în căsnicie, reculul sufleteș al eroinelor vizînd un mediu mîșchin, imund sau impur și mărturisind astfel implicit disponibilitatea pentru frumosul pur, gîndit însă abstract și, practic, inaccesibil.

Pe deplin stăpînat pe cuvînt, pe frază, dotată cu o percepție de o finețe remarcabilă și cu o notabilă capacitate de a reconstitui o stare sufletească în de-

terminările și particularele ei nuanțe, Dana Dumitriu vădește maturitate scriitoricească. În ciuda aparențelor, această sugestivă prospectare a unui halou existențial rămîne categoric în afara oricărei mode sau influențe de ultimă oră, autoarea avînd un fel cu totul propriu și definitoriu de a fi — fapt care se cheamă, în termeni comuni, individualitate artistică.

Ceea ce este mult și foarte promițător.

AL. COMAN

Ion Lăncrănjan :

„VUIETUL“

Scriitor care a încercat confruntarea cu fluviul epic în *Cordovani*, reușind în mare parte, dar rămînînd însă și tributari altor scriitori contemporani (Mitru lui Spînzurăfoame e o copie palidă a lui Mitru Moț din *Setea* de Titus Popovici — ca să nu dau, deocamdată, decît un exemplu), Ion Lăncrănjan publică în Editura militară *Vuietul* care încorporează povestirile *În genunchi* și *Vuietul*.

În prima povestire, scrisă cu harul multor pagini din opera lui Lăncrănjan, este dezvăluită soarta unui bătrîn Zevedeu lui Tona, om trecut de 60 de ani, și a prea fragedului Jenu lui Mandi care se întîlnesc în temnița improvizată în beciul primăriei, aduși de Irod, primarul satului, cu sprijinul nemților în retragere, după Armistițiul din 1944. Irod, popa Roșu și alți reacționari ai satului, care credeau că „Armistițiul ăsta a fost un fel de hai să fie!...“, cu ajutorul nemților, torturează pe toți cei ce manifestaseră, conștient sau inconștient, contra fascismului și așteptau eliberarea pămîntului românesc ca pe ceva nemaipomenit de scump. Discriminările sînt impresionante, deoarece ele implică, fără discernămint, convingeri și vîrste. Dintre toți arestații din beciul primăriei, numai cei doi eroi au previziunea viitorului, și, la triere, ambii sînt sortiți pieirii. Escortați de nemți spre locul execuției, Jenu reușește să fugă, iar Zevedeu, după ce își lovise excorta și o dezarmase, este împușcat de ceilalți nemți care renunțaseră să-l mai urmărească pe Jenu. Scriitorul prezintă o generație sacrificată (Zevedei) în favoarea alteia care va trebui să o răzbune și să lupte pentru a trăi liberă (Jenu).

Cea de a doua povestire, *Vuietul*, are loc după ce plecaseră nemții. Deși se axează pe o problemă esențială a trecutului nostru glorios, scriitorul rămîne la suprafața lucrurilor. Scena în care muncitorii luptă pentru înlocuirea unui primar burghez e schițată și în *Cordovani*, dar ambele situații rămîn sub cea antologică din *Setea* de T. Popovici. În loc să coboare adînc în inimile celor care luptau, scriitorul se menține la suprafață prin o serie de dialoguri, uneori neinspirate, și prin o serie de lozinci. Deci „vuietul“ luptei l-am fi vrut mult mai ancorat în esența ei.

Scriitorul are în vedere situarea povestirilor, în contextul operei sale, alături și mai înainte „Cordovanilor“... Intenția este lăudabilă, dar o revizuire artistică a unor părți din creația sa este necesară.

GHEORGHE ANDREI

Leonida Teodorescu :

„FRUNZE GALBENE PE ACOPERIȘUL UD“

Debutul lui Leonida Teodorescu a fost considerat o bună promisiune pentru dramaturgia românească contemporană.

Dintre piesele într-un act, adunate în acest volum, „Rîpa albastră“ și „Subiectul Nr. 3“ probează, ce-i drept, un talent autentic. „Rîpa albastră“ ne prilejuieste înfîl-nirea cu personaje solitare pe care o împlinire neobișnuită le adună sub același acoperiș. Bătrînul paznic al farului așteaptă de doisprezece ani să se producă mira-colul: o furtună fără precedent să surprindă pescarii pe mare și aceștia să aia-nevoie de serviciile vechiului far. Omul care știe să aștepte nu-și va sacrifica ulti-mele ore ce-l despart de punctul zero al așteptării pentru a ajuta un semen aflat la restriște... Dramaturgul știe să realizeze tensiunea disputei dintre cele două ade-văruri prin replici scurte, alerte. Bătrînul singuratic descoperă cu greu virtuțile comunicării cu partenerul. Se pare că înfrigurarea ultimelor clipe de așteptare îl predispune la confidențe neobișnuite pentru firea solitară a personajului. Autorul recurge la o tehnică apropiată celei cinematografice pentru a explica antecedentele Tinărului. Flash-backul nu trenează desfășurarea acțiunii. „Rîpa albastră“ amîn-tește — în sensul bun al cuvîntului de meșteșugul lui Maeterlinck; tot sub înfruirea marilor modele, Leonida Teodorescu optează pentru depshologizarea personajelor sale, păstrînd doar caracteristica lor dominantă. Reținem și meticulozitatea cu care dramaturgul realizează ambianța scenică, conțînd mai ales pe efecte sonore orches-trate cu o grijă deosebită.

Piesa „Subiect Nr. 3“ pune în valoare o altă fațetă a teatrului lui L. Teodo-rescu: înclinația spre grotesc și parodie. Doi bărbați își dispută dragostea unei femei necunoscute, care se dovedește a fi... o statuie. Cei doi protagoniști la gra-țiile frumoasei necunoscute recurg la minciuni jalnice, șantaj și amenințări vio-lente pentru a-și descuraja adversarul. Replicile se încrucișează într-un dialog nu lipsit de surprize; „argumentele“ concurenților vădesc lipsa personalității celor care formulează aceleași acte de acuzare pentru trecut pe care îl bănuim nu din cele fără pată. Protagonistii se comportă ca în cel mai modern tip de teatru absurd: depersonalizarea deliberată a falșilor eroi agonizează într-o explozie de replici fără logică. Eroarea celor doi este corectată de Spălătorul de statui care le dezvăluie ade-vărata identitate a obiectului pasiunii lor.

„Crivățul de aseară“ e drama așteptării. Personajele — izolate pe un grind în inima deltei — așteaptă mesajul care va marca începutul secerișului pe imensi-tățile de stuf ale Dunării în miez de iarnă. Semnalul care va marca începutul stră-nului seceriș întîrzie în oamenii găsesc răgazul de a rememora fapte și gînduri pe care le-ar fi dorit uitate. Crivățul de aseară aduce cu el o adiere de puritate; el declanșează un șir de acțiuni catarctice: așteptarea secerișului e așteptarea unui prilej de eliberare a unor energii prea multă vreme stăpînite, de ștergere din memorie a unor amintiri vulnerabile. Drama lui L. Teodorescu încearcă o reînnoire a modalităților de realizare a conflictului: un eveniment așteptat polarizează tem-peramente și interese diferite. Textul obligă la soluționarea unor probleme de montare legate de gruparea protagoniștilor în spațiul de joc, trecerile de la un plan la altul presupunînd evitarea senzației de monotonie. Sînt în textul dramatic pasaje de reală poezie (scenele în care apare Fata stufului) la a căror imagine scenică concură impresia de fantastic lunar într-un spațiu sugerat doar de fascicoul de raze ce urmărește evoluția în scenă a eroinei. Replicile se succed într-o ordine voit lip-sită de ordine: personajele nu-și dau răspunsuri decît rareori — atunci cînd *evenimentul* îi adună pe toți într-o singură comunitate — în rest personajele își deru-lează firul amintirilor dureroase pentru sine, fără să aștepte răspunsul partenerilor. Alteori scriitura dramatică ia aspectul unor frînturi de conversație mozaicate, un dialog continuu între personajele dispuse în avanscenă, cărora le răspund voci plasate în planul secund al scenei. Teatru metaforic prin excelență, „Crivățul de aseară“ conciliază procedee ale dramaturgiei noi cu substanța realistă a perso-najelor. Pe lîngă calități incontestabile trebuie să menționăm momente mai puțin ela-borate artistic, de ordinul cărora ține aglomerarea de evenimente și conflicte înt-rioare ce se desfășoară simultan, diminuînd impresia de concentrare a eroilor pe momentul prelungit al așteptării; într-o modalitate a teatrului care mai mult sug-ează decît numește autorul recurge la „enigme“ ale personajelor, dezvăluite în final cu o grijă excesivă pentru concret, explicit. Lucrarea dramatică se susține mai ales prin ineditul personajelor și al ambianței în care sînt plasate, prin felul cum autorul

știe să conducă replica, prin crearea unei stări de suspendare a timpului curent în așteptarea marelui eveniment purificator.

S. BĂLĂNESCU

Alexandru Deal

„LAȘII”

Interesantă și cu largi disponibilități de sugestie (și interpretare) această nouă atitudine în proză a lui Alexandru Deal (*Lașii*, roman, C.R., 1971).

De la bun început trebuie spus că pe autor nu-l interesează epicul în această carte; *Lașii* nu are un fir narativ, nu există la modul propriu evoluții și acumulări epice.

În roman observația și comentariul sînt ridicate la rangul de modalități principale de creație. Se poate vorbi, într-un anume sens, de un roman de analiză, dar nu în accepția pe care o dădea G. Ibrăileanu termenului (vezi escul *Creație și analiză*, vol. *Studii literare*).

Dacă într-adevăr nu reținem din carte personaje, tipologii (Octav este mai mult o idee, o atitudine, la fel Gohn), cu toate acestea nu se poate vorbi de psihologism la Alexandru Deal, de analiză a conștientului, a stărilor interioare.

Noutatea și în același timp dificultatea acestei cărți o găsește tocmai în zona de lucru a autorului: comunicarea.

Actul comunicării, al atitudinii este surprins în perioada imediată formării și înainte de a primi haina sonoră. Este acest nivel neobișnuit posibilitatea și aria în care Alexandru Deal își desfășoară investigațiile.

Iată un pasaj definitoriu: „Din spate sînt gonit de cuvinte care, niciodată, n-am simțit că ar avea acoperire aci, cît de cît, justificare în faptă... Mă consolez la gîndul că această materie copleșitoare înseamnă abisul în care alcătuiesc un punct minuscul, fi sînt supus, laș, mișel și lingușitor, fără sori sau aștri după care să-mi caut orientarea”.

Marea calitate a lui Alexandru Deal (aceea care-l face uneori să meargă prea departe) este finețea observației, modalitatea de transpunere și disecare a gestului, comentariul, subtil sau direct, amar sau ironic.

Iarăși ca o notă bună lipsa „poezismului” (de care vorbea G. Ibrăileanu în escul citat) ca deficit al analizei, dar — pe aceeași linie — Al. Deal, prin intercalările în text, ca și prin comentariul (uneori) prea bogat, riscă să intre în domeniul obișnuitului, afirmațiile sale nemaifiind susținute de idei interesante, deosebite.

Dincolo de toate acestea însă, Al. Deal se definește singur ca un prozator de rezonanță modernă, cu un comentariu susținut de o fină inteligență și o fină observație.

MIHAI TATULICI

Corneliu Șerban:

„LIRICE”

Poet din generația lui N. Labiș, Corneliu Șerban este poate unicul care, în gîndire labișiană, adică a epocii, la care se adaugă romantismul tinereții privit lucid, a reușit să-și creeze un univers poetic original, detașîndu-se de puzderia de epigoni care s-au manifestat cu mai mult sau mai puțin efect după creatorul *Luptei cu*

merția. Împotriva inerției este, evident, în spiritul întregii generații, și Corneliu Șerban: „Trebuie să fim tot mai intransigenți și severi, / arderca noastră să aibă flacăra dăruirii totale, / pașilor mereu să le ceri / cadența epocii tale (Trebuie din vol. Cuvinte pentru mine).

Poetul se simte responsabil față de epocă și de oameni: „Într-un fel sau altul / o aducem toți din condei... / Și totuși, totuși, tovarăși, / ce cîntec am scris pentru ei?“ (Ce cîntec). Poezia este o avertizare a generației sale de a fugi de rutină, de locul comun.

Liricele sale sînt niște miniaturi de o rară finețe. Poezia erotică cucerește cel mai mare spațiu în ultimul-i volum: „Ești departe, însă... Eu, la fel, departe... / De aceea, timpul e tristețe-n noi; / Dorul ne adună, zarea ne desparte — / Cît de singuri sîntem fără amîndoi / (Cît de singuri).

Pastel în alb este o poezie de o evidentă și autentică vibrație lirică: „Lupii ochii-și joacă, roiuri de scînteie — / Urletul lor straniu vine să-nfioare / liniștea cîmpiei albe, căci pe ei / numai foamea-i mină, numai foamea-i doare“.

Deși esenianiană (poezia lui Esenin fiind o evidentă preferință a lui C. Șerban, Final banal, mai ales prin finalul ei, se menține totuși la aceeași potență lirică a volumului: „Toate astea-s ca un vin băut, / nu-i mai știi paharul niciodată... / Anii sînt. Și-au fost. Și au trecut. / Fata ce-o iubeam e măritată“.

Romantismul îmbinat cu luciditatea, fuga de inerție și de locul comun, vibrația la tot ce e contemporan sînt trăsăturile poeziei unui poet cu care adeseori critica a fost vitregă sau chiar nedreaptă.

GH. A.

Constantin Clonaru:

„METAMORFOZE“

Din capul locului trebuie spus că nu avem de-a face cu un volum de poezie omogen, care, în ansamblu, să poată fi considerat o reușită sau o nereușită. E drept! stăruitoare este impresia de poză, poate și pentru faptul că poetul se mișcă într-un plan dramatic, considerînd diversele aspecte abordate sub specia eternității: *Histria, Toamna, Timpul e un cîntec, Santa Maria, Cîntec*, etc. De aici și un ton oarecum retoric, gestul consumîndu-se în parte exterior, cu o spectaculozitate reală dar voit demonstrativă: „Toamna zburdă pe drumuri ca o minză / În coamă cu ciulină și veștede frunzișuri / Și-n goana ei de sîră nestrunită / Ultima floare o zdrobește în grădină“...

Cînd renunță la tonul declarativ, încercînd o percepție genuină a universului înconjurător, enunțul este convertit într-un discret lirism, capabil să emoționeze: „În ochi am adunat verde crud / și negrul fructului de dud, / Galbenul petalelor de crăiță / Și albul florilor de lămîiță“ (*Trec anotimpurile*).

În *Metamorfoze* nu întîlnim piese memorabile, dar cititorul amator de poezie va găsi totuși destule versuri notabile în care imaginile posedă o anume plasticitate și funcționalitate în concretizarea ideii poetice: „Îl auzi? / Gilgie / Fîntîna timpului / Nesecată / Din paiete de sunet / Tese cămașa înflorată / Mereu nouă / a lumii... (*Timpul e un cîntec*). Ceea ce nu înseamnă că observația referitoare la discursivitate nu rămîne valabilă, mai ales că poetul are obsesia revelației marilor dimensiuni ale existenței, domeniu în care operează însă, din păcate, cu, destule locuri comune și filozofări banale: „Am rămas stingher. / Bulgăre de nisip / Fărămițat de vînt și de soare / și m-am destrămat cîte nițel, / Pînă am rămas un firicel, / Purfat de un bou al lui Dumnezeu, / într-o călătorie fără țel. / Altă dată cînd te rătăceai / Te găseam chiar în univers de te pierdeai / Sălășluiam în tine întreg și viu, Eu. / Azi cine să mă cheme? / Cadavrul meu? / (*Revelație*).

Păcatul evident al lui Constantin Clonaru pare a fi, pe de o parte, lipsa unui suport ideatic, iar pe de alta, a unui mai viguros suflu poetic, care să anime scheletul imagistic, compus, de altfel, cu o reală preocupare pentru corectitudine și aspect grafic. Nu ne rămâne decât, după această recoltă de 25 de poezii, să așteptăm o alta, mai concludentă, în care, debarasându-se de (false ori reale?) inhibiții în fața ideii de poezie, poetul să ni se înfățișeze la adevărata sa dimensiune. Pe care e prematur să o aproximăm, permițându-ne doar a consemna cu interes în placheta intitulată „Metaforfoze“ (ed. „Litera“) câteva puncte de iradiere poetică. Sobră și expresivă coperta semnată de Theodor Șalar.

G. EFTIMIE

Elena Alice Podoleanu:

„IMPOSIBILA EVADARE“

Elena Alice Podoleanu ne oferă în „Imposibila evadare“ o poezie de text și nu una de subtext, poeta practicînd expresia clară și evitînd contorsionările sau metaforismul excesiv. Versurile sînt delicate, disponibilitatea lirică a autoarei împlinindu-se într-o incantație suavă. „Am auzit un cîntec ciudat și am venit să vă spun, / Era un cîntec de noapte pe fluier verzi de alun, / Țipau mugurii ca puii cînd coaja și-o rup / Viața fremăta ca o beție în stup, .. // M-am prefăcut pămînt ca să înțeleg mai bine... / Și noaptea a plouat, toată, încet peste mine / Așteptîndu-mă să mă îmbrac în verde-galben, crud, / Iceberguri prelungi să-mi zimbească pe umărul ud (...) („Am auzit un cîntec“).

Torul este, în ansamblu, al unei confesiuni, căreia versul clasic și ritmurile cantabile îi asigură comunicarea încărcată de o undă de reală emoție: „Te voi trăda, Mefisto, cu desnădejde și furie / Chemînd propriul infern deasupra-ți să se năruie, / Bătîndu-mi joc de stafia vampiricilor nopți / Și îngropîndu-ți umbra sub iedera de porți („Cîntec pentru Mefisto“).

Chiar dacă negăm existența unei sensibilități feminine (cum ar suna, atunci, o sensibilitate... masculină?), trebuie totuși să recunoaștem o anume lipsă de rezistență a poetei la tentația versului calofil, atent modelat cu idei rotunde, nu lipsit de un anume parfum, dar diluat prin definiție: „Voi veni la ceasul îndoielilor să-ți mai spun un cuvînt / Să te fac să crezi în sufletul cald de pămînt, / Să auzi murmurul primăverii uitat / Cîntecul iubirii în nimica păstrat // Voi veni lîngă tine fără să știi cine sînt. / Voi fi stropul de ploaie și vînt, / Îți voi mîngîia cu o rază ochiul de vis obosit / Te voi ocorti cu brațele goale din albastrul fără sfîrșit“ („Voi veni“).

Și în „Thalassa“, poem de mai largă respirație, cu materia lirică structurată în patru părți, găsim versuri cu accente individualizante, de o pulsație notabilă și un dramatism perceptibil.

E, drept, spontaneității îi este uneori substituită o manieră compozită, dar volumul, apărut în editura „Litera“, confirmă, în mare, încrederea cu care a fost întîmpinată Elena Alice Podoleanu încă de la publicarea, în „Antologia poeziei ieșene“, a unui prim grupaj de versuri. Însumare de reverii, reflecții, desfășurînd o sinceră confesiune lirică (dezarmant de simplă și sinceră, am spune, dacă aceasta n-ar părea un defect pentru ambițiile poeziei moderne, „Imposibila evadare“ atestă un fond poetic de o caldă vibrație. „Liniștea“, „Ofrandă“, „Pasărea Sherezadei“, „Desen“, „Pădurea vrăjită“ și, în primul rînd, „Dragonul“ recomandă mai mult decît „un amator stimabil“, un posibil destin poetic, care ar merita, fără îndoială un mai generos și mai concret interes editorial.

I. DUMITRAN

Lucia Wald, Elena Slave :

„CE LIMBI SE VORBESC PE GLOB“

Cartea celor două autoare vine să anuleze o mai veche carență a lingvisticii noastre : lipsa unei lucrări de ansamblu privitoare la limbile care se vorbesc la ora actuală pe glob, clasificarea lor, numărul de vorbitori, aria de răspândire etc. În perspectiva unor asemenea considerații, cartea este utilă și bine venită.

În ultimii ani cercetătorii români au mai abordat această problemă, dar întâmplător și (cel mai adesea) menținându-se la nivelul romanic, rar la nivelul familiei indo-europene.

Cartea se dorește eficientă și realizată ca un instrument de lucru și de informație : „lucrarea se adresează studenților de la facultățile de filologie, precum și publicului larg, interesat în probleme de lingvistică“.

Structura ei este una clasică, urmînd cu exactitate formele mai vechi : introducerea în problemă, tratarea propriu-zisă, concluzii.

Introducerea se justifică, într-un fel, ca instrument de lucru (de înțelegere) a cuprinsului cărții. Prezentarea celor trei clasificări (geografică, tipologică, genealogică) folosite de autoare și a caracteristicilor și deosebirilor esențiale ale familiilor de limbi se dovedește utilă pentru continuarea lecturii.

Prezentarea limbilor se face pe familii și grupe (tipologic și genealogic) respectîndu-se însă, în primul rînd, criteriul geografic.

Folosirea consecutivă a celor trei criterii subminează (după părerea noastră) unitatea de structură a cărții.

Poate ar fi fost mai indicată folosirea unei singure clasificări sau, finalmente, a două (combinate), ceea ce ar fi asigurat o mai bună orientare a cititorului și o privire de ansamblu mai ușor de realizat.

O limbă este discutată separat, făcîndu-se relații cu limbile din aceeași familie pe baza criteriului tipologic. Deși este la fel de adevărat că multe limbi (de obicei cele puțin cunoscute, dificile și foarte îndepărtate) sînt trecute cu vederea (expediate), fără a se insista. Se dezvăluie astfel insuficiența documentară a autoarelor. Asupra acestei insuficiențe am dori să insistăm : se acordă mult spațiu limbilor cunoscute, de circulație internațională și foarte puțin pentru celelalte, la care e greu de ajuns fie și numai prin intermediul documentației.

Iată un exemplu : Europa și Asia (pe considerații justificabile) ocupă exact

Iată un exemplu : Europa și Asia (pe considerații justificabile) ocupă exact 190 de pagini din carte ; celelalte continente (Africa, America, Oceania) unde există de asemenea foarte multe limbi, complexe, interesante, necunoscute de noi (dar și de autoare) li se asigură un spațiu de numai 60 de pagini. Pentru spațiul european autoarele se folosesc insistent de două lucrări : Wijk Van (Les langues slaves, Haga, 1952) și Meillet A. (Les Langues dans l'Europe nouvelle, Paris, 1928).

Nimeni nu a cerut autoarelor o lucrare originală, dar am fi dorit (din necesități de informație cît mai la zi, să fie „compilate“ lucrări cît mai recente. Așa se face să unele cifre nu mai reflectă situația reală, altele pot fi ușor modificate.

Cartea beneficiază de o încheiere foarte utilă (în 8 puncte) în care se clarifică unele probleme „dificile“ întîlnite în cuprins sau se evidențiază cîteva caracteristici ale limbii și evoluției ei în perioada actuală.

Nu lipsește bibliografia (remarcăm înaintea, unele apariții sînt destul de vechi : 1909, 1910, 1941, 1946), în final un indice alfabetic și o hartă în culori, toate, utile pentru orientarea cititorului.

Cartea autoarelor (L. Wald și E. Slave) — depășind observațiile de mai sus, este o lucrare de primă utilitate și (oricum) de informație, atît pentru studenți cît și pentru publicul larg.

M. T.

REVISTA RE VISTELOR

„VATRA“ an I/nr. 1 (aprilie 1971)

A apărut primul număr al revistei „Vatra“, publicație lunară editată de comitetul pentru cultură și artă al județului Mureș. Așa cum se subliniază în *Cuvinte de început* precum și în articolul lui Vasile Netea (De la „Vatra“ veche la „Vatra“ nouă) este vorba de continuarea unei tradiții, de îmbogățirea vechii formule (de revistă) sub semnul prezentului. Primul număr este mai mult decât promițător pentru evoluția viitoare a publicației de la Tg. Mureș. Apărut în preajma semicentenarului, numărul cuprinde interesante materiale dedicate marii sărbători. Pe pagina I-a Nicolae Vereș, prim-secretar al Comitetului județean Mureș al P.C.R., scrie despre *Partidul Comunist Român — Partid al patriei*. Dr. Vasile Rus publică un articol intitulat *P.C.R. — forța conducătoare a societății românești*. În pagina 4 sînt publicate salutarile pe care redactorii șefi ai altor reviste, directori de editură, personalități ale vieții științifice și culturale din țară și din Tg. Mureș le adresează revistei la apariția acestui număr. Silvia Udrea și Mircea Zăciu susțin *cronica literară* la volumele *Versuri* (de Emil Botta) și *13 iluzii* (N. Prelipceanu). Observații competente, asociații și judecăți în perfectă concordanță cu obiectul. „Vatra“ propune un poet: Viorica Mereuță, un nume pe care, dacă nu mă înșel, l-am mai întîlnit. Poezii de o deosebită maturitate pentru o fată de 18 ani: semne sigure de talent și seriozitate.

O pagină de proză ne oferă „Vatra“ publicînd în traducerea lui Romulus Guga un capitol din romanul *Un leagăn roșu pe cer* (de Sūto András). O pagină de aforisme (*În spațiu și timp*) de Ion Vlasiu se publică în pagina 8 (opt).

Articole de restituire literară (Măiorescu inedit), pagină de filozofie, știință, istorie, două excelente pagini de artă și în final o pagină de însemnări (*Babel*) completează sumarul atît de divers și unitar al revistei „Vatra“. Un început bun care se cere susținut. În numele revistei „Convorbiri literare“ urez „Vetrei“ viață lungă și foarte mulți cititori, semnul cel mai sigur al valorii.

„STEAUĂ“ 1/1—15 mai 1971

Revista clujeană anunță (odată cu apariția acestui prim număr din noua serie) îmbunătățiri substanțiale: apariție bilunară, schimbarea formatului și a formulei grafice și, bineînțeles, ridicarea nivelului ei valoric. Apărut în preajma semicentenarului, nr. 1 dedică numeroase poezii evenimentului: *Istorie și perspectivă*, *Portretul unei voințe* (de Nicolae Dragoș), *Gînduri în Mai* (două pagini de opinii). Din documentele Semicentenarului, poezie patriotică de M. Beniuc, Virgil Nistor, Ion Brad, Teohar Mhadaș. „Steaua“ publică (ca inedită) o piesă radiofonică de Vasile

Voiculescu (*Darul domnișoarei Amalia*). Tot în paginile dedicate literaturii Radu Tudoran publică un fragment din romanul *Maria și Marea* iar Nichita Stănescu un poem (*Pinză de păianjen de Goya*).

Un frumos poem de Rimbaud (*Ofelia*) traduce excelent Aurel Rău. Din acest prim număr două pagini se evidențiază prompt: este vorba de *Confluente* unde scriu Nicolae Balotă și Romul Munteanu.

Eugen Barbu prezintă *Foletul Novel*, o capodoperă necunoscută a literaturii vechi — se pare că este vorba de continuarea aceluși binecunoscut și apreciat *Jurnal al Princepelui*. Paginile de artă, cărți și *Insemnări în actualitate* încheie primul număr din noua serie. Dorim revistei să arate la fel de frumos și pe dinafară și pe dinăuntru. Pentru că (exceptând câteva pagini) primul număr nu convinge. Schimbare, schimbare, dar s-o vedem și noi.

„AMFITEATRU“ 4/1971

Și revista „*Amfiteatru*“ închină numeroase pagini Semicentenarului Partidului Comunist Român. De asemenea numărul este ilustrat cu reproduceri după lucrările studenților din București, Cluj și Iași închinat celei de a 50-a aniversări a P.C.R. De câteva numere și „*Amfiteatru*“ și-a schimbat formula grafică: este mai bătrânească și mai bizară ca înainte (și se mai spune că e revista studenților, adică a tinerilor).

Formula „Comentarii la...“, care înlocuiește vechea cronică literară a excelentului Mircea Martin, nu ni se pare satisfăcătoare de vreme ce nici unul din „titularii“ care s-au perindat pe aici nu s-a făcut remarcat. Nici măcar Dumitru Radu Popa, cel mai insistent. Prin rațiuni de genul „să scrie cât mai mulți“ nu se va putea face niciodată o revistă bună. Remarcăm și apreciem că „*Amfiteatru*“ a renunțat (măcar în acest număr) să publice pe aceeași pagină câte 10 poeți (cu 10 poezii de câte 3 rînduri).

În acest număr am remarcat pagina de poezie a lui Ovidiu Hotinceanu (aceasta e singura formulă care servește și revista și pe tînărul creator), iar dintre ceilalți poeți numai pe Nicolae Diaconu (cu poemul *Vei spune că e noapte*). Proza lui Ion Ducea *Dilema lui Matei* rămîne dilematică pînă la sfîrșit: nu numai că nu aflăm ce era cu dilema, dar te mai pîndește și îngrozitorul gînd că nici autorul nu prea știe ce e cu chestiunea respectivă. Ceva mai bune în acest număr paginile de artă (dar nu din cauză că sînt așa de multe).

Această revistă a celor mai tineri creatori, inegală prin aparițiile sale și, din ce în ce mai mult, ignorată de publicul cititor merită o soartă mai bună. Ne aducem de aceea aminte cu plăcere de vechea serie cînd „*Amfiteatru*“ era... ce era.

„ALMA MATER“ 4/1971

Consecventă și unitară, de un nivel din ce în ce mai ridicat, se dovedește a fi revista de cultură a studenților Universității „Al. I. Cuza“ din Iași.

Editorialul (*Profesiune de credință*), grupajul de poezie patriotică ca de altfel întregul număr închinat semicentenarului, vorbește despre atașamentul tinerei generații la idealurile P.C.R.

„*Alma Mater*“ acordă o pagină poetului Constantin Apetrei recentul laureat al concursului de creație organizat de V.A.S.R. Stil și personalitate, manieră proprie și muză de inspirație proprie, sensibilitate și o anume candoare — iată atuurile tînărului poet. Cicerone Sbanțu prezintă un interesant moment dramatic, intitulat *Gara*. Se cuvine semnalat cu atît mai mult cu cît revista lizează dramaticul azi cînd, mai peste tot, conflictul de idei se întinde ca o boală în dramaturgie.

Din amplul *Panoramic editorial* am reținut recenzia lui Emil Nicolae la recentul volum al lui Adi Cusin (*Umbra punților*) și considerațiile lui D. N. Zaharia pe marginea cărții lui Lucrețiu Pătrășcanu (*Curenți și tendințe în filozofia românească*).

O mențiune cu totul deosebită trebuie făcută cu privire la excelentul eseu al lui Tudor Ghideanu (*Eidos și Axios*) din care se publică prima parte: Max Scheler sau despre orientarea fenomenologiei spre problematica valabilității și a valorii.

O pagină de poezie italiană (în traducerea lui Mihail Tatulici), un text de Jacques Derrida (De la grammatologie) obișnuita *Promenadă* (în acest număr cu Ion Pop), *Tema pentru suflet* (de Th. Parapiriu) ar mai fi materialele care merită menționate în mod deosebit.

În câteva cuvinte, un număr bun care ne îndreptățește să credem în afirmarea deplină a revistei ieșene „*Alma Mater*“.

MIHAI MATEI

„POËTIQUE“, revue de théorie et d'analyse littéraire

O mutație fundamentală s-a produs, mai cu seamă de la simbolism încolo, în conceperea artei poetice. O mutație fundamentală trebuia să se producă în interpretarea artei poetice. Cuvîntul „materialul“ lingvistic, nu mai este doar un instrument de „transmitere“ a mesajului artistic. Cuvîntul și-a revendicat în poezie un loc central — el este nu numai mijlocul și condiția (și obstacolul...) „producerii“ existenței poeziei ca artă; el este însăși viața ei, esența ei. Cuvîntul este arta însăși, atunci cînd își întâlnește creatorul care știe să-i exploateze toate resursele semantice și poetice.

În această înțelegere a relației cuvînt-poezie, care este de profunzime și nu de suprafață, de natură accidentală, trebuie aflată extinderea mereu mai mult a cercetărilor de stilistică, a celor de poetică, concepută într-un sens nou, mult diferit de cel al secolelor îndepărtate care i-au dat naștere; într-un sens care apropie poetica mereu mai mult de stilistică, un sens nou care duce la confundarea lor, care, vorbește despre crearea unei stilistici noi, *integrală*, altfel de cum o concepea Ch. Bally.

Cercetării poetico-stilistice i se consacră acum conferințe, congrese. Apar reviste specializate în interpretarea stilistică a creației literare, volume de studii. Astfel cercul de filologie și lingvistică din Padova publică acum cîțiva ani primul său număr al unor caiete consacrate studierii limbajului poetic, *Ricerche sulla lingua poetica contemporanea* (spicuim din cuprins: F. Bandini, *Elementi di espresionismo linguistico in Rebora*, Pietro Spezzani, *Per una storia del linguaggio di Ungaretti fino al „Sentimento di Tempo“*; A.M. Mutterle, *Appunti sulla lingua di Pavese lirico*), iar nou apăruta, la Larousse, „Langue française“, consacră nr. 3/1969 stilisticii.

În acest context, Poétique, apărută la Editions du Seuil, vine să confirme încă o dată însemnătatea pe care a căpătat-o cercetarea stilistică în investigarea fenomenului literar. Să mai adăugăm că la aceeași editură a apărut de curînd un volum de studii despre structuralism, *Qu' est-ce que le structuralism ?*, între care Tzvetan Todorov semnează unul, amplu, despre *Poetică*; să mai adăugăm că aceeași editură a publicat cartea lui Tz. Todorov, *Introduction à la littérature fantastique* și că urmează să publice, într-o colecție specializată, *Poétique*, alte studii consacrate interpretării stilistice a atât de complexului fenomen poetic.

Articolul program al primului număr al acestei reviste, apărut de curînd, intitulat *Presentation*, precizează locul pe care și-l vrea revista în cîmpul investigațiilor creației literare; principiul central este conceperea literaturii *ca atare*, în afara circumstanțelor ei exterioare; poetica este privită ca loc de întîlnire a teoriei cu critica literară; poetica este concepută foarte larg — poetica modernă nu poate fi decît o poetică deschisă —: studiile publicate aici vor investiga deopotrivă literatura cultă și literatura folclorică, precum și orice altă specie „de jeu sur le langage et l'écriture“. Revista se vrea în teorie și în practică, „o revistă fără frontiere“, aceasta deoarece „nici o gîndire asupra literaturii nu se poate închide în limitele naționale fără a se expune unor grave erori de perspectivă“.

Metodologia dominantă este cea structuralistă, subliniată, de altfel, de R. Barthes în primul studiu, *Par où commencer*, în care-și ia ca pretext și ca loc de exemplificare *Insula misterioasă* a lui J. Verne. Se preia de la lingviști ideea de sistem. Romanul este un sistem de informații. Trebuie identificate în primul rând două ansambluri-limită, cel inițial și cel terminal; se explorează apoi căile prin care ansamblul inițial se apropie de cel final; se stabilesc analogii, opoziții: se identifică diverse coduri și relațiile dintre ele. După ce a descoperit alte două ansambluri, Chr. Veshambre (*Sur les „Impression d'Afrique“*) interpretează cartea lui R. Roussel în funcție de un surprinzător joc de omonimii; H. Cixous (*L'Écriture comme placement*) investighează stilul lui H. James pe baza unor situații — cheie în funcție de termeni-cheie; J. P. Richard (*Balzac, de la force à la forme*) identifică în interiorul operei lui Balzac, câteva opoziții fundamentale, în plan paradigmatic și sintagmatic, stabilind clase de actanți în funcție de axe semantice de tipul *singularitate-pluralitate: activ-pasiv* etc. (în funcție de actanți interpretase opera lui Bernanos, A. J. Greimas în *Semantique structurale*); H. R. Jauss folosește principiul comutării în conturarea unei noi teorii a genurilor literare.

Studiilor, foarte substanțiale (din care am semnalat doar câteva), le urmează o rubrică de *documente*; în primul număr Tz. Todorov repune în circulație idei — unele stranii, altele mistice, prefigurând însă mai clar sau mai confuz, multe din cele mai noi modalități de abordare a fenomenului lingvistic și literar, aparținând unui reprezentat al futurismului rus, V. Khlebnikov (1885—1922).

Așa cum se prezintă primul număr, cu studii deosebit de serioase, dezbătând probleme teoretice sau interpretând creații literare de seamă, aparținând unor literaturi diferite, *Poétique* se anunță o revistă bine gândită, un loc unde literatură își va putea dezvălui ceva mai mult din specificitatea sa. Revista este o pledoarie pentru necesitatea cercetării stilistice a creației literare, pentru însemnătatea metodelor structuraliste în abordarea fenomenului literar, chiar dacă deocamdată studiile se circumscriu toate doar prozei.

D. IRIMIA

„SOVREMENOST“

Revista „Sovremenost“ din R.S.F. Iugoslavia care apare în limba macedoneană în orașul Скопје, avînd un profil literar, cultural și social, publică în ultimele sale numere din octombrie-noiembrie și decembrie pe 1970, un bogat material, ilustrînd preocupările actuale ale oamenilor de literatură și cultură macedoneni și în general iugoslavi.

Astfel, în aceste numere, vom găsi poezii semnate de Iovan Strezovski, de o adîncă esență patriotică: „Cuvinte despre viața patriei“, de Miho Atanasovski, un îndrăgostit al peisajului de toamnă și cu un lirism intim profund: „Patru cîntece“, altele semnate de Zlate Laikoski, Blaje Pavlovski, Bistrița Mirkulovska, Traian Petrovski, Boris Popstojmenov, pe cînd Traice Krstevski „Stelele care cad“, Divna Bogoeva: „Cînd a crescut Anka...“, Kocio Urdin „Jurnalul unei dame“... semnează proză.

Critica literară se ocupă atît de problemele actuale ale literaturii și culturii macedonene și iugoslave, cît și de operele unor scriitori și poeți din trecut.

Sande Stojcevski în studiul său „Asupra poeziei lui Liuben Tašovski“ analizează în special motivul mării în creația poetului (unul dintre cei mai cunoscuți poeți și valoroși lirici macedoneni de azi despre care s-a scris destul), motiv care în culegerea „Balada pentru apele natale“ și-n altele devine un simbol — metaforă al bucuriei și tristeții, cu un efect maxim de sensibilizare și cu o expresie compactă și emotivă la versului.

Voja Marianovici discută volumul lui Gligor Popovski „Poveste despre cel mai viteaz“, o „poveste“ a unei voci patriotice înălțătoare prin care autorul își manifestă în maniera sa specifică de poet și prozator tendința de a-și comunica nu numai emoțiile „eului“ său, ci și sentimentele colective.

Criticul și scriitorul Georghi Stalev, doctor în științe, redactorul șef al revistei, se ocupă mai pe larg într-un eseu al său de creația literară și profilul lui Franțe Bevk — cel mai reprezentativ prozator, poet și dramaturg sloven, care a decedat

în 1970, împlinind 80 de ani, iar Miodrag Drăgovaș se ocupă de romanul lui M. Fotev „Săteni și militari”.

Revista prin semnătura lui Blaje Rostovski aduce la cunoștință cititorilor noile cercetări ale criticilor și istoricilor literari sovietici făcute pe marginea creației și personalității creatoare a poetului Krste Misirkov — fondatorul limbii literare contemporane macedonene. De asemenea Alexandar Alexiev discută aportul adus de Voidan Cernodrinski (sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, cunoscut prin operele sale dramatice „Singeroasa nuntă macedoneană”, „Rău pentru rău”, ș.a.m.d.) în reflectarea veridică a activității desfășurate de „Tinăra drujiņa macedoneană” de la sfârșitul secolului trecut în piesa „Emigrația macedoneană”.

Interesant este eseuul lui Dușco Manevski „Magia în arta poetică macedoneană”, în care după o tratare a subiectului propus, notează, totuși, că din nefericire pînă în prezent încă nu s-au studiat serios simbolurile magice și imaginația de miracol în poezia de dragoste.

Pledind pentru o libertate concretă în creația artistică și considerînd-o ca „un quantum de părți componente și legități pe care trebuie să le aibă în vedere atît creatorul, cît și societatea în care acționează”, Mile Nedelkovski conchide că talentul constituie „forța motrice a libertății de creație”, pe cînd „libertatea de creație — o evocație explozivă a talentului”, care cu „nici un fel de măsuri administrative nu poate fi îngrădită sau uzurpată de forțe conservatoare care acționează în însăși creația”. Un eseu demn de luat în seamă semnează și Blaga Petroska „Despre sociologia ca știință tînăra”, cu referiri la cuceririle științei sociologice contemporane (A. Comte, G. Gurvitch, P. Sorokin, T. Parsons ș.a.), optînd pentru o sociologie științifică a acțiunii, în care descoperirile marxiste privind omul și dezvoltarea socială constituie un aport mareț pentru sociologia contemporană, rămînînd și astăzi, vii, actuale și îmbogățindu-se mereu, iar știința și gîndirea sociologică „pot fi angajate în luptă pentru realizarea valorilor de demnitate și libertate umană”.

Lingvistul Tudor Dimitrievski în articolul „Lucrări de lexicografie macedoneană” face un istoric succint al lucrărilor lexicografice macedonene apărute în decursul anilor, notînd „Gramatica limbii macedonene” în limba engleză de Horas Land din 1952, „Un lexique macedonien du XVI-a siècle” (Paris, 1958), de André Vayan. Autorul insistă asupra muncii efervescente de elaborare a Dicționarului limbii macedonene, a celui ortografic, precum și a hărții lingvistice a limbii macedonene, lucrări elaborate de Academia de științe, muncă desfășurată în condițiile de dezvoltare liberă și de afirmare nestîngherită a culturii și ființei naționale macedonene.

Nu putem uita contribuția Nadei T. Momirovska privind dezvoltarea istorică a teatrului macedonean, precum și notele informative privind receptarea literaturii macedonene și iugoslave peste hotare (editarea antologiei „Moderne igoslawische prosa”, Berlin, 1970), apariția primei antologii de lirică macedoneană, semnată de autori macedoneni în America de sud ș.a. Semnalăm de asemenea prezența liricii slovene contemporane în traducere, prin autori ca: Ivan Minati, Dane Zait, Marko Kravos, Tone Kuntner, Franți Zegorienik, Al. Popovski.

Prin diversitatea materialelor publicate, prin promovarea unei literaturi cu adevărat umaniste, națională și universală, prin caracterul dinamic combativ al criticii și esteticii literare, prin dialogul liber deschis și principal asupra multor probleme care interesează sensibilitatea și gîndirea umană contemporană, „Sovremenost”, de la a cărei apariție se împlinesc 20 de ani, este o revistă care se impune în peisajul cultural iugoslav actual.

ANDREAS RADOS

Nr. colilor de tipar 6

Întreprinderea poligrafică Iași
str. V. Alecsandri nr. 6
Comanda nr 464
R. S. România